

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM
DALI

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE
TÜRKİYE’NİN KAMU GÜVENLİĞİ
POLİTİKALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

VEDAT DEDE

DANIŞMAN
PROF. DR. EROL TURAN

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN KAMU
GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI**

Vedat DEDE

Danışman

Prof. Dr. Erol TURAN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. İlhan AKSOY

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi M. Nergis ATAÇAY

KASTAMONU 2020

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Vedat Dede

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN KAMU GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI

Vedat DEDE
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erol TURAN

Bu çalışmada küreselleşme ve güvenlik kavramlarının birbiri ile ilişkileri incelenmiş, var olan bu ilişkinin ortaya çıkardığı değişikliklerin ise Türkiye’nin güvenlik politikalarına nasıl etki ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkelerin birbirleri ile olan sınırlarının küreselleşme kavramı ile giderek azalması birçok yeni güvenlik tehditlerinin de ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Asıl olan ise bu güvenlik tehditlerine karşı yeni güvenlik yaklaşımlarının savunulması ve ülkelerin yeni güvenlik yaklaşımlarına giderek daha sıcak bakmasıdır. Ayrıca güvenlik kavramının giderek derinleştiği ve dönüşüm yaşadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmanın temel hipotezleri olarak, “güvenlik kavramının, küreselleşme ile birlikte bir dönüşüm yaşamış olduğu ve Türkiye’de uygulanan güvenlik politikalarındaki dönüşümün günün siyasi ve ekonomik şartlarına göre belirlendiği” şeklindedir. Çalışma boyunca bu hipotezler sınanmış ve sonuçta bu hipotezler doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Strateji, Kamu Politikaları, Küreselleşme,

2020, 97 Sayfa

ABSTRACT

MSc. Thesis

**TURKEY'S PUBLIC SECURITY POLICIES IN THE PROCESS OF
GLOBALIZATION**

Vedat DEDE
Kastamonu University
Institute for Social Sciences
Department of Politics and Public Administration

Supervisor: Prof. Dr. Erol TURAN

This study examines the relationships with each other, globalization and security concepts, and the changes that occur in this relationship, which has been tried to explain how that impacts on Turkey's security policy. The gradual reduction of the borders of countries with each other with the concept of globalization leads to the emergence of many new security threats. The main thing is that new security approaches are advocated against these security threats and countries are increasingly keen on new security approaches. It should also be taken into consideration that the concept of security is deepening and transforming.

The basic hypothesis of the study, "the security concept, he lived a transformation brought about by globalization and the transformation of today's security policies implemented in Turkey, as determined by the political and economic conditions" shape. Throughout the study, these hypotheses were tested, and it was concluded that these hypotheses were confirmed.

Key Words: Security, Strategy, Public Policies, Globalization, Terrorism

2020, 97 Page

ÖNSÖZ

Çalışmamı yazarken benden hiçbir şekilde destek ve yardımlarını esirgemeyen ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında önemli katkılarını gördüğüm danışman hocam Sayın Prof. Dr. Erol TURAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma sürecinde takıldığım noktalarda bana yol gösterici önerileriyle kıymetli vakitlerini ayıran Sayın Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU ve Doç. Dr. Deniz KUNDAKÇI hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu çalışma ancak kıymetli eşim Serpil BAĞCI DEDE ve benim yegane umudum olan kızım Öykü Alin DEDE'nin güçlü destekleri ve fedakarlıklarıyla mümkün olabilmiştir. Çalışma sürecindeki en önemli motivasyon kaynağım onlardı. Bu nedenle çalışmamı onlara ithaf etmekten mutluluk duyuyorum.

Vedat DEDE

Kastamonu, Ekim, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1.GİRİŞ	1
2.KÜRESELLEŞME.....	3
2.1. Tanım ve Kavramsal Çerçeve.....	3
2.2. Küreselleşmenin Özellikleri.....	5
2.2.1. İktisadi Küreselleşme	8
2.2.2. Kültürel Küreselleşme.....	10
2.2.3. Siyasal Küreselleşme	11
2.3. Küreselleşme ve Yönetim	12
2.4. Küresel Aktörler.....	14
2.4.1. Devletler	14
2.4.2. Hükümetler-Arası Örgütler	16
2.4.3. Hükümet-Dışı Örgütler	18
2.4.4. Çokuluslu Şirketler	20
2.4.5. Ulus-Ötesi Suç Örgütleri.....	22
2.5. Küresel Yönetişim	24

2.6. Küreselleşme ve Yeni Güvenlik Paradigmaları	26
3.GÜVENLİK.....	29
3.1. Kavramsal Çerçeve ve Tarihsel Arka Plan	29
3.2. Güvenlik Stratejileri ve Yaklaşımları	33
3.2.1. Realist Yaklaşım	34
3.2.2. Liberal Yaklaşım.....	36
3.2.3. Konstrüktivizm (Yapılandırmacı Anlayış).....	39
3.2.4. Kopenhag Okulu	42
3.2.5. İngiliz Okulu	45
3.2.6. Eleştirel Teori.....	48
3.3. Genel Olarak Güvenlik ve Strateji.....	50
3.3.1. Güvenlik ve Strateji Kavramlarının İlişkisi	52
3.3.2. Barışçıl Güvenlik Stratejileri.....	54
3.3.3. Çatışmacı Güvenlik Stratejileri	55
3.4. Uluslararası Güvenlik Stratejileri	56
3.5. Kamu Güvenliği Kavramı.....	57
4.TÜRKİYE’NİN GENEL GÜVENLİK POLİTİKALARI.....	60
4.1. Coğrafi Konum	61
4.2. Jeopolitikten Kaynaklanan Sorunlar	62
4.3. Türkiye’de Güvenlik Kavramı	66
4.3.1. İç Güvenlik Kavramı Açısından Türkiye	69
4.3.2. Dış Güvenlik Kavramı Açısından Türkiye	70
4.4. Türkiye’nin Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm.....	72
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	83

ÖZGEÇMİŞ.....	95
----------------------	-----------

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
AT	Avrupa Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
WB	Dünya Bankası
IMF	Uluslararası Para Fonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sistemsel karşılıklı bağımlılıklar.....	7
--	---

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Türkiye'nin güvenlik yaklaşımlarının dönemsel analizi.....	74
---	----

1. GİRİŞ

Küreselleşme kavramı, ‘fiziksel sınırların giderek saydamlaşması’, ‘ülkelerin birbirine yaklaşması’, Dünya’nın köyleşmesi’ gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır. Küreselleşme kavramı, ülkelerin dış ilişkilerinden ekonomisine, politik kararlarından insanlara bakış açısına kadar birçok kavrama bakış açılarını, değiştirmelerini sağlamıştır. Bu değişimlerin belki de en hızlı olduğu yüzyılı yaşıyor olabiliriz. Fakat gelecekte de bu değişim hızının artabileceği tahmini yapılabilir. Dünya’nın giderek küresel bir hale gelmesinin sebepleri arasında, bilgi ve iletişim kanallarının artması, insanların hak ve özgürlüklerinin peşinden daha fazla koşması, teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi, sayılabilmektedir. Küreselleşme, gerçekliği, içeriği ve potansiyel etkileri açısından uluslararası ilişkiler hakkında ve çağdaş düşüncede birçok tartışmanın da kaynağı olmuştur. Bu tartışmalardan bir diğeri ise çalışmanın da temel konusu olan küreselleşmenin güvenlik üzerinde etkileri ve güvenlik kavramının nasıl bir dönüşüm yaşadığı olmuştur.

Güvenlik ise, tanımlaması gün geçtikçe değişen hakkında her gün yeni bir tanımlama yapılabilen bir kavram haline gelmiştir. Temel tanımlamaları arasında emniyette olma durumu, güvensizliğin olmaması, tehditlere ve risklere karşı savunabilme yer almaktadır. Güvenlik, insanoğlunun var oluşundan bu yana ihtiyaç duyduğu ve elde etmek için çabaladığı bir kavram olarak da literatürde yer almaktadır. Güvenlik kavramının tanımlanmasından sonra güvenliğin nasıl ve kimin tarafından sağlanacağı konuları da ciddi önem teşkil etmektedir. Tüm bu soruların cevaplarının zaman içinde belirli dönüşümler yaşadığı, sorumlu aktörlerinin sayısının giderek arttığı, oluşabilecek tehditlerin türlerinin değiştiği tüm bilim insanları tarafından kabul edilmektedir. Bu değişimde en büyük etken ise gelişen teknoloji olarak kabul edilebilir. Her bir yeni teknolojik adım güvenliğin sağlanması kadar güvenliği tehdit eden unsurları da arttırmaktadır. Bunlara en büyük örnek olarak, siber saldırılar, uzun menzilli füzeler, terör eylemleri verilebilmektedir.

Çalışmanın ana konusu olan, Türkiye'nin güvenlik anlayışındaki dönüşüm, küreselleşmenin etkisiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme kavramının tarihsel süreci izah edilmiş, küreselleşmeye neden olan etkenler ve küreselleşmenin hangi boyutlarda gerçekleşmiş olduğu belirtilmiştir. Ardından ise küresel düzende yer alan ve güvenlik ile ilişkilendirilen aktörler yer almaktadır. Bu aktörler, devlet, hükümetler arası organizasyonlar, hükümet dışı organizasyonlar, yasal olmayan örgütler olarak sınıflandırılmış, her birinin rolleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümü güvenlik kavramı üzerine oluşturulmuştur. Güvenlik kavramının yaşadığı tarihsel dönüşüm, güvenlik kavramının eksik olan noktalarının hangi yaklaşımlarla tamamlandığı ve güvenliğin strateji ile ortak yönleri izah edilemeye çalışılmıştır. Güvenliğin günümüzdeki anlayışına kavuşması ve kapsayıcı bir hal alması, aynı zamanda güvenli olma durumunun sağlanabilmesi adına ne gibi politikalar ve stratejiler izlenmesi gerektiği, ikinci bölümün temel noktaları arasında yer almaktadır.

Çalışmanın son bölümü ise, Türkiye'nin tarihi, coğrafi ve jeopolitik konumu açıklanarak, öncelikle güvenlik tehditlerinin sayıca fazla olmasının sebepleri ardından iç ve dış güvenlik politikaları, sorumlu aktörler izah edilmeye çalışılmıştır. Burada önemli olan ise Türkiye'nin güvenlik olgusu hakkında yaşadığı dönüşümüdür. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında da görüleceği üzere Türkiye, günün şartları ve küreselleşmenin etkisiyle birçok güvenlik stratejisini aynı anda uygulamak zorunda kalmış ve dönemsel güvenlik anlayışının gereklerini yerine getirmeye çalışmıştır.

2. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme kavramı, 1980’lerden itibaren uluslararası politikanın ve medyanın gündeminde sık sık adından söz ettirmeye başlamıştır. Ancak küreselleşmenin ne olup ne olmadığı konusunda, yani kavramın tanımı, içeriği ve etkileriyle ilgili tam bir uzlaşma olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta küreselleşmenin uluslararası ilişkilerdeki “özünde tartışmalı kavramlar” listesinin en başında yer alan kavramlardan biri olduğunu söylemek mümkündür (Öztürk, 2014: 688). Farklı yazar ve düşünürler, küreselleşmenin farklı boyutlarını vurgulayarak, birbirinden farklı tanımlar yapmaktadırlar.

2.1. Tanım ve Kavramsal Çerçeve

Basit bir yaklaşımla küreselleşme, dünyanın farklı uzak bölgelerinde yaşayan insanlar, topluluklar, devletler ve diğer aktörler arasındaki her türlü iletişim ve etkileşimlerinin giderek yoğunlaştığı, derinleştiği, hızlandığı ve birbirleri üzerindeki dolaylı ya da dolaysız etkilerinin arttığı dinamik bir süreçtir (Öztürk, 2014: 689). Küreselleşme sürecini tanımlayabilecek en önemli özelliklerden biri, “birbirine bağlantılılık” kavramıdır. Bu kavramla anlatılmak istenilen, devletlerin siyasi sınırlar ötesinde uzak mekânlarda meydana gelen sosyal, siyasi ve ekonomik olay ve faaliyetlerin ya da alınan kararların bireyleri, toplumları ve diğer devletleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmesidir. Dünyadaki fakir bölgelerdeki yoksulluğun ve sivil savaşların sonucunda artan mülteci akımları, yasa-dışı göçmenler ve insan kaçakçılığının yarattığı sorunlar buna örnek olarak verilebilir (Çetin, 2014: 690).

Diğer taraftan birbirine bağlantılılık, küreselleşme süreci çerçevesinde tüm ekonomik, ekolojik, siyasal, sosyo-kültürel mekanizmaların birbiriyle olan etkilerinin yoğunlaşması demektir. Kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının tüm dünyayı tehdit etmesi; kuş gribi, domuz gribi, AIDS gibi hastalıkların farklı bölgelerde yaşayan insanları etkisi altına alabilmesi; küresel ısınmanın ve iklim değişikliğinin her türlü yaşamsal faaliyetleri derinden etkiliyor olması gibi örnekler çoğaltılabilir. Tüm

bunların yanı sıra küreselleşme süreci, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişimin süreklilik göstermesiyle bilginin, fikirlerin, haberlerin, malların, sermayenin ve bireylerin akışını ve dolaşımını giderek artan bir hızda gerçekleşen küresel faaliyetlere dönüştürmüştür. Küreselleşme sürecinin temel aktörleri arasında ulus-devletler, uluslararası örgütler, yerel yönetimler, hükümet-dışı örgütler, çokuluslu şirketler, ulus-ötesi suç örgütleri, kitle iletişim ve medya kuruluşları ve bireyler yer almaktadır (Öztürk, 2014: 690).

Küreselleşme olgusuna farklı yaklaşımlardan dolayı farklı tanımlamalar getirilmiştir. Giddens (1990), “yerel olayların pek çok mil ötesinde meydana gelen olaylar tarafından şekillendirilmesine neden olarak, uzak mesafelerdeki mekanları birbirine bağlayan sosyal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması” şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Gilpin (2001) “dünya ekonomisinin bütünleşmesi”, Harvey (1989) ise “zaman-mekân sıkışması” şeklinde bir tanımla yapmışlardır. Küreselleşme Scholte (2005)’ye göre “halklar arasında ülkeler-üstü ve dünya çapında ilişkilerin artmasıyla kendini gösteren sosyal coğrafyanın yeniden yapılandırılmasıdır”. Bhagwati (2004) ise, “ticaret, doğrudan yabancı yatırım, kısa dönemli sermaye akışları, işçilerin ve insanların uluslararası dolaşımı ve teknolojinin dolaşımı aracılığıyla ulusal ekonomilerin uluslararası ekonomiye bütünleşmesi” şeklinde bir tanımlama getirmiştir. Held (1999) ise küreselleşmeyi “sosyal ilişkilerin ve faaliyetlerin mekânsal örgütlenmesinin dönüşümünü kapsayan süreç ya da süreçler bütünü” olarak ele almıştır.

Her ne kadar genel kabul gören tam bir tanımlı bulunmasa da küreselleşme birbirinden farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmaktadır: uluslararasılaşma, evrenselleşme, liberalizasyon, batılılaşma, karşılıklı bağımlılık, modernizasyon. Bunun nedeni, küreselleşmenin esasen yeni bir olgu olmayışıdır. 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan küreselleşmenin gelişimi, özellikle 1980 sonrası büyük bir ivme kazanmıştır.

Tarihsel gelişimi çerçevesinde küreselleşme üç dönemde incelenebilir. Küreselleşmenin birinci dalgası (1870-1913), devletler arasındaki ticaretin artarak

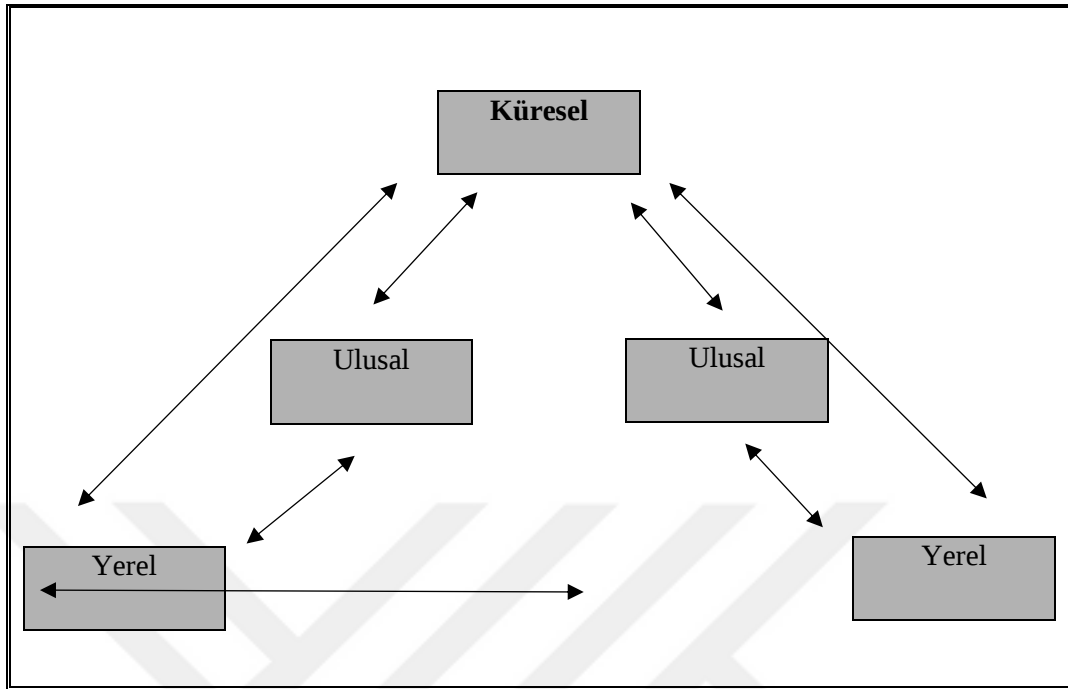
geliştiği, iletişim ve ulaşım alanlarında teknolojik yeniliklerin ortaya çıktığı, iletişim ve ticaret konularında karşılaşılan ortak sorunlara çözümler üretmek amacıyla ilk hükümetler-arası örgütlerin kurulduğu bir dönemdir. İki savaş arası dönemde belirgin bir gerileme yaşayan küreselleşme sürecinin ikinci dalgası (1945-1980), İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yeni bir ekonomik ve siyasi düzenin kurulması çerçevesinde ortaya çıkan hükümetler-arası ve giderek sayıları ve etkinlikleri artan hükümet-dışı örgütler; artan uluslararası ticaret hacmi ve uluslararası sermaye akışları; giderek daha fazla uluslararasılaşan üretim ve tüketim süreçleri; düşen ulaşım maliyetleri ile nitelendirilebilir. 1980'lerle başlayan küreselleşmenin üçüncü dalgası, dönemi belirleyen iletişim devrimi bağlamında küresel ekonominin tüm dünyada kendini hissettirdiği, ulaşım maliyetlerinin düşmeye devam ettiği, küreselleşmenin çevresel, kültürel ve siyasi boyutlarıyla olumlu ve olumsuz yanlarıyla dünya gündemini şekillendirdiği bir dönem olarak ele alınabilir (Öztürk, 2014: 690).

2.2. Küreselleşmenin Özellikleri

Küreselleşme olgusuna 1980'lerden bu yana yoğunlaşan ilgiye rağmen, bu terim halen çeşitli şekillerde bir süreci, bir politikayı, bir pazarlama stratejisini, bir açmazı ya da hatta bir ideolojiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Küreselleşmeyle ilgili sorun onun tek bir süreç değil, bir süreçler bütünü olmasından kaynaklanmaktadır. Kimi zaman örtüşen ve iç içe geçmiş ama ayrıca bazen, çatışan ve muhalif nitelik taşıyan bir süreçtir. Dolayısıyla küreselleşmeyi tek bir temaya indirgemek zordur.

Küreselleşmenin insanlar ve toplumlar arasındaki 'sınırlar-üstü' ilişkilerin artışıyla yakından bağlantılı olduğu ileri sürülebilir. Bu ilişki doğal bir süreç olarak karşılıklı bağımlılıklar yaratmaktadır. Aşağıda Şekil 1.1. de görüleceği üzere, küreselleşmenin ortaya çıkardığı karşılıklı bağımlılıklar ve bağlantılıklar da çok boyutludur. Küreselleşmenin popüler imajı, onun yukarıdan aşağıya bir süreç olduğudur; küreselleşme dünyanın her yerinde kendini gösteren tekil bir küresel sistemin kuruluşudur. Bu görüşe göre küreselleşme, herkesin aynı televizyon programlarını izlediği, aynı malları satın aldığı, aynı yiyecekleri yediği, aynı spor yıldızlarını desteklediği bir dünyada, kültürel, toplumsal, iktisadi ve siyasi çeşitliliğin

yok edildiği bir homojenleşmeyle ilişkilidir (Heywood, 2007: 221). Bundan başka küreselleşme genellikle yerelleşme, bölgeselleşme ve çok-kültürlülükle birlikte ilerlemektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak ulus-devletin iktisadi ve siyasal yaşamı anlamlı bir şekilde organize etme yeteneğinin azalması, iktidarın aşağı doğru çekilmesinin yanında yukarı doğru sıkışmasına da imkân tanır. Dolayısıyla, ulusa ve siyasal milliyetçiliğe dayanan bağlılıklar zayıfladıkça, bu bağlılıkların yerini, çoğunlukla yerel cemaatler ya da bölgeye ya da dini ve etnik kimlikle ilişkili bağlılıklar almaktadır. İkinci olarak, homojenleşme korkusu ya da tehdidi, özellikle bir emperyalizm biçimi olarak algılandığında, kültürel ve siyasal direnişi tahrik etmektedir. Bu tahrik, gerilemekte olan dillere ve azınlık kültürlerine olan ilgide yeniden bir canlanmaya ve aynı şekilde, yeni ‘anti-kapitalist’ ve ‘anti-serbest ticaret’ konulu toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasıyla küreselleşmeye karşı bir geri tepmeye yol açabilir. Üçüncüsü, küreselleşme basit biçimde küresel bir tekil kültür ortaya çıkarmaktan daha çok, gelişmekte olan ve gelişmiş devletlerde benzer şekilde, belli yöntemlerle, daha karmaşık sosyal ve kültürel çeşitlilik tarzları şekillendirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, Batılı tüketim malları ve imajları, bir yerlileştirme süreci yoluyla daha geleneksel kültürel uygulamaların içinde özümsemiştir (Heywood, 2007: 222).

Şekil 2.1. Sistemsel karşılıklı bağımlılıklar (Heywood, 2007: 222)

Küreselleşmenin sınırları aşan bu nitelikleri özellikle 1980'lerden sonra yeni dünya düzeni ve evrensel değerler, yeni yönetim anlayışının benimsenmesini ve uygulanmasını kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Yeni yönetim anlayışları tüm örgüt ve kurumlar için uygulanabilecek ilke ve değerleri içermekte, kamu ve özel örgütler ve her iki yönetim anlayışındaki farklılıklar, dünyadaki gelişmeler karşısında büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. Bunun sonucunda küreselleşme ve rekabet olgusu kamu kuruluşları, özel sektör ve üçüncü sektör organizasyonlarda hızlı ve radikal değişim programına gereksinim göstermiştir (Aktan, 1997: 308). Söz konusu bu değişim süreci, özellikle uluslararası örgütlenmelerin kurulmaya başlaması ile uluslararası rekabetin ülkelerin içlerine kadar girmesi ve özellikle uluslararası ticaret alanındaki yeni gelişmelerin rekabeti hızlandırması gibi nedenlerle daha da güçlenmiştir. Bu süreçte ekonomik ve sosyal örgütlenmelerin ve toplumun/vatandaşların daha kaliteli kamu hizmeti beklentileri, ulusal devlet bütçelerinin daralması, kamu hizmetlerinde etkinlik arayışları, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması üzerindeki iç ve dış baskıları beraberinde getirmiştir. Bu beklentilerin karşılanması amacıyla, son yıllarda yönetimin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar hızlanmıştır (Ağbal, 2000: 223). Bu gelişmelerin yaşandığı ülkelerin tamamı doğal olarak bu süreçten doğrudan

etkilenmişlerdir. Bu etkilenme çerçevesinde küreselleşmenin özellikleri şu şekilde belirlenebilir (Özer, 2005: 346):

- Küreselleşme çok boyutluluk ve çok nedensellik içinde hareket etmekte ve tüm boyutları içeren ama aynı zamanda bunun gerisine giden bir süreç olarak değerlendirilmektedir.
- Sürecin en temel niteliği zaman-mekân ilişkisinde gündeme gelen radikal dönüşümlerdir. Bu dönüşümler hem zamanın hem de mekânın yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.
- Küreselleşme günlük yaşamın deneyim ve pratiklerinin kurucu öğelerinden biri olarak ele alınmaktadır.
- Küreselleşme çelişkilerle çerçevelenmiş ama aynı zamanda dönüştürücü etkisi olan bir süreçtir.
- Küreselleşme, küresel elektronik ve ekonomi sürecini devreye sokmuş, bu yeni ekonomide bankacılar, şirketler, fon yöneticileri ve milyonlarca bireysel yatırımcı, çok büyük miktardaki sermayeyi anında dünyanın her tarafına aktarabilme imkanına kavuşmuştur.
- Küreselleşme süreciyle sağlanan dönüşüm, karlılık düzeyinin yükselmesine önemli katkılar sağlamış ve bunun sonucunda sermaye, yatırım ve üretim için en uygun koşulları sağlayacak biçimde tüm dünyaya yayılmıştır.

2.2.1. İktisadi Küreselleşme

İktisadi küreselleşme, küreselleşme sürecinin asıl itici gücü olarak nitelendirilmektedir. İktisadi küreselleşme özellikle neoliberal politikalarla şekillenen küresel bir açık pazar ekonomisi çerçevesinde üretimin ve tüketimin çokuluslu şirketler eliyle uluslararasılaştığı, sadece malların değil, sermayenin, emeğin, hizmetlerin, bilgi ve teknolojinin de küresel boyutta dolaşımında olduğu bir yapı arz etmektedir. Uzmanlaşma, serbest rekabet ve karşılıklı bağımlılık ekonomik küreselleşmenin temel nitelikleri olarak görülmektedir. Bu yapı içerisinde çokuluslu şirketler, bir yandan küresel pazarı ve küresel finansman kaynaklarını kontrol eden birer ekonomik bir güç, diğer yandan, özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan dünya

lkelerinin i siyasetlerinde de etki gösteren birer siyasi güç olarak başat bir rol oynamaktadırlar (etin, 2014: 691).

İktisadi boyutla bağlantılı olarak teknoloji boyutu küreselleşmenin bir diğer itici gücü ya da kolaylaştırıcı faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. 1800’lerde okyanusu aşan telgraf ve sonrasında telefon kablolarının döşenmesi ile başlayan teknolojik gelişme süresi 1900’lerde okyanusları aşan uçak taşımacılığı ve diğer ulaşım hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla devam etmiştir. 20. Yüzyıl ise, teknolojik açıdan bir devrim niteliğinde olan uydu iletişimi, bilgisayar ve internet ağlarının kullanımı, cep telefonu ve mikroçip işlemcilerinin yaygınlaşmasıyla, küreselleşme sürecinin bir taraftan genişleyip diğer taraftan derinleşmesine neden olmuştur. Küreselleşme bu haliyle bilgi devriminden oldukça beslenen bir süreçtir.

İktisadi küreselleşme, artık hiçbir ulusal ekonominin bir ada olmadığı düşüncesini yansıtmaktadır. Tüm ekonomiler, az ya da çok derecede, birbirinin içine geçmiş bir küresel ekonominin içinde soğurulmuştur. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt (OECD) bu yüzden küreselleşmeyi ‘bir ayrıık ulusal ekonomiler dünyasından, üretimin uluslararasılaştırıldığı ve finansal sermayenin ülkeler arasında özgürce ve anında dolaştığı küresel bir ekonomiye doğru geçiş olarak tanımlamaktadır (zgen, 2002: 49-59).

Sovyetler Birliğinin kş, iktisadi küreselleşmeye güçlü bir ivme kazandırmıştır, çünkü bu kş, küreselleşme dışında kalmış olan son önemli devletler blokunun küresel kapitalist sistemin içinde soğurulmasının yolunu açmıştı. Aynı nedenle, ekonomik küreselleşme, daha düşük ticaret engelleri, döviz kontrollerine son verilmesini, yatırım sermayesinin daha serbest dolaşımını sağladığından 1980’lerden itibaren kapitalist Batı ile iktisadi anlamda durgun olan bir sosyalist Doğu arasındaki iktisadi uçurumun genişletilmesine yardımcı oldu ve böylece sosyalizmin kşn hızlandırmaya da katkı sundu (zer, 2005: 349).

İktisadi küreselleşmenin temel sonuçlarından birisi, ulusal yönetimlerin ekonomilerini yönetme ve özellikle de serbest piyasa gerekleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmaya karşı direnme yeteneklerinin azalmasıdır.

2.2.2. Kültürel Küreselleşme

Kültürel küreselleşme, dünyanın bir bölgesinde üretilmiş olan bilgi, meta ve imajların, uluslar, bölgeler ve bireyler arasındaki kültürel farklılıkları azaltmaya eğilimli küresel bir dolaşıma girmelerini sağlayan süreçtir. Bu süreç bazen bir McDonalddlaştırma süreci olarak tasvir edilmiştir. Kısmen ulus-ötesi şirketlerin büyümesi ve küresel malların ortaya çıkışıyla etkili olan kültürel küreselleşmeye aynı zamanda “bilgi devrimi” olarak adlandırılan uydu iletişiminin, telekomünikasyon ağlarının, bilgi teknolojisinin, internetin ve küresel medya şirketlerinin yayılmasıyla da desteklenmektedir (Öztürk, 2014: 691). Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, kültür, küreselleşme güçlerine hem hizmet etmektedir hem de onları sınırlamaktadır. Dünya çapında mal satmak, Hollywood filmlerinin, Nike spor ayakkabılarının ve Starbucksların dünyanın her yerinde bulunabilmesine ek olarak, yerli kültürlerle ve toplumsal pratiklere bir duyarlılık gerektirmektedir.

Kültürel küreselleşme, bir taraftan ortak maddi ve manevi değerler üretimi çerçevesinde küresel bir popüler kültür altyapısı yaratarak kültürel bir homojenleşme içerirken, diğer taraftan etnik, dini ve kültürel farklılıkların daha fazla tanımlanması ve korunması yoluyla çok kültürlülük temelinde bir heterojenleşmeye yol açmaktadır. Küresel iletişim kuruluşları, küresel sinema endüstrisi, uluslararası müzik piyasaları ve diğer sanat dallarındaki artan küresel paylaşım sonucunda bireyler ve toplumlar arasındaki karşılıklı etkileşimi oldukça ileri bir düzeye taşımaktadır. Bu noktada “küreselleşme” ya da “aynılaşma” kadar, “yerelleşme” ya da “farklılaşma” da kültürel küreselleşmeyi tanımlayan eş zamanlı süreçler olarak gerçekleşmektedir. Diğer taraftan küresel Pazar ekonomisinin işleyişinde maddi ve manevi kültür değerlerinin üretimi ve yaygınlaştırılması da ayrıca büyük önem taşımaktadır (Özer, 2005: 352). Bu bağlamda ekonomik küreselleşme, kültürel küreselleşmeyi hem şekillendirmekte hem de yeni hizmetler, ihtiyaçlar ve pazarlar yaratmak için ona dayanmaktadır.

2.2.3. Siyasal Küreselleşme

Küreselleşmenin siyasi boyutu, ulus-devletler, hükümetler arası örgütler, hükümet-dışı örgütler ve diğer ulus-ötesi diğer aktörlerin karşılıklı ilişki ve karmaşık karşılıklı bağımlılık temelinde küresel siyasetin şekillenmesidir. Küresel siyaset bir taraftan, aktörlerin diğer taraftan, uluslararası ilişkilerdeki temel konuların çeşitlendiği çok daha karmaşık bir hal arz etmektedir. Bu noktada iç ve dış politika arasındaki geleneksel ayırım artık anlamını yitirmiştir; uluslararası politikada ortaya çıkan gelişmeler devletlerin iç politikalarını doğrudan etkilerken, devletlerin iç politikalarında alınan kararlar, diğer aktörlerle olan dış politikalarına da yansımaktadır.

Siyasal küreselleşme, uluslararası örgütlerin artan öneminde açıkça gözlenebilir. Bu örgütler tek bir devlet içinde değil, birkaç devleti kapsayan uluslararası bir alanda yetki kullanmaları yönünden ulus-ötesi örgütlerdir. Bu tür örgütlerin çoğu 1945 sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Bunların örnekleri arasında Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve çeşitli ardılları olan Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) bulunmaktadır. Uluslararası örgütler, yönetimler-arası ilkelerine uyduklarında, devletlerin, en azından teoride, ulusal egemenliği kurban etmeksizin uyumlu eylemde bulunmalarını olanaklı kılan bir mekanizma sağlamaktadırlar (Heywood, 2007: 224).

Diğer taraftan uluslar-üstü kurumlar kendi iradelerini ulus-devletlere dayatmaya muktedirler. Siyasal küreselleşmenin devletler-arası olma yönündeki vurgusu, onu, devlet dışı ve piyasa temelli aktörlerin rolüne vurgu yapan rakip iktisadi ve kültürel küreselleşme kavramlarından farklı kılmaktadır. Ayrıca siyasal küreselleşme enternasyonalizme ve belli bir dünya yönetim biçimine yönelik idealist bir bağlılık yansıttığı ölçüde iktisadi ve kültürel küreselleşmenin bir hayli gerisine düşmektedir. Bu süreçte küresel şirketlerin, hükümet dışı örgütlerin (NGO) ve uluslararası baskı gruplarının etkinliklerine dayalı küresel bir sivil toplum büyük ölçüde bir gerçeklik haline gelmiştir.

2.3. Küreselleşme ve Yönetim

Küreselleşme ekonomiden siyasete, siyasetten yönetime, toplumsal ve kültürel alanlara kadar etki edebilen geniş kapsamlı bir olgudur (Turan, 2015: 193). Günümüzde artık, ister devlet yönetimlerini isterse özel yönetimleri etkileyen faktörlerin başında küreselleşme gelmektedir. Özellikle uluslararası ticareti sınırlandıran engellerin kalkması, uluslararası yatırımları körüklemiş, uluslararası nitelikteki firmaların ve kuruluşların sayısını artırmış ve bu kuruluşların yeni pazarlara ve alanlara açılmalarına neden olmuştur. Yeni pazarlara açılan veya mevcut bir pazarda faaliyette bulunan firmalar buralarda yeni rakiplerle karşılaşmışlar ve rekabet ortamının belirsizliği ve tehlikesi daha da artmıştır. Bu durumda hayatta kalmak, başarılı olmak ve kâr etmek için firmalar yeni yönetim biçimleri aramak zorunda kalmışlardır.

Artan rekabet, belirsizleşen çevre koşulları karşısında varlıklarını sürdürebilmek ve büyüebilmek için söz konusu bu kuruluşlar uluslararası stratejiler takip etme zorunluluğunu hissetmişler ve yabancı ülkelerin iş ve politik çevreleri ile ilişkilerini ve bu çevrelerden edinecekleri deneyimlerini geliştirme gayreti göstermeye başlamışlardır. Sadece ulusal pazarlara kapalı kalarak büyümenin imkansızlığını gören kuruluşlar yabancı firmaların rekabet tehdidinden başarılı bir yönetimle ve deneyim kazanarak çıkıp, dış ülkelerdeki firmalar için tehdit oluşturmanın önemine inanmışlardır. Bu amaçla uluslararası pazarlara açılma stratejileri gütmeye önem vererek ihracat yapma, dış ülkelere lisans verme veya imtiyaz (franchising) anlaşmaları yapma, dış ülkelerdeki firmalarla ortak yatırım ortaklıkları kurma ya da dış ülkelere doğrudan yatırım yaparak oralarda işletme kurma stratejilerinden birini seçmeye yönelmişlerdir (Eren, 2001: 120).

Küreselleşmenin yaygınlık kazandığı bu süreçte artık firmalar dış yatırımlarını Dünya rekabeti açısından değerlendirme yoluna gitmeye başlamışlardır. Diğer bir deyimle bir bölgede kendisine düşük maliyet imkânı sağlayan, daha kaliteli üretim veren fabrikaları ve buralardaki yatırımları düşünmeye başlayarak rekabet avantajlarını ön plana çıkarmışlardır. Daha maliyetli, daha riskli, daha düşük kalitede

üretim yapan, teknik kadroları yenilik ve üretimde farklılık yaratmayacak ülkelerdeki yatırımlarını gözden çıkarma yolunu tercih etmişlerdir (Kettl, 2000: 492).

Küreselleşme ile firmalar artık bir ülkede yatırım yaparak üretimde bulunurlarken, bunun kendilerine rekabet avantajı sağlamasını hesap etmek zorunda kalmışlardır. Böylece küresel üretim bölgeleri oluşmuş örneğin, Avrupa'da herhangi bir ülkeye yatırım yapan bir firma üretimini bu ülkenin ihtiyaçları için değil, tüm Avrupa ülkeleri, Rusya ve Orta Doğu ülkeleri için planlamış yani küresel üretim planlayıp, küresel pazarlara satmak zorunda kalmışlardır. Yapılan üretim sadece yerel ihtiyaçlar için olmadığından, işin başındaki yöneticiler üretim yaptıkları ve pazarladıkları her ülke ve ulusun genel çevre koşullarını, endüstri çevresini, buralarda rekabet edeceği firmalarını ve rakiplerinin özelliklerini bilmek zorundadır. Diğer bir deyimle *küresel üretimi, küresel pazarlara* satmak amacıyla planlamak ve kuruluşun tüm faaliyetlerini *küresel yönetim* açısından ele almak zorundadırlar (Eren, 2001: 121).

Uluslararası çokuluslu ve küresel kuruluşlarda yönetim faaliyetleri birden fazla ülkede yürütüldüğü ve kuruluşun ürünleri uluslararası pazarlarda satıldığına göre özellikle üst düzey yöneticiler sadece bir ülkenin genel ve endüstri -yakın- çevresindeki gelişmelerle ve bu çevrede faaliyette bulunan sahiplerle değil, faaliyette bulundukları tüm ülkelerin çevresel gelişmeleri ile ilgilenmek, uluslararası ve küresel rakipleri ile rekabet etmek zorunda kalacaktır. Bu nedenle çevre daha çok tehlike ve aynı zamanda fırsat sunacak kadar genişlemiş ve önemi artmıştır, ancak hızlı değişme ve gelişmeler yeni rakiplerin ortaya çıkması kuruluşları daha proaktif olmaya ve yeni ürünler geliştirip müşterileri çekmeye yöneltmekte, hatta kendi piyasadaki ürünlerini de öldürmeye ve keşfettikleri yenisi ile ikame etmeye yöneltmektedir. Yaşayabilme ve rekabet edebilmenin temel koşulu bu hale dönüşmüştür. Rekabet daha tehlikeli ve çevresel belirsizlikler daha yoğun hale gelmiştir.

Özet olarak, yönetim bağlamında küreselleşme 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren tüm dünyada ve pek çok alanda esas belirleyici unsur olarak varlığını her alanda hissettirmektedir. Özellikle sermayenin ve buna bağlı olarak ticaretin dünya ölçeğinde yayılmasına engel olunamamakta ve özellikle kültürlerin

homojenleşmesinin ve bazı kültürlerin dünya genelinde yaygınlığının -özellikle Amerikan kültürü- söz konusu olduğu bir süreç yaşanmaktadır.

2.4. Küresel Aktörler

Dünya siyasetindeki aktörler, devletler ve devlet dışı aktörler, genel itibarıyla üç özelliğe sahip olgular olarak tanımlanabilirler: Birincisi, kendi amaçlarını ve çıkarlarını belirlemede özerklik kapasitesine sahip olmalıdırlar. İkincisi bu amaç ve çıkarlara ulaşmak için insani ve maddi kaynakları seferber etme kapasitesine de sahip olmalıdırlar. Son olarak ise eylemleri, devletlerarası ilişkileri veya küresel sistemdeki diğer devlet dışı aktörlerin davranışlarını etkileyecek kadar önemli olmalıdır (Kan, 2009: 242-259). Çalışmada küresel aktörler, devletler, hükümetler arası örgütler, hükümet dışı örgütler, çok uluslu şirketler ve ulus ötesi suç örgütleri olarak sınıflandırılmış ve açıklanmıştır.

2.4.1. Devletler

Küreselleşme literatürde de sıklıkla bilindiği üzere dünyanın köyleşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde bu köyleşme ile devletin etkisinin gün geçtikçe azaldığı yine en çok tartışılan konulardan biridir. Fakat devletlerin etkisinin azalması, devletlerin kapasitesinin de azaldığı anlamına gelmemektedir. Özellikle ekonomin sürdürülebilmesinde, kamu hizmetlerinin arzında, her türlü vergilendirme hizmetlerinde devletlerin kapasiteleri ciddi anlamda artmıştır. Tüm bu kapasite artışlarını daha da büyütebilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına düzgün işleyen bir bürokratik düzene ihtiyaç duyulmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı en büyük sorunlardan bir tanesi de düzgün işleyen bürokrasiye sahip olmamalarıdır (Lambright ve Walle, 2001: 123-152).

Küreselleşme, yarı vasıflı ve vasıfsız olanlara karşın vasıflı ve hareketli olanı ayrıcalıklı kılmaktadır. Buna ek olarak, uluslararası ekonomik liberalizasyon uygulamasına birçok ülkede refah temininde devletin yerel rolünü azaltmak için her zaman olmasa da pratikte güçlü bir ideolojik tercih eşlik etmektedir. Devletler, iç toplumu, dış baskılara ve ulus ötesi güçlere karşı tamponlanmakla görevlendirildikleri,

iç ve uluslararası siyaset arasındaki değiş tokuşların alanı olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla devletler, herhangi bir zamanda ve herhangi bir alanda var olan sosyal bağları şekillendirmede çok önemlidir, burada sadece içerideki ve dışarıdaki kişiler arasındaki değil, vatandaşlar ile devlet arasındaki ilişkiyi de değiştirirler. Yani devletlerin aktör olarak küreselleşme ile her ne kadar etkisi azalmıştır denilse de ezelden beri var olan asli görevlerini yerine getirmeye de devam etmektedirler (Higgott,1999:1-31).

Küreselleşme kavramının ortaya çıkardığı akım ile baş aktör olan devletler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmiş fakat bu akım bazı farklılıkları daha çok ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme ile birlikte devletlerin maruz kaldığı değişimler şu şekilde sıralanabilir. Birincisi, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olayın etkileri dünyanın genelinde aynı etkileri yaratmaya başlamış, bu sebeple devletlerin kontrol kabiliyetleri zayıflamıştır. İkincisi, devletler üstü örgütlerin önemi ve devletler arası iş birliğinin önemi artmıştır. Üçüncüsü, devletler tarafından yönetim ilkesi uygulanması zorunlu bir hal almıştır. Dördüncüsü, insanın temel hak ve özgürlüklerine verilen önem üst düzeye çıkarılmıştır. Sivil toplum örgütleri gibi devletlere yardımcı olabilecek kuruluşlar giderek önem kazanmıştır (Kartal, 2016: 32). Bu düşünceye göre, sivil toplum kuruluşları örgütlü mücadelenin önemini ortaya çıkarmış, devletin aktör olarak gerekli görevleri yerine getiremediği durumlarda toplumsal problemlerin çözülebilmesi adına faal bir aktör rolü üstlenmiştir (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 71-88).

Küreselleşmenin aktörlerinden olan devlet, bu sayılan değişiklikleri yaşamasına ve uygulamaya çalışmasına rağmen önemini yitirmekte gibi gözükmektedir. Tüm bu hizmetlerin sağlanabilmesi adına devlet faaliyetlerin aksamadan yürümesi, vatandaşların haklarının korunması, bireylerin güvenliğinin sağlanması ise devletin son bulmayacak görevlerinden bazıları olarak önemini korumaktadır.

Bunlara ek olarak, aktör olarak kabul edilen devlet, sistematik olarak gelişen küreselleşme olgusuna ve transnasyonel olarak kabul edilen aktörlere karşın belli inisiyatifler almakta ve oluşabilecek belirsizlikleri ortadan kaldırabilmek adına yeni iş birliklerine önem vermektedir (Sevim, 2006: 89-124).

Nihai olarak küreselleşme devlet üzerinde birçok olumlu ya da olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu değişiklikler neticesinde daha öncede bahsedildiği üzere devletin güçlendiğini ve güç kaybettiğini savunan düşünürlere rastlanabilmektedir. Fakat bu değişimlere rağmen devlet varlığını sürdürmüş ve sürdürmeye devam edecektir. Bunun en temel nedeni ise küresel sermayenin yer değişimini ve varlığını koruyabilmek adına devletlere ihtiyaç duymasıdır. Asıl değişim ise bu noktada gerçekleşmiş, devlet daha çok küresel sermayenin koruyuculuğunu üstlenmiştir. Burada değişmeyen nokta ise küresel sermaye gücüne sahip olan gelişmiş ülkelerle, küresel sermaye gücüne sahip olmayan az gelişmiş ülkelerin arasındaki yer değişimlerinin olmamasıdır (Kartal, 2016: 323).

Devlet küreselleşmede aktifliğini koruyan, bölgesel veya küresel anlamda toplumun belirlenmesine yardımcı olan bir aktör olmaya devam etse de artık her şeyi belirleyen ve kontrol eden bir güce sahip değildir. Ayrıca devlet bölgesel ve küresel unsurların oluşumunda etkili olsa da kendisinin de bu unsurlardan oluştuğu unutulmamalıdır. Küreselleşme olgusu devletin aktifliğini ve pasifliğini etkileyen bir olgu olarak kalmaya devam edecektir (Doğan, 2012: 81-104).

2.4.2. Hükümetler-Arası Örgütler

Hükümetler arası örgütler diğer bir deyişle uluslararası örgütler tarihte çok öncelerden beri var olan ve hala devamlılığını koruyan organizasyonlardır. Bu kuruluşların uluslararası hukuka göre tanımı, uluslararası arenada işlev gösteren, birçok devleti ilgilendiren, herhangi bir ticari çıkarı olmayan her türlü organizasyonlar şeklindedir. Uluslararası örgütler bir devlet niteliği taşımamaktadırlar. Bunun nedenleri arasında, devletin sahip olduğu birçok yapıya sahip olmamaları ve emir verme, uymayanları cezalandırma yetkilerinin olmaması sayılabilmektedir. En önemli nokta ise devletlerin kendi iradeleriyle oluşturulurlar (Pazarcı, 2003:186).

Hükümetler arası kuruluşlar devletlerin kendi aralarındaki yardımlaşmayı ve birbirleri ile yaptıkları iş birliklerini somut olarak ifade eden organizasyonlar olarak da tanımlanabilir. Bu yapılanma tam bağımsız kuruluşlar sayesinde ortak çıkarlar

oluşturmak, bu çıkarların korunması ve devam edebilmesi iş birliklerinin yapılmasını savunmaktadır (Çam, 2000: 279).

Bahsedilen bu ortak çıkarlar ise devletlerin kendi maliyetlerini azaltması, amaçlara ulaşabilmek için geçen süreyi azaltma, uygulanan politikaların kabul edilebilirliğini sağlama, küresel anlamda üzerlerine düşen sorumluluğu paylaşma, kaynaklarının ve kapasitelerinin sınırlılığı şeklinde sıralanabilmektedir (Sönmezoglu, 2000: 309-310).

Hükümetler arası örgütler olarak adlandırılan bu organizasyonlar tek bir amaç için kurulmamaktadır. Bu örgütler, küresel nitelikte, bölgesel nitelikte, askeri, ekonomik veya kültürel amaçla kurulabilmektedir. Bazı zamanlar tek bir amaçla, bazı zamanlarda ise birden fazla amacı gerçekleştirmek uğruna kurulabilmektedir. Fakat hangi amaçla kurulmuş olursa olsun, bu kuruluşların ortak özellikleri bulunmaktadır. Bunlar (Arıboğan, 1993: 183);

- 1- Bu örgütlerin kuruluş amaçları en az üç devletin çıkarlarını kapsayacak şekilde olmalıdır.
- 2- Ülkelerden oluşan üyeliklerin en az üç tanesi tam oy verme hakkına sahip olmalı, organizasyonların faaliyetler her bir bireyi ve varlığı kapsar nitelikte olmalıdır.
- 3- Örgütlerin yönetim organları ve memurları periyodik olarak seçilmelidir.
- 4- Örgütte bulunan çalışanların belirli bir orandan fazlası aynı milletten olmamalıdır.
- 5- Kuruluşun herhangi bir şekilde kar elde etme amacı bulunmamalı ve en az üç ülke tarafından ağırlıklı finansman sağlanmalıdır.
- 6- Bağımsız olduklarını ve kendi çalışanlarını tercih edebileceklerini göstermelidirler.
- 7- Son olarak ise organizasyonun her türlü faaliyeti açıkça belirtilmelidir.

Aynı zamanda hükümetler arası örgütlerde karar alım süreçlerinde yönetim ve çalışan kademelerini, çeşitli bakanlıklar tarafından atanan temsilciler, özel kuruluşların temsilcileri, kuruluşların üst düzey yöneticileri, üst düzey bürokratlar,

danışmanlar, diğer hükümetler arası kuruluşların temsilcileri ve kitle iletişim çalışanları yer almaktadırlar.

Uluslararası kuruluşlar, politika tercihlerinde zaman içinde tutarlı değiller çünkü tek bir çıkar grubuna veya devlete hizmet etmemektedirler. Gerçekçi bakış açısına göre, uluslararası örgütler ulusal devletlerin "temsilcileri" dir. "Esas" karar vericiler güçlü devletlerdir. Uluslararası kuruluşlar, kuruldukları devletler tarafından yetkilendirilmedikleri sürece önemli kararlara nadiren imza atmaktadırlar. Uluslararası kuruluşlar, güçlü hükümetlerden, mesleklerden veya politika topluluklarından doğan ve nispeten kısa süreler için hâkim olabilen açık sistemlerdir. Uluslararası kuruluşlar gerçek anlamda tartışma alanlarıdır. Meşruiyetlerine olan güvenleri, uzman söylemleri ve fikirleri bu kuruluşların davranışları hakkında temel bir fikir vermektedir. Uluslararası kuruluşların, değişken veya günün şartlarına ayak uydurabilen bir yapıya sahip olduğu da unutulmamalıdır (Beland and Orenstein, 2013: 125-143).

Hükümetler arası kuruluşların problemleri çözebilmeleri için akılcı, etkin ve daha yapıcı olmaları gerekmektedir. Bu özelliklerini değiştirmemelidirler. Bu sebeple sorunlar gündeme geldiği anda rasyonel olan ve barışçı çözümleri tercih etmelidir. Bunun yanında kesinlikler tarafsızlıklarını korumalı ve yapamayacakları faaliyetlerin altına girmemelidirler. Tabi ki gerektiği durumlarda oluşabilecek sorunları önleme adına yaptırımları uygulayabileceklerini de göstermeleri gerekmektedir (Erenel ve Caymaz, 2014: 117-136).

2.4.3. Hükümet-Dışı Örgütler

Hükümet dışı örgütler (Non-Governmental Organizations) olarak adlandırılan kuruluşlar birtakım farklılıklar sebebiyle hükümetler arası örgütlerden ayrı olarak nitelendirilmektedir. Bu tip kurumlar için literatürde en çok kabul gören tanım Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin yaptığı tanımlamadır. Yapılan bu tanımlamaya göre, bu örgütler hükümetler arası antlaşmalarla kurulan örgütlerin dışında kalan örgütlerin tamamına verilen isimdir (Ecosoc, 1968: 288).

Küresel politik ekonomide önemli kurumsal aktörler olarak hükümet dışı örgütlerin ortaya çıkışı ya da ulusal arenada söz sahibi olması nispeten yeni bir olgudur (Dohf ve Teegen, 2002: 665-684). Hükümet dışı örgütlerin büyük küresel politika tartışmalarındaki artan önemi, küreselleşme olgusuna hem bir yanıtı hem de küreselleşmenin bir unsurunu temsil etmektedir. Bu örgütlerin etkisi, bir dizi önemli kamu politikası tartışmasında yer almıştır. Kurumsal davranış ve politikadaki büyük değişikliklerden sorumludur. Ayrıca bu örgütlerin davranışlarını yönetmeye, yönlendirmeye çalışan bir dizi uluslararası anlaşma ve davranış kuralları ile giderek daha fazla karşı karşıya kaldığının da belirtilmesi gerekiyor. Geçtiğimiz on yıl boyunca, ekonomik küreselleşmenin olumsuz yönlerine ilişkin, özellikle çevre ve çalışma alanlarında, davranış kurallarının büyümesine katkıda bulunmuştur (Drezner, 2000; Williams, 2000; Kearney, 1999).

Hükümet dışı örgütler küreselleşmenin ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte her geçen gün daha fazla sorumluluk almıştır. Bunun yanında üstüne düşen görevleri yerine getirmeye çalışmaktan da hiçbir vazgeçmemiştir.

Hükümet dışı örgütlerin daha iyi anlaşılabilmesi adına birtakım özellikleri içerisinde barındırıyor olması gerekmektedir. Bu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Werner, Jordan ve Hurwitz, 1988: 21-22);

- 1- Örgütlerin üç devlet ile faaliyette bulunmaları bunun yanında barındırdıkları tüm amaçların devletler arası olması gerekmektedir.
- 2- Örgütlerin üyelerinin üç devletten de seçilmesi veya örgütlerin devletlerin kolektif mal varlıklarından oluşması gerekmektedir.
- 3- Örgütler faaliyet alanlarını kapsayan her bireye, her varlığa açık olmalıdır.
- 4- Örgütlerin üyelerinin seçimlerinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir.
- 5- Örgüt içerisinde düzenlenen seçimler ve oy verme biçimleri başka bir kurumun veya kuruluşun eline geçmeyecek şekilde olmalıdır.
- 6- Her türlü finansman kuruluşta yer alan üç devletin katkısıyla sağlanmalıdır.

Tüm bu bahsedilen özellikler bir araya geldiğinde ve bu özelliklerin sürekliliği sağlandığında adı geçen örgütler hükümet dışı örgütler olarak isimlendirilmektedir. Hükümet dışı örgütler özetlendiğinde, uluslararası bir anlaşma neticesinde

oluşturulmayan, uluslararası arenada ticari faaliyette bulunmayan, genelde sivil nitelikte olan kuruluşlardır. Örnek olarak, Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü verilebilir (Kanatlı, 2020: 6).

2.4.4. Çokuluslu Şirketler

Küresel anlamda yaşanan gelişmeler devletleri, para hareketliliği, ulaşım, ticari anlaşmalar veya anlaşmazlıklar, iletişim bozuklukları gibi sorunlarla gün geçtikçe daha çok karşı karşıya getirmiştir. Sınırları büyük ölçüde ortadan kaldıran küreselleşme hareketi ile piyasalaşma ve rekabet devletler arasında artış göstermiştir.

Firmaların sınır ötesinde gerçekleştirdikleri ticaret hacimleri büyüdükçe piyasalar ulusal olarak isimlendirilmek yerine bölgesel veya küresel olarak isimlendirilmeye başlanmıştır. Aslında bu sayede ticaretlerini kendi sınırları dışında da gerçekleştiren sınır ötesi şirketler ortaya çıkmıştır. Yeni bir pazara adım atan bu firmalar için üç tercihten bahsedilebilir. İlk olarak, kendi ülkesinde ürettiği malları ihraç etmek, ikinci olarak, hangi ülkenin piyasasına girmek istediğine bağlı olarak o ülkeler ile lisans anlaşması sağlamak, son olarak ise girmek istediği piyasaya direkt olarak sermaye aktarımı yapmaktır. Bunlar, çok uluslu olmak isteyen şirketlerin en çok tercih ettiği yöntemler olarak nitelendirilebilir (Ecevit, 2008: 38).

Yukarıdaki genel bilgilerden sonra literatürde yer alan çok uluslu şirketlerin tanımlarından bahsetmek gerekmektedir. Fakat unutulmaması gereken şey, literatürde çok uluslu şirketler hakkında ortak bir tanımlamadan veya görüşten bahsetmek pek mümkün değildir.

Hirst ve Thompson (1996) çok uluslu şirketleri, tüm dünya üzerinde geçerli bir yönetim anlayışına sahip, genellikle güvenli ve yüksek kazanç getiren yerlere sermaye aktarımı sağlayan ve ulusal bir kimliği bulunmayan örgütler olarak açıklamışlardır.

Çok uluslu şirketler doğrudan yabancı yatırımlarla uğraşan ve çeşitli ülkelerde katma değerli faaliyetlere sahip olan veya belirli bir dereceye kadar kontrol eden işletmeler olarak tanımlanabilir (Dunning ve Lundan, 2008: 3).

Diğer bir tanımlamaya göre ise, çok uluslu şirketler, yurtdışında yatırım yapan küçük şirketlerden, önemli sayıda ülkedeki yan kuruluşları yöneten büyük gruplara kadar çeşitli biçimlerde ve çevresi ile arasındaki sınırlar gevşemiş yapı olarak tanımlanmaktadır (Mayrhofer, 2012).

Son olarak ulus üstü kuruluş olan Birleşmiş Milletler'e göre, çokuluslu şirketler, bahsedilen ticari işletmelerin hukuki şekline ve faaliyetlerine bakılmaksızın, en az iki veya daha fazla ülkede faaliyette bulunan, kendi birimleri arasında uyumlu ve ortak politikalar barındıran, bir ya da daha fazla karar alma mekanizmasının yer alabildiği, her türlü bilgiyi, kaynağı ve sorumluluğu paylaşabilen ticari girişimler, şeklinde tanımlanmıştır (<https://www.un.org/en/> , Erişim Tarihi: 12.09.2020).

Tüm bu tanımlamalara bakıldığında çok uluslu şirketler için ortak özellikleri arasında, birden fazla ülke sınırı içerisinde aktivitelerde bulunması, kontrol mekanizmalarının gelişmiş olması, sermaye aktarımı yapması sayılabilmektedir.

Çok uluslu işletmelerin farklı ülkelerde faaliyet gösterdikleri esas alındığında her ülkenin yönetim yapısına, kültürüne ve insanlarına uygun yöneticileri bünyesinde barındırması bir zorunluluk olarak kabul edilebilir (Güven, 1996: 20). Bu sebeple çok uluslu şirketlerin, özellikle yönetim yapıları ve faaliyet esasları dikkate alınarak üçe ayrıldığı söylenmektedir bunlar, *etsosentrik*, *polisentrik* ve *geosentrik* çok uluslu şirketleridir (Tutar, 2000: 183).

Kısaca bahsedilmesi gerekirse, etnosentrik şirketler, diğer bir ismiyle tek merkezli şirketler genellikle dağıtım, finans, araştırma geliştirme gibi yeni fikirlerin uygulamalarında esas ülkenin tercih edildiği şirket yapılanmalarıdır. Polisentrik şirketler faaliyette bulundukları ülkenin yönetim kültürünü kabullenen, yönetici ve çalışanların aynı ülke kişilerinden olmasına özen gösterilen bu sayede tüketici tercih ve isteklerini daha iyi anlayabileceğini savunan, şirket yapılarıdır. Son olarak geosentrik yapılar ise, evrensel bir yönetim yapısını benimseyen, iş yaptıkları ülkenin sosyal ve ekonomik yapılarıyla en fazla ilgilenen, dünya merkezli şirketler de denilen, örgütlenmelerdir (Bolat ve Seymen, 2005: 64-66).

Genel yapı itibariyle çok uluslu şirketler kendi ülkelerinden farklı ülkelerde faaliyet gösterirken, faaliyet gösterdikleri ülkelerin koşullarına da uyum sağlamaya

çalışırlar. Bu bütün türlerdeki çok uluslu şirketler için doğru denilebilecek bir önermedir. Hatta o ülkedeki kurumsal yapının değişmesine öncülük edebilme ihtimalleri de bulunmaktadır. Bu da çok uluslu şirket ile faaliyet gösterdiği ülkedeki kurumların arasında çift yönlü yani birbirlerinden etkilendikleri bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu etkileşimde ise en önemli faktörün birlikte yönetim olarak adlandırılan yönetim faktörü olduğu unutulmamalıdır (Karabulut, 2019: 173-174).

Yaşadığımız bu dönemde türü ne olursa olsun çok uluslu şirketler ve faaliyet gösterdikleri ülkeler arasındaki ilişki büyük önem teşkil etmektedir. Var olan sanayi ve ticaret hacminin büyük bir çoğunluğu bu şirketler tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle bireylerin tüketim için daha çok mala ve hizmete ulaşabilirliğinin artması, bireylerin daha fazla tüketim yapmasına da sebep olmaktadır. Bunun sayesinde çok uluslu şirket sayıları gün geçtikçe artmış, büyük bir hızla da artmaya devam edecektir. Bu şirketler arasındaki ve dünya genelindeki piyasalaşma ve rekabet de aynı oranda artacaktır.

2.4.5. Ulus-Ötesi Suç Örgütleri

Devlet yapılanmalarının ve devlet üstü kuruluşların kabul etmediği genellikle yasa dışı faaliyet gösteren topluluklar suç örgütü olarak tanımlanmaktadır. Bu topluluklar veya örgütlenmeler bir anlamda hükümetler dışı topluluklar olarak isimlendirilirken diğer yandan, sergiledikleri davranışlar ve faaliyetleri bakımından yasal olan örgütlerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu toplulukların dünyanın her yanında aynı anda faaliyet gösterebildikleri de düşünülürse küresel topluluklar olarak da nitelendirilebilirler (Arıboğan, 1993: 207).

Suç örgütleri var oldukları sistemlerin her türlü ekonomik ve siyasi noksanlarında faydalanarak güç kazanırlar ve ardından var oldukları sistemlere zarar vermeye başlarlar. O yüzden bu örgütlere karşı güvenlik sağlama yolları her ülke için farklılıklar teşkil etmektedir. Ayrıca çalışmanın konusu gereği küreselleşme kavramıyla devletlerarası sınırların hayali bir hal alması, iletişimin ve teknolojinin haber almayı giderek kolaylaştırması, devletlerin bu örgütlerle mücadele yöntemlerini de giderek değiştirmesine neden olmaktadır (Dursun, 2015: 328).

Ulusal Güvenlik Konseyi'nin tanımına göre, ulus ötesi organize suç, tamamen veya kısmen yasa dışı yollarla güç, etki, parasal ya da ticari kazanç elde etmek amacıyla ulus ötesi olarak faaliyet gösteren bireylerin oluşturdukları toplulukları ifade etmektedir. Faaliyetlerini bir yolsuzluk ve / veya şiddet örüntüsü yoluyla korur, uluslararası bir organizasyon yapısı ile uluslararası ticaret iletişim mekanizmalarının sömürmekte ve yasadışı faaliyetler göstermektedirler (NSO, 2011).

Ulus ötesi suç örgütleri literatürde organize suç örgütleri olarak da isimlendirilmektedir. Organize yapıları ise, örgütün kaç üyesinin olduğu, örgütün esas suçları gerçekleştirme sıklıkları ve kamu düzeni açısından tehlike yaratma boyutları açısından değerlendirilmektedir. Fakat bu etkenlerin yanında örgütlerin süreklilikleri, yenilenme güçleri ve suçların tekrarlanma sıklıkları da değerlendirilmektedir (Evik, 2013: 667-697).

Ulusal Güvenlik Konseyi'ne göre ise ulus üstü suç örgütü olabilmek, faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için, kaynakları yöneten ve yönlendiren bir lidere, çeşitli yasadışı gelir getiren faaliyetlere, lojistik ve tedarik zincirlerine, gerekli sayıda örgüt üyelerine, belirli bir finanse edici güce, silaha, teknolojiye, iletişim ağına ve çalışabilecekleri bir çevreye, ihtiyaçları bulunmaktadır (Realuyo, 2014: 1-11).

Küreselleşme olgusunun gün geçtikçe etkisini artırması ile dünya sınırları içerisinde yer alan insan, herhangi bir mal ve finansman hareketliliği yasal ve yasal olmayan engellerin daha kolay ortadan kalkabilmesine neden olmaktadır. Bu da hem örgütlerin kazançlarını hem de güçlerini arttırmalarına imkân tanımaktadır. Ve ulaşabildikleri çevre hacmi ise genişlemektedir (Chatterjee, 2005: 8).

Literatüre bakıldığında yapılan araştırmalar ışığında ulus üstü suç örgütleri ile mücadele edebilmenin yöntemleri aşağıdaki şekilde gibi sıralanabilmektedir (Argün, 2013: 214);

1- Suç Örgütleri ile Ekonomik Yönden Mücadele Etmek: Yasa dışı ticaretlerin engellenebilmesi adına global bir kuruluş kurulabilir. Bunun sayesinde devletlerin iletişim ağları güçlendirilerek her olaydan daha hızlı haberdar olmaları sağlanabilir.

2- Sosyal Yönden Mücadele Etmek: Özellikle üst düzey bürokratların ve siyasetçilerin alacakları yüksek güvenlik önlemleri ve bunun yanı sıra yasa dışı

faaliyetlerde bulunan örgütlere katılımların özendirilmemesi gerekmektedir. Bu sayede örgütler topluluklarının devamını sağlayacak yeni örgüt üyeleri bu topluluklarda yer almamış olacaktır.

3- Siyasi Yönden Mücadele Etmek: Yeni siyasi kuruluşların ve politikaların belirlenmesi, küresel düzeyde uygulamaya geçilmesi örgütleri ciddi anlamda güç kaybına uğratacaktır, denilebilir.

Kısaca ulus üstü suç örgütleri hakkında, küreselleşme ile etkilerini ve güçlerini daha da arttırmışlardır denilebilir. Önemli olan insan kaynağı güçlerinin ve finans güçlerinin kesilebilmesi ardından da lider konumundaki kişilerin tespit edilerek durdurulmasıdır. Bunların yapılmasında ise devletlerarası iş birliğinin önemi artmaktadır. Teknoloji ve iletişim ise bu iş birliğine daha fazla imkân sağlamaktadır.

2.5. Küresel Yönetişim

Küreselleşme kavramı literatürde aynı anda birden fazla ve farklı şeyleri ifade etmek için kolaylıkla kullanılabilmektedir. En genel tanımı ile dünyanın var olan fiziksel sınırlarının ortadan kalkması, devlet ve insanların birbirlerine çok daha yakın olması, iletişim kanalları sayesinde artan bilgi akışı olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomik ve politik sınırları hem yakınsamayı hem de ıraksamayı ifade edebilmektedir. Küreselleşmenin bu farklı eğilimleri ifade etmesi, küreselleşmiş bir dünyada yönetim mekanizmaları sağlamanın artışının da belirtisi olarak görülebilir (Cerny, 1996: 617-637).

Son dönemde yaşanan mali krizler, çevre sorunları, terör eylemleri gibi tüm dünyayı ilgilendiren güvenlik sorunları, ülkeleri kendi bünyelerinde yer alan iş insanlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların ortaklaşa hareket etmelerini sağlamıştır. Bu ihtiyaç ise küresel yönetim kavramını ortaya çıkarmıştır (Öner, 2019: 307-328).

Küresel yönetim kavramından bahsetmeden önce yönetim ve yönetim arasındaki farkların açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Bu farklar şu şekilde sıralanabilmektedir. Yönetişim ve yönetim kavramları eşanlamlı kabul edilmemelidir. Her ikisi de amaçlı davranışı, hedefe yönelik faaliyetleri, yönetim sistemlerini

çağrıştırıyor olsa bile yönetim usulüne uygun olarak oluşturulmuş politikaların uygulanmasını sağlamak için polis yetkilerine veya devlet tarafından desteklenen faaliyetlere ihtiyaç duymaktadır. Yönetişimde ise yasal ve resmi olarak belirlenmiş sorumluluklara, desteklenen ve paylaşılan hedeflere dayanmaktadır. Diğer bir deyişle yönetim kavramı yönetim kavramından daha kapsamlı olarak kabul edilebilir. Devlet kurumlarını bunlarla birlikte kendi alanı içindeki kişi ve kuruluşları, gayri resmi ve hükümet dışı mekanizmaları da kapsamaktadır (Rosenau ve Czempiel, 1992: 4).

Rosenau (1992)'ya göre yönetim kavramı, "ihtiyaçların ve isteklerin yerine getirildiği devlet kurumlarını, gayri resmi ve hükümet dışı mekanizmaları kapsamaması açısından yönetimden daha kapsayıcıdır. Ona göre yönetim, çoğunluk tarafından kabul edilen bir kurallar sistemidir. Yönetişimin temel bileşenleri şunlardır: kurallar, roller, sorumluluklar, hesap verme sorumlulukları ve süreçler.

Bir diğer küresel yönetim kavramı tanımlaması ise, sosyal bilimlerin küresel düzendeki çağdaş dönüşümlerini açıklamak için, anarşik uluslararası alanda kapsayıcı bir siyasi otoritenin yokluğunda, bir otorite kurabilme girişimi, olarak yapılmıştır. (Lennox, 2008: 1-10). Rosenau (1992) ise bu kavramı yönetimi/hükümet/otoritesi olmayan bir yönetim olarak tanımlamaktadır.

Tüm bu bahsedilenleri kapsayan bir tanımlama yapıldığında, küresel yönetim, dünya yönetimi, birden çok ülkeyi veya bölgeyi ilgilendiren sorunlara bulunan çözümleri tartışmayı amaçlayan, ulus ötesi aktörler arasında siyasi bir iş birliği kurmaya yönelik harekettir. Küresel yönetimi sağlamak için yardımcı olan kuruluşlara örnek olarak Birleşmiş Milletler, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Dünya Bankası verilebilmektedir. Küresel yönetim, bir devletin diğerlerinden daha fazla etkili olduğu birden çok devleti içerisinde barındırmaktadır. Modern dünya yönetimi, küreselleşme ile birlikte her geçen gün daha çok tercih edilmektedir. Küresel yönetim, küresel ölçeğe yönelik yasaları, kuralları veya düzenlemeleri belirleme süreci olarak da adlandırabilmektedir (<https://en.wikipedia.org/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020).

Küresel yönetim, çevresel sorunlar, iklim değişiklikleri, uluslararası ticaret, terör gibi devletlerin sınırlarını aşan konularla ilgilenen bir kavramdır da denilebilir.

Devletler ise bu sorunları üstesinden gelebilmek adına oluşturdıkları kurumlar vasıtasıyla, başka devletlerle de iş birliği yaparak sorunları çözmeye çalışmaktadırlar (Öner, 2019: 307-328).

Yönetişim ve küresel yönetim kavramına bakıldığında benzer olduğu yorumu yapılabilir. Yönetişim, devletlerin iç işlerinde vatandaşı, özel sektörü ve sivil toplum kuruluşlarını karar alma, karar verme ve yönetim süreçlerine daha fazla dahil etmek adına benimsediği bir ilke olarak tanımlanabilir. Küresel yönetim ise küreselleşme ile giderek sınırları yok olan Dünya’da, devletlerin baskın bir otorite olmadan ulus üstü kuruluşlarında içerisinde yer aldığı, sorumlulukların paylaşıldığı bir sistemler bütünü olarak tanımlanabilir. Küresel yönetimde, devletler bireyler, ulus üstü kuruluşlar sivil toplum kuruluşları, devletlerin iç işleri ise Dünya’nın genelini ilgilendiren küresel sorunlar olarak düşünülürse yönetim ilkesi ve küresel yönetim arasındaki ilişki daha rahat anlaşılabilir. Ayrıca küresel yönetimde hükümetler arası ve hükümet dışı örgütlerin yer aldığı da unutulmamalıdır.

2.6. Küreselleşme ve Yeni Güvenlik Paradigmaları

Geleneksel güvenlik anlayışının temelinde yer alan ve dünya düzeninin değişmesinde büyük rol oynayan savaşlar, güvensizlik ortamı için tehdit olmaktan çıkmamış hala tehdit olmaya devam etmektedir. Değişen teknoloji, sınırların ötesinde var olan tehditler, tüm dünyayı ilgilendiren iklim değişikliği sorunları gibi birçok problem güvenlik kavramının değişmesine neden olmaktadır. Küreselleşmenin de artmasıyla güvenlik kavramının her geçen gün anlamsal açıdan genişlemesine ve derinleşmesine neden olmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışına ulusal güvenliğin yanında mali güvenlik, siber güvenlik gibi yeni güvenlik dalları eklenmektedir (Karabulut, 2010: 2).

Bu değişimlerle farklı tanımlamalara sahip olan güvenlik kavramı üç boyut açısından ele alınmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki, bir zarara veya korkuya maruz kalma ya da kalmamayı ele alan edilgen boyut ki bu boyut güvenliği sağlaması gereken konuların ne olduğunu ele almaktadır. İkincisi, tehditleri ortaya çıkaran etken boyut, etken boyut, güvenliği sağlayacak konulara yöneltilen tehditlerin neler olduğunu ele

almaktadır. Son boyut ise tehditlerin nasıl ortadan kaldırılacağını, hangi araçların veya yöntemlerin kullanılacağını ele alan metod boyutudur (Erdoğan, 2013: 265-292).

Yukarıdakilerden de yola çıkılarak Soğuk Savaş'ın sonrasında geleneksel güvenlik anlayışının terk edildiği görülmüştür. Artık güvenlik anlayışının sadece askeri müdahalelerden veya savaşlardan ibaret olmadığına kanaat getirilmiştir. Yeni güvenlik anlayışının ortaya çıkmasıyla siyasi, mali, çevresel tehditler de gündeme alınmış bunların yanı sıra artık bireylerin refah seviyelerine, mutluluklarına yönelik tehditler de güvenlik kavramına dahil edilmiştir (Özel ve Dönmez, 2016: 257).

İletişim teknolojilerinin artması, bireylerin haber alma kanallarının çok daha hızlı ve kolay kullanabilmesi, dünyanın herhangi bir yerinde olan bir olaydan anında haberdar olması bireylerin kendileri haklarındaki taleplerinde de artışa neden olmuştur. İnsanların özellikle demokrasi, adalet ve eşitlik gibi talepleri, güvenlik kavramına toplumsal ve sosyolojik boyutlarında eklenmesine neden olmuştur (Sancak, 2013: 131).

Değişen uluslararası ortam, uluslararası ilişkiler sosyal bilimcileri mevcut paradigmaları yeniden değerlendirmeye ve uzun süredir devam eden varsayımları sorgulamaya sevk etmiştir. Yaklaşık otuz yıl önce başlayan bu tür zorluklar, ekonomik süreçlerin dikkate alınması ile birlikte güvenlik modellerine yeniden dahil edilmesini sağlamıştı. Çünkü bu tür işlevler, güvenlik için gerekli bir koşul olan maddi gücün üretimi ve birikimi için merkezi konumdaydı. Daha yakın zamanlarda, sadece kimlik, kültür ve "yaşam tarzlarının" çağdaş dünya siyasetinde giderek daha fazla tehdit altında olduğu değil, aynı zamanda bu unsurların güvenliğinin yeni referans nesnelerini temsil ettiği giderek daha açık hale gelmiş ve odak noktası maddi olmayan güvenlik hedeflerine yönelmişti. Bunların yanında ticaret-devlet küreselleşmesi, devletleri sürekli olarak güvenlik hedeflerini yeniden gözden geçirmeye sevk eden yapısal ve fikişel değişiklikleri de beraberinde getirdi (Rudolph, 2003: 1-32).

Ortaya çıkan küreselleşmenin etkisi ile yaşanan değişimler şu şekilde sıralanabilmektedir (Erdoğan, 2013: 265-292);

- Uluslararası sistemlerin eskisi kadar güçlü değildir.

- Devletlerin yapısal olarak ortadan kalkmamış fakat öncelikleri değişikliklere uğramıştır.
- Hükümetler nüfuzludur fakat eskisi kadar tüm yetki kendilerinde değildir.
- Vatandaşlar hem daha talepkâr hem de daha uyumlu hale gelmişlerdir.
- Sınırlar fiziki olarak bulunmakta fakat sınırlar arası iletişim daha kolay hale gelmiştir.
- Topraklar fiziki olarak korunmaya devam etmekte fakat farklı kültürlere veya sermayelere daha kolay ev sahipliği yapmaktadır.
- Yaşanan güvenlik problemlerinin boyutlar herkesi ilgilendirir hale gelmiştir.

Aslında yukarıda sayılan değişiklikler bile güvenlik unsurunun nasıl ve neden değişmesi gerektiği hakkında bilgi verebilmektedir. Sadece insanların yaşamlarını ve devletlerin sınırlarını korumaktan ibaret olan güvenlik anlayışı, artık insanların nasıl sağlıklı ve rahat yaşayabileceğinden, devletlerin teknolojik saldırılara karşı nasıl korunacağına kadar birçok konu hakkında genişlemek zorunda kalmıştır. Bu, literatüre bakıldığında güvenlik anlayışı hakkında net ve kesin bir yorum olmamasının temel sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Değişime ayak uydurmak zorunda olan güvenlik kavramının her geçen gün kendisini geliştirmek zorunda olduğu bir gerçektir.

3. GÜVENLİK

Güvenlik kavramı, değişen dünya düzeni ve çalışmanın ilk kısmında bahsedilen küreselleşme nedeni ile tüm dünya ülkelerinin en dikkat etmesi gereken kavramlardan biri haline gelmiştir. Birçok insanın çok sık duyduğu ve duymaya devam edeceği bu kavram, aynı zamanda ülkelerin siyasi hamlelerini ve alacağı kararları da etkilemektedir. Bugün dahi yaşanan ortamda, pek çok ülke, pek çok insan güvenlik tehditlerini algılamakta ve buna uygun yaşam standartları ve önlemler belirlemektedir. Sık sık üst düzey yöneticiler güvenlik kavramının önemine vurgu yapmakta, ülkede yaşayan vatandaşlarına rahatlayabilmeleri için çeşitli izahatlarda bulunmaktadır. Dünya siyasetinde alınan kararları, vatandaşların yaşam şekillerini, hayatlarını idame ettirebilmelerini, devamlılık sağlamalarını belirleyen bu kavram tarihsel süreçte önemini de hiç kaybetmemektedir.

Çalışmanın bu kısmında önemi hiç kaybolmayan ve dünya üzerindeki kıt kaynakların da azalması ile her geçen gün daha da önem kazanan güvenlik kavramının tarihsel süreçte hangi yaklaşımlar ile ortaya çıktığı, bu yaklaşımların bu kavram üzerinde ne gibi değişikliklere yol açtığı, strateji kavramı ile nasıl iç içe geçtiği ve ülkeler açısından nasıl bir öneme sahip olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. Kavramsal Çerçeve ve Tarihsel Arka Plan

Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu sözlüğe bakıldığında, güvenlik kavramı bir topluluğun veya bir toplumu yaşamasında, var olan yasal düzenin aksatılmaması, kişilerin hayatların korkusuzca idame ettirebilmeleri ve emniyette olma durumu olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 07.09.2020). Bu tanıma bakıldığında dahi güvenlik kavramının sadece devletler için değil, bireylerin için de çok önemli bir kavram olduğu yorumu yapılabilir.

Güvenlik kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde ise Latince olan *Se* ve *Cura* sözcüklerinden oluştuğu görülmektedir. 'Se' kelimesi –sız, -siz anlamında iken 'Cura' kelimesi dert sözcüğü olarak çevrilmektedir. Buradan kelimenin dertsiz veya derdi

olmayan, tasalanacak veya endişe edecek bir şeyi olmayan şeklinde anlam kazandığı görülmektedir. İngilizcede ise güvenlik kavramı ‘security’ olarak karşımıza çıkmaktadır (Demiray ve İşçe, 2008:150).

Tarihsel açıklamasına geçilmeden önce güvenlik kavramının sadece askeri anlamda veya bireylerin canı için endişe etmesi anlamında düşünülmemesi gerekmektedir. Güvenlik denilen olgu, birey, devlet ve bunları idare eden sistem dahilinde iç veya dış güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik, çevre güvenliği gibi sınıflandırılmalarla da birlikte ele alınmalıdır (Ağca, 2010: 45).

Güvenlik kavramı tanımlaması yapılırken yukarıdaki birçok değişkenin var olması, bu kavram üzerinde uzlaşılabilen bir tanım yapılmasını da engellemektedir. Birçok bilim insanının yaptığı, kendini tehlikelerden uzak tutma, bireylerin kendilerini tehditlerden uzak tutması, tanımı ise en ortak ifade olarak literatürde kabul görmektedir (Özcan, 2011:447-448).

Bireylerin kendilerini tehditlerden uzak tutması veya güvende hissetmeleri, güvenlik olarak kabul edildiğinde, bu kavramın tarihinin de insanlığın ilk zamanlarına kadar uzandığı kabul edilebilir bir gerçektir. İnsanlığın ilk var oluşundan bugüne kadar bazen çıkarları, bazen ihtiyaçları için güvende olmaları bir zarurete dönüşmüştür. Her nerede, her ne zaman olunursa olunsun, insanlar var oldukça güvenlik var olacak ve önemini hiçbir zaman kaybetmeyecektir (Çıtak, 2016: 30).

Güvenlik disiplininin yapısındaki araştırma ve geliştirme, varlıkların korunmasına yönelik yeni nesil kavramsal güvenlik ilkelerinin profesyonel uygulaması için çok önemlidir. Ayrıca bu yeni nesil güvenlik ilkeleri güvenlik kavramını da geleceğe dair koruma altına almaktadır (Fischer vd., 2008: 482).

Böylesine önemli bir kavramın tarihi ele alındığında kişisel olmaktan daha ziyade toplumsal bir yapısının olduğu unutulmamalıdır. Her türlü toplumsal değişimin, huzur ve refah ortamına zarar getirmemesi adına, güvenlik kavramının kendisi de

değişime uğramış ve tarihsel süreç boyunca uğramaya devam etmiştir (Fischer and Green, 2004: 2).

Bugün bakıldığında insanların çoğu güvenliği ile ilgili endişelerin dile getirmekte ve birtakım tehditler var olduğunda kendileri ile ilgili önlemleri almaktan çekinmemektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere insanoğlu var olduğu sürece güvenlik ile ilgili endişeler sürekli var olacaktır. İnsanlar veya ülkeler önceden güvenlik ile ilgili endişelerini dile getirirken sadece fiziki bir saldırı veya askeri bir müdahale gibi tehditlerden korkarken zaman için güvenlik sorunları da küreselleşme ve teknolojiyi etkisiyle farklılaşmıştır. Birçok ülke için bugün bile güvenlik sorunlarını sıralamaları farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkeler askeri müdahaleyi, bazıları yaşlı nüfus oranlarını, bir diğeri ise ekonomik sürdürülebilirliği sağlayamamayı güvenliklerini tehdit eden sorunlar olarak görmektedir (Çıtak, 2016: 30).

Bu kavrama bu kadar bakış açısının olması dahi ne denli bir anlamsal genişliğe sahip olduğunun en büyük göstergelerinden biridir. Çalışmanın bütünlüğü gereği güvenlik kavramını bireysel bazda fazla dikkate almasak dahi, ülkeler bazında da bu kavrama bakış açısı çok farklıdır.

Siyasi anlamda “güvenlik” çok eski bir terim olmamakla birlikte uluslararası ilişkiler disiplinde terim, “ulusal güvenlik” veya devletin dış tehditlerden korunması anlamına gelir. Bu özel anlam, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası politika uygulamalarından ortaya çıktı. Bu nedenle, politik anlamda güvenlikten bahsetmişken, bağlamı açıklığa kavuşturmak için "ulusal" sıfatı eklenebilir. Kelimenin tam anlamıyla "ulusal güvenlik", en azından devleti "ulusal" olarak tanımladığımız ölçüde devletin güvenliğine işaret etmektedir. Genellikle güvenlik kavramının uluslararası bir nitelik kazanmasının nedeni de budur (Shinoda, 2004: 5-22).

Güvenlik kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, uygulanan stratejiler ve yaklaşımlardan önce literatürde iki çeşit sınıflandırmanın yer aldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, Çıtak (2016)'ın yaptığı, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrası güvenlik anlayışındaki gelişmelerdir. Birinci Dünya

Savaşı'nda birden yayılan bir savaşın, tüm insanlığa bulaşması ve ardından birçok sivil ve masum bireyin hayatını kaybetmesi güvenlik ihtiyacının ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Ardından İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, devletlerin en temel görevlerinin güvenliği sağlamak olduğu ve bir önceki savaş döneminde olduğu gibi kayıpların yaşanılmasında korkulduğu görülmüştür. Ardından Soğuk Savaş sonrası dönem ile birlikte küreselleşme, dünya genelinde terör olayların artmasıyla, nereden nasıl geleceği belli olmayan tehditlerle güvenlik anlayışı bambaşka bir anlayış kazanmıştır. Bu tehditler içerisinde nüfusun hızla artması, küresel ısınma, kıtlık, çevresel felaketler, siber terör saldırıları, mali savaşlar, psikolojik savaşlar sayılabilmektedir.

İkinci bir tarihsel analiz ise Shinoda (2004)'e göre yapılmaktadır. Bu sınıflandırmada güvenlik anlayışının değişmesi üç temel sebeple açıklanmıştır. Birincisi, modern çağdaki demokratikleşme ve anayasacılık, hükümetlere modern siyasi güvenlik iç düzen güvenliği sağlamak için yeni bir rol verdi. İç düzen ve güvenlikten sorumlu devlet, görevini yerine getirmek için yeterince zorlayıcı güce sahip olmalıdır. Devletin hükümet gücü, vatandaşların haklarını korumak için diğer yerel grupları alt edecek kadar güçlü olmalıdır fikri savunulmaya başlandı. İkincisi, demokratikleşme sürecinde devletin rolü, vatandaşlarının sosyal güvenliğini sağlamak olarak genişletildi. Üçüncüsü, "geleneksel" güvenlik kavramı olarak bahsedilen şeyin artık devletlerin mutlak bir amacı olmadığı anlaşıldı.

Yukarıdakilere bakıldığında iki ayrı şekilde ele alınan güvenlik süreci görülmektedir. Bunlardan ilki tarihsel olaylar dikkate alınarak yapılmış, diğeri ise kavramsal açıdan değişimler dikkate alınarak yapılmıştır. İki sınıflandırma birbirinden çok farklı gözükse de birbirleri ile ortak noktaları bulunmaktadır. Bu noktalar, tarihsel akış, tarihsel olaylar, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, bireylerin gelişimi şeklinde sıralanabilir. Bugüne gelindiğinde ise devletlerin kendi başlarına baş edemeyeceği, çevresel problemler, yasa dışı ticaretler, bulaşıcı hastalıklar gibi kitlesel sorunlar baş göstermektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü ise güvenlik artık daha fazla birliktelik isteyen, herkesin ortak bir şekilde hareket etmesini gerektiren bir anlayışa bürünmüştür

(Sancak, 2013:123-134). Bu tarihsel süreci daha iyi anlayabilmek adına ise güvenlik kavramına ilişkin yaklaşımların açıklanması daha faydalı olacaktır.

3.2. Güvenlik Stratejileri ve Yaklaşımları

Çalışmanın önceki kısımlarında da bahsedildiği üzere güvenlik kavramına yön veren birçok etken ve unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar en basit şekilde, savaşlar, insanlığın gelişmesine yön veren devrimler, küreselleşmenin getirdiği riskler ve tehditler, bireylerin değişen sahiplik duyguları, teknolojik gelişmeler şeklinde sıralanabilir. Fakat güvenlik olgusunun değişimlerini bilim adamlarının bu kavrama nasıl yaklaştığını bilmeden açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Her bir ilerleme, bilim dallarının diğerlerinde olduğu gibi farklı eleştiriler, buna istinaden farklı yaklaşımlar doğurmuştur.

Özellikle 20. yüzyılın fazlasıyla sert ve şiddetli geçmesi ve insanlarda yarattığı psikolojik dalgalanmalar gözle görülebilir bir hal almıştır. Bahsedilen çatışmalar, zıtlıklar bu yüzyılı şekillendiren temel dönüm noktaları olarak görülmüştür (İnaç ve Güner, 2006: 139). Uluslararası güvenlik unsuru ulusal, bölgesel, bireysel gibi çok farklı boyutlarda ve şekillerde ele alınmış fakat güvenliğin devlet ile olan ilişkisi hiçbir zaman önemini yitirmemiştir (Karabulut ve Değer, 2015: 71).

Kısaca, devlet ve güvenlik kavramı günün değişen koşullarına göre kendilerini yenilemekte, değişen tehditlere veya tehlikelere karşı kendilerini geliştirmişlerdir. Tıpkı kavramlarda olduğu gibi literatürde var olan teorilerde değişen koşullara göre farklılaşmışlardır (Bakan ve Şahin, 2018: 138).

Çalışmada incelenecek olan yaklaşımlar ise realist yaklaşım, liberal yaklaşım, konstruktivizm, Kopenhag okulu, İngiliz okulu eleştirel teori şeklinde sıralanmaktadır.

3.2.1. Realist Yaklaşım

Güvenlikte realist yaklaşımı savunan klasik realist düşünürlere göre kesin ve net çizgilerle ayrılabilen bir güvenlik tanımı yapmamış olsalar dahi ne gibi uluslararası politikalar izlenmesi gerektiğine dair yorumlamalar yaparak literatüre ciddi katkı sağlamışlardır. Özellikle İkinci Dünya savaşının ardından yaptıkları incelemeler güvenliğin nasıl olması gerektiği hakkındaki fikirleri ön ayak olma niteliği taşımaktadır. Klasik realistler güvenliği klasik tanımıyla yani güvende olmama halinin tersi, tehditlerin olmaması durumu olarak tanımlamışlardır. Güvenlik paradigmasını güç, tehdit ve güvensizlik üçlemesi üzerinden açıklamaya çalışmışlardır (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 5-6).

Realist düşünürlerin hemen hepsi güvenlik anlayışını, Hobbes'un insan doğasının kötü olduğu düşüncesinden yola çıkarak tanımlamaktadırlar. Devletlerin birbirleri ile mücadele içerisinde olduğu ortamı anarşi ortamı olarak nitelendirmektedir. Realist teorisyenler, uluslararası var olan ilişkileri ise devletlerin birbirleri ile girdikleri çıkar çatışmaları seviyesi indirgemektedir (Hobbes, 1985: 183-188).

Realist düşünürlere göre ülkeler arası yaşanan savaş durumları doğal bir durumu ifade etmektedir. Bu doğal durumdan en az hasar ile çıkabilmek için ise devletler, güvenliği sağlamanın en önemli görevleri olduğunu düşünmüşlerdir. Devletlerin ilk kuruldukları zamandan bu yana askerlerine fazlasıyla önem vermesi, herhangi bir tehdit unsuru oluştuğunda her bir vatandaşını asker olarak kabul etmesi, silahlanmaya önem vermesi ise bunun bir ispatı niteliğindedir (Machiavelli, 2002: 42-43).

Carr (1946) ise realist düşünürlerle bir konuda uzlaşma sağlamaktadır. Carr, devletler arası ilişkilerin anlaşılabilmesi için güvenliğin, güç ile olan ilişkisine fazlasıyla dikkat çekmektedir. Devletlerin devamlılığın ve refahının sağlanabilmesi için en önemli meselelerden birini güvenlik olarak tanımlamaktadır. Bu devamlılığı ve güvenliği sağlayabilmek adına ise ekonomik ve askeri faaliyetlerinin güçlü olması gerektiğini düşünmektedir (Carr, 1946: 108).

Hemen hemen tüm realist düşünürlerin savunduğu görüş devlet ne kadar güçlü ise güvenliğin de o derece güçlü olduğu görüşüdür. Bu nedenle devletlerarası politikaların hemen hepsinin güç unsuru etrafında döndüğü görülebilmektedir. Günümüzde dahi yapılan araştırmalarda yurttaşlar yaşadıkları devletin ne kadar güçlü olduğunu hesaba katarak kendilerinin de o kadar güvende olduklarına dair yorum yapabilmektedir. Realistlere göre savaşlar ise bu doğal gücün kullanılmasının basit bir yolu olarak görülmektedir. Tüm realistlerin ortak olarak savundukları fikirler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Aydın, 2004: 39-40);

- 1- İnsan doğası gereği kötüdür. İnsanın etrafına hâkim olma çabası ve her şeyin kendisinin olması çabası onu bencillığe ve güç kullanmaya zorlamaktadır. Devletler de insanlar aracılığı ile kuruldukları için devletlerde sahip olmak için güç kullanır ve sadece kendi çıkarları için uğraşırlar.
- 2- Uluslararası arenada en büyük role sahip olan aktör devlet olarak görülmektedir. En temel unsurları ise egemen bir yapılarının olmaları, hakimiyet sağlamak için güç unsuruna sahip olmaları gerektiği ve güvenliği sağlamaları gerektiğidir.
- 3- Uluslararası arenada sorunların oluşmasının doğal olması ve bu sorunların çözümü için savaş gerekmesi düşüncesi vardır.
- 4- Devletlerin iç politikalarına benzeyen bir dış politikanın olabileceğini savunan şüpheli bir bakış açısına sahiptirler.

Realist yaklaşımları savunan bilim adamları, uluslararası arenada var olan anarşik yapıyı ve merkezi otoritenin eksikliğini en büyük güçsüzlük göstergesi olarak görmektedirler. Bu iki eksikliğin var olması durumunda, yukarıda da bahsedilen insan doğasındaki kötü yan ortaya çıkmaktadır. Böylece tehditler gün geçtikçe çoğalacak ve güvende olma durumu her geçen bozulacaktır (Donnelly, 2005: 31).

Realist düşünürlerin de kendi içerisinde ikiye ayrıldığından bahsetmek gerekmektedir. Bunların ilki, devletin herhangi başka bir unsuru tehlikeye atmadan sadece kendini risklere ve tehditlere karşı savunmak için güç toplaması gerektiğini savunan savunmacı realist düşünürler, diğeri ise küresel düzende nasıl görüneceklerini

ciddiye almadan her ne olursa olsun güç kazanılması gerektiğini savunan saldırgan realistlerdir (Elman,2007:17-18).

Tüm bu açıklamalar dahilinde, realistlerin temel görüşleri savaşmak gerektiği yerde savaşmak olarak özetlenebilmektedir. Realistler güven ortamının sağlanmasını güç ve anarşi kavramları ile açıklamaktadır. Anarşinin olmadığı bir ortamda ve devletin güç kazandığı bir ortamda tehdit, risk ve güvensizliğin olmayacağını düşünmektedirler. Kendi aralarında fikir ayrılıklarına düşseler dahi güvenlik kavramının oluşmasına katkıları azımsanmayacak kadar önemlidir. Fakat dünya düzeninin değişmesi ve ekonomik etkenlerin gündeme gelmesi realistlerin biraz olsun yaklaşımlarını hafifletmelerine neden olsa dahi tüm realistler herhangi bir tehdit algıladıklarında anlaşma yapmaktansa, müdahale etmeyi daha kabul edilebilir bir davranış olarak görmektedirler (Karabulut ve Değer, 2015: 77).

3.2.2. Liberal Yaklaşım

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve esasında birçok değişime neden olan Birinci Dünya Savaşının ardından devletler arası ilişkilerin çok daha detaylı incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Oluşan sorunlar ve daha sonra oluşabilecek sorunlar için kalıcı çözümlerin bulunması için çalışılmaya başlanmıştır. Bundan sonra başka bir savaşın yaşanmaması, problemlere kalıcı çözümlerin bulunabilmesi, realist düşüncenin tam tersine insanın kötü olan yanlarının iyi olan yanlarından daha az olduğu ve bunun ortaya çıkartılması gerekliliği düşünürler tarafından daha fazla dile getirilmeye başlanmıştır. Ve bu fikirlerin ait olduğu teori ise liberal yaklaşım olarak isimlendirilmiştir (More, 2003: 90-100).

Liberalizmin genel yapısı itibariyle bireylerin kendilerine ve özgürlüklerine odaklanmış, devletlerarası ilişkiler söz konusu olduğunda ise bütünleşmiş bir yapıyı savunmuştur. Genel kanıları ve teorileri çok fazla değişmese de yaşanan küresel ve teknolojik gelişmelerle kendini yenilemeye çalışmıştır. Uluslararası politikaların ve güvenliğin liberal bakış açısının ne olduğunun anlaşılabilmesi için üç temel özelliğinin bilinmesi gerekmektedir. Birincisi, ön planda olması gereken ve önemli olan bireydir,

ikincisi, liberal düşünceye göre devlet piyasaya müdahale etmemeli sadece esas sorumluluğu olan adalet ve güven ortamını tesis etmelidir. Sonuncusu ise sınırlandırılmış devlet ilkesini benimsemesidir (Turan ve Köroğlu, 2017: 89-91).

Liberalizmin doğuşuna önyak olan ve en temel liberalizm savunucularından biri olan John Locke ise liberalizmin savunduğu temel değerleri dört ilke altında toplamaktadır. Locke'a göre liberalizm, fırsat eşitliğini savunmaktadır. Bireyler isteklerini mümkün olan en akılcı yol ile bildirebilir ve elde edebilir. İnsanların her türlü gerçekliği bilerek mutlu olma haklarının olması gerektiğini savunmaktadır. Son olarak ise, bireylerin özel mülkiyet haklarının saklı tutulması gerekmektedir bunun nedeni ise bireyler ancak böyle mutlu olabileceklerini savunmaktadır (Arı, 2013: 293).

Güvenliğe liberal yaklaşan düşünürlerden bir diğeri Kant'ın güvenlik yaklaşımı ile ilgili barış politikası iki bölümden oluşmaktadır. Devletlerin daha barışçıl uluslararası ortama çok katkıda bulunabilmesi için öncelikle bazı koşulları gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunlar arasında sürekli orduların kaldırılması, diğer devletlerin işlerine karışılmaması, casusluğun yasadışı ilan edilmesi, emperyal girişimlere son verilmesi yer almaktadır. Bunların savaşları sona erdirmek için, liberal olmayanların yanı sıra liberal devletlerin çoğu tarafından da kabul edilmesi gerekiyordu. Ardından liberal güvenlik anlayışına göre, her devletin anayasasının cumhuriyetçi olması gerektiği, milletler hukukunun kabul edilmesi gerektiği ve dünya vatandaşlığı hukukunun misafirperverlik anlayışı ile sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir (Kant, 1991).

Liberal düşünce özellikle 1970'li yıllardan sonra uluslararası kuruluşların kurulması ise devletler arasındaki anlaşmazlıkların azalacağını savunmaktadır. Buda güvenlik anlayışının temel varsayımlarından biri olan tehdit unsurunun ortadan kalkması ve güvenli alanın daha rahat sağlanabileceğini göstermektedir. Bu liberal anlayış çerçevesinde devletlerin kabul ettiği uluslararası örgütler arabuluculuk, caydırma, hakemlik, denetleme gibi görevler üstlenerek barış ortamının kalıcılığını arttıracak yöntemler geliştirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası NATO'nun varlığını devam ettirmesi önemli bir işaret olarak kabul edilmiştir (Doğan, 2017: 4).

Liberal yaklaşım realist yaklaşımın eleştirilerinden doğan bir yaklaşım olarak kabul edilse de bu düşünürler için devletler veya organizasyonlar arasındaki iş birliği ve istikrar ulus üstü kurumlar sayesinde sağlanabilir. Bu kurumların her türlü bilgiyi temin edebileceği, koordinasyonu sağlayabileceği, işlem maliyetlerini azaltabileceği böylece kalıcı ve istikrarlı bir barışı sağlayabileceği savunulmaktadır (Keohane ve Martin, 1995: 42).

Liberal güvenlik yaklaşımı bir süre sonra güç kaybetmeye başlamıştır. Bunun birden fazla nedeni olmasına rağmen dünya genelinde bu yaklaşımın popülerliğini yitirmesine sebep olan olaylar, öncelikle İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması, Milletler Cemiyeti gibi ulus üstü bir kuruluşun kurulmasına vesile olan ABD'nin bu örgüte üye olmaması, bazı devletlerin çıkarları için işgal politikası izlemesi sayılabilmektedir. Kalıcı barışın arabuluculuk veya caydırma gibi yöntemlerle de sağlanamayacağı görülmüştür (Dunne, 2011: 102-113).

Realist güvenlik yaklaşımının en temel savunucularından biri olan Carr liberal güvenlik anlayışının gerçekleşemeyeceğini savunmakta ve yaklaşımın bazı noktalarını eleştirmektedir. Bu eleştiriler, öncelikle liberal yaklaşımın kanıt olmadan sadece varsayımlar üzerinden hareket ederek dünya siyasetini belirlemeye çalıştığını, liberal yaklaşımın neden sonuç ilişkisinden uzak bir şekilde yorumlama yaptığını, son olarak ise liberal yaklaşımın bir ütopya'dan ibaret olduğunu söylemektedir (Carr, 1946: 7-10).

Literatürde yer alan diğer eleştiriler, liberal devletlerin diğer rejim türlerine göre daha inatçı yapıda olması, bu sisteme ayak uyduramayacak devletlere karşı sürekli tetikte olma zorunlulukları, kurulan kuruluşların ise daha çok bireyler ve siyasi sorunlar üstünde arabuluculuk yapıyor olması şeklindedir (Owen, 2017: 5-6).

Yukarıdaki açıklamalara göre liberal güvenlik yaklaşımının güvenlik sorunu olarak algıladığı iki problemin var olduğu görülmektedir. Bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanması ve devletlerin kendi çıkarlarını maksimize edebilmek adına savaş ortamı yaratmasıdır. Bu iki sorun ortadan kaldırıldığında veya devletlerin birbirleri ile iş

birliği içerisinde bulunmasıyla kalıcı barışın sağlanabileceğini savunan liberal yaklaşım, realist yaklaşımın tam karşısında yer almaktadır. Liberal yaklaşımı savunan ve birtakım girişimlerde bulunan devletler, yaşanan gelişmelerle bunun çok doğru bir yaklaşım olmadığını da görmüş oldular. Denildiği gibi savaşa karşı savaş fikrini savunan realistler özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası liberal anlayışı ciddi şekilde eleştirmişlerdir. Fakat, realizminde güçlü devlet her zaman güvenli devlettir anlayışı barışı sağlamanın bir yolu olarak görülmemelidir.

3.2.3. Konstrüktivizm (Yapılandırmacı Anlayış)

Soğuk Savaş'ın sonu tartışmaların yeniden oluşmasını sağlamış ve devletler arası güvenliğin, kalıcı barışın nasıl sağlanabileceği hakkında yeni soruları gündeme getirmiştir. Bu düşünceler ve sorular neticesinde 'yapılandırmacı' düşünce okulunun yükselişine tanıklık edilebilir. Konstrüktivizm yaklaşımı aynı zamanda literatürde 'yapısalcı', 'inşacı' yaklaşım olarak da isimlendirilmektedir (Reus-Smit, 2005: 195). Bu yaklaşımın öncüleri arasında ise Richard Price, Chris-Reus Smit sayılmaktadır.

Literatürde de vurgu yapıldığı üzere 1990'lı yıllardan sonra tartışmalarına başlanan bu yaklaşım aslında bilim insanları için üçüncü bir yolu ifade etmektedir. Bunun nedeni ise bu teorinin pozitivist teoriler post-pozitivist teoriler arasında görülmesidir. Uluslararası ilişkilerin sosyal yanına daha fazla vurgu yapmakta hatta bu bilim dalının sosyal yapılanmasını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden sosyal yapılanmacı teori olarak da adlandırılmaktadır. Uluslararası siyasi ilişkilerin maddi dayanaktan daha çok sosyal dayanaklara dayandığını ve normatif olanın, maddi olandan önce geldiğini dile getirmektedir. Temelde savunduğu ikinci önemli nokta ise ilişkilerde kültür, dil, etnik kimlik gibi sosyo-kültürel etkenlerin de rol oynadığıdır (Kaya, 2008: 1).

Yapılandırmacı anlayışın savunduğu temel savlardan bahsetmeden önce bu anlayışın ortaya çıkmasında nedenlerden bahsetmek gerekmektedir Klotz (1995) ve Reus-Smit (2005)'e göre dört nedenden bahsedilebilmektedir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir. Kendi üstünlüğünü yeniden iddia etme girişimiyle motive olmuş önde gelen

rasyonalistlerin, eleştirel teorisyenlere eleştirinin ötesine geçmeleri için meydan okuma istekleri, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra küresel düzeni yeniden şekillendiren sistemik dönüşümleri önceden tahmin edemeyen, yeterince kavrayamayan ve anlaşılamayan neo-realistlerin, neo-liberallerin ve eleştirel yaklaşımların açıklamalarının yetersiz oluşu. Eleştirel uluslararası teorinin önermelerinin çoğunu benimseyen, ancak kavramsal detaylandırmada yenilik potansiyelini gören ve ampirik olarak teori geliştirmek isteyen yeni nesil genç bilim adamları ortaya çıkması. Son olarak ise eski fikir akımlarının başarısızlıklarını ortaya çıkararak daha başarılı olmak isteyen düşünürlerin ortaya çıkmasıdır.

Tüm bu temel savlardan yola çıkılarak sosyal inşacı yaklaşımın yani konstrüktivizmin daha çok ampirik çalışmalara ve açıklamalara yer verdiği görülmektedir. Fakat yukarıda da belirtildiği üzere bu yaklaşım sosyo-kültürel değerlerle daha fazla ilgilendiğinden siyasi bir kuram değil, sosyal bir kuram olma özelliğini barındırmaktadır. Realistlerin liberalleri eleştirdiği nokta ise sosyal değerleri yok saymalarıdır. Bu sebeple konstrüktivizm realistler gibi kötümser veya liberaller gibi iyimser bir çıkarım yapma telaşında değildirler. Uluslararası ilişkileri veya devletler arası ilişkileri bu şekilde tanımlamaktan, tasvir etmekten kaçınmaktadırlar (Küçük, 2009:10).

Bunlara karşı çıkarken, bu düşünürler toplumu yönetmek için sadece kuralların yeterli olmadığını ve insanları sadece kuralların yönetemeyeceğini savunmaktadır. İnsanların kurallara uymak kadar uymama tercihlerinin de olduğunu söylemektedir. Bu sebeple asıl olanın insan tercihleri olduğu görüşünü savunmaktadır. Devletlerin de insanlarla benzerlik gösterdiği ve insanlar tarafından meydana geldiği düşünüldüğünde devletlerin de tercihleri güvenlik anlayışını ve tercihlerini ciddi biçimde etkilemektedir (Onuf, 1989: 261).

Buradan anlaşılması gereken konstrüktivizm anlayışı, devletleri uluslararası siyaset biriminin temel analiz noktaları olarak görmektedir. Devletlerin arasındaki sistemi maddi değil özneler arası görmektedir. Devlet kimliklerinin ve çıkarlarının, insan doğası veya iç siyaset tarafından sisteme dışsal olarak verilmediğini, önemli

ölçüde sosyo-kültürel yapılar tarafından inşa edildiğini söylemektedir (Wendt, 1994: 384-396).

Tabi ki realistlerin sadece savaşlarla güvenliğin sağlanabileceğini savunması, liberallerin ancak orta yolun bulunması ile barışın sağlanabileceği görüşü, insan faktörünü çok fazla dikkate almamıştır. Konstrüktivizm bu iki yaklaşımı da sosyal değerleri dikkate almadığı konusunda ciddi anlamda eleştirmiş, fakat kendilerinin de eleştiriye maruz kaldığı unutulmamalıdır.

Konstrüktivizm anlayışına karşı yapılan en nitelikli eleştiri, yaklaşımın değişim kavramını açıklayamaması olarak kabul edilmektedir. Belirli bir yapılanmanın nasıl oluşabildiği hakkında söylemlerde bulunabilen yaklaşım, aynı yapının bozulması hakkında söylemlerde bulunamamaktadır. Var olan değişim süreçlerini neden sonuç ilişkisinde açıklama eksikliği bulunmaktadır (Archer, 1996: 679-700).

Literatürde rastlanabilecek bir diğer eleştiri ise bu sosyal-inşacı kuramın yeni bir teori olarak görülemeyeceği, diğer teoriler arasında bağlantıyı kurmaya yarayan bir yaklaşım olarak görülmesi gerektiği yönündedir. Bunun ise daha sonra yapılacak deneysel araştırmalara için bir yöntem olarak kabul edilmesi gerektiği söylenmektedir (Arı ve Kıran, 2011: 49-63)

Son olarak bahsedilmesi gereken eleştiri ise, konstrüktivizmin sınırlarının belirlenmesinde yaşanan zorluklardır. Bu sınırların belirlenememesinde, devlet ve insan gibi beklenmedik hareketlerde ve davranışlarda bulunabilecek iki aktörün yer alması büyük önem arz etmektedir. Neticede bu yaklaşımın bir bütünlük taşıması zor olarak kabul edilmektedir (Ateş, 2008: 213-235).

Gerçekten de konstrüktivizm anlayışı uluslararası ilişkileri ve güvenlik anlayışını her ne kadar insanın sosyo- kültürel yapılarını dikkate alarak açıklamaya çalışsa da belirsizlik faktörünü çok fazla dikkate aldığı görülmemektedir. Fakat insanın doğasını ve sosyal yapıyı içinde barındıran ilk yaklaşım olması açısından da büyük önem arz etmektedir. Tıpkı realist düşünce gibi uluslararası ilişkilerde bir temel olmuş,

diğer yaklaşımların birbirleri ile bütünleşmelerine yardımcı olmuştur. Devletlerin sadece maddi, fiziksel birtakım unsurlara önem vermediği, bunun yanında soyut birtakım unsurlara da önem verdiği düşüncesi sosyal-inşacı yaklaşımla kabul edilmiştir. Bunun da uluslararası ilişkileri anlamadaki rolü ve faydası yadsınamaz.

3.2.4. Kopenhag Okulu

Kopenhag okulunun literatüre kattığı en büyük fikirlerden birinin güvenlikleştirme teorisi olduğu kabul edilmektedir. Bu fikrin en büyük öncülerinden biri, yaklaşımı 1989 yılında literatüre katan Ole Waever olarak kabul edilmektedir (Dedemen, 2019: 21).

Kopenhag okulunun güvenliğe bakış açısının anlaşılabilmesi için güvenlik kavramının nasıl tanımlandığının da anlaşılması gerekmektedir. Buzan vd. (1998)'ne göre, güvenlik kavramsallaştırılması askeri unsurun ve devletin önceliğinin sorgulanmasına göre yapılmaktaydı. Şu an için güvenlik konusunda iki görüşün tartışıldığını savunmaktadırlar. Birincisi, güvenlik kavramının genişletici tanımlayanlar, ikincisi ise gelenekçi şekilde yani askeri ve politik güç üzerinden güvenliği tanımlayanlardır. İşte esasen Kopenhag Okulu tam burada devreye giriyor denebilir. Bunun nedeni ise bu iki güvenliğe bakış açısının maliyet ve faydalarının Kopenhag okulu tarafından karşılaştırılmasıdır (Buzan vd, 1998:1).

Bu fikrin esas savunucularından biri olan Waever, güvenliği bir tehdidin algılandığı veya var olduğu, bu tehdide karşı da bir takım savunma mekanizmalarının geliştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Buna karşın birde güvensizlik kavramını ortaya çıkararak, güvensizliği ise var olan veya oluşabilecek tehditlere karşı önlemlerin alınmadığı durum olarak tanımlamaktadır (Waever, 1995: 7).

Jef Huysmans ise Kopenhag okulu hakkındaki düşüncelerini, güvenlik kavramını kısıtlı ve askeri siyasi yaklaşımdan kurtarmış, aynı zamanda kavramı daha tutarlı bir hale getirmiştir (Huysmans, 2007: 46). Bu temel tanımlamalardan sonra Kopenhag Okulu aslında güvenliğin nasıl sağlanacağından daha ziyade güvensizlik

kavramının ortadan nasıl kaldırılabilceğine vurgu yapmaktadır. Bu güvensizlik ortamını ise az öncede bahsedildiği gibi risk, tehdit ve problemlere karşı bir tedbirin olmadığı ortam olarak tanımlamaktadır.

Kopenhag Okulu literatüre uluslararası güvenlik ile ilgili üç esası katmıştır. Bunlar sırasıyla, güvenlikleştirme yaklaşımı, sektörel güvenlik yaklaşımı ve son olarak bölgesel güvenlik kompleksi yaklaşımıdır (Baysal ve Lüleci, 2015: 61-96). Kopenhag okulunun yaklaşımlarının eksik yönlerinin anlaşılabilmesi ve gerekli eleştirilerin yapılabilmesi adına bu teorilerin, her birinin temel esasları açıklanmalıdır.

Güvenlikleştirme teorisi diğer bir isimler ‘Güvenlik dışılaştırma teorisi en genel tanımıyla siyasallaşmanın daha aşırı bir şekli olarak tanımlanmaktadır. Yani herhangi bir konunun güvenlik olarak isimlendirilmesi zaten konunun bir güvenlik problemi olduğuna işaret etmektedir. Kopenhag Okulu, konunun güvenlik tehdidi olup olmadığıyla çok fazla ilgilenmemekle birlikte konunun nesneler arası değil öznel arası olduğuna vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda siyasallaştırma ve güvenlikleştirme arasında bir ilişki olduğunu ve güvenlikleştirmenin her zaman devlet tarafından sağlanamayacağını savunur. Sadece tek sebep veya tek çözüm devlet değildir fikrini savunmaktadır. Son olarak ise güvenliğin aslında kendi kendine atıfta bulunan bir kavram olduğunu, tehdit olarak isimlendirilen durumların gerçekte varoluşsal bir tehdit olmadıklarını konunun böyle sunulmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir (Buzan vd, 1998: 23-31). Kısacası, güvenlikleştirme güvenlik ile ilişkilendirilen her kavramın ciddi tehditler olmadığını fakat güvenlik zafiyetini işaret ettiğini söylemektedir.

Bir diğer teori sektörel güvenlik yaklaşımı teorisidir. Analitik çerçevede içinde, farklı sektörlerin siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevresel farklı referans nesnelerinin olduğunu kabul etmekte, geleneksel yaklaşım ise referans nesnesini devlet olarak kabul etmektedir. Yani bu teori ile güvenlik sadece askeri güvenlik olarak ele alınmamış, farklı sektörlerinde güvenlik anlayışı içine dahil edilmesi sağlanmıştır (Wilkinson, 2007: 5-25). Sektörel güvenlik teorisinin amacı, sektörün karakteristik ilişkilerine dayalı belirli bir güvenlik mantığını vurgulamaktır. Toplumsal

güvenlik söz konusu olduğunda tek referans noktasının devlet olduğunu varsayma yerine, alternatif bir referans nesnesinin var olması gerektiği savunulmaktadır. Bu sektörler ise diğer bir deyişle referans noktaları ise askeri, ekonomik, siyasi, toplumsal ve çevresel olarak beşe ayrılmaktadır. (Buzan vd, 1998: 8). Aslında bu teori ile anlatılmak istenen şey, güvenlik olgusunun veya tehditlerinin tek sorumlularının devlet olarak görülmemesi gerektiği ve güvenliği sağlama hususunda sorumluluk paylaşılmasının gerekli olduğudur.

Son olarak ise bölgesel güvenlik teorisinden bahsedilmesi gerekmektedir. Bölgesel güvenlik teorisine göre, uluslararası sistem, süper güçlerden (üstte), bölgesel güçlere (altta) kadar değişen bir güç yelpazesi etrafında yapılandırılmıştır. Daha doğrusu, var olan devletler süper güçler, büyük güçler ve bölgesel güçler olarak ayrılmaktadır. Süper güçler, en kapsamlı askeri, politik ve ekonomik yeteneklere sahip aktörlerdir. Eylemleri ve politikaları, uluslararası sistemin tüm veya çoğu bölgesinde güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerini etkileyen veya belirleyen küresel bir erişime sahiptir. Büyük güçler ve bölgesel güçler ise süper güçlerle aynı küresel erişime ve yeteneklere sahip değildir (Buzan and Waever, 2003: 34-35).

Tabi ki literatüre yapmış olduğu katkıları bir tarafa ayırırsak, Kopenhag Okulu'nun da düşünürler tarafından eleştirildiği noktalar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Kopenhag Okulu'nun söz-edim vurgusudur. Sözlere verdiği önemi görsellere veya görüntülere vermediği yönünde eleştirilmektedir. İkinci eleştiri noktası ise hedef topluluk veya dinleyicilerle ilgilidir. Hedef topluluğun güvenlikleştirme politikalarını kabul etmesi halinde başarılı bir güvenlik sağlanacağı düşünülürken, başarısız olduğunda hangi politikaların uygulanabileceği konusunda eksik yönlerinin olduğu söylenmektedir. Üçüncü olarak güvenlikleştirme sağlanırken süreç içerisinde yer alan şartların yeterince analiz edilmediği savunulmaktadır. Ayrıca sosyal olayların ve olguların kendilerine has özellikler taşıdığını ve şartların değişkenliğinin hesaba katılması gerektiği karşıt düşünürler tarafından söylenmektedir (Baysal ve Lüleci, 2015: 61-96).

Bu söylemler de dikkate alındığında Kopenhag Okulu'nun literatürde ciddi kabul görmüş yaklaşımlardan biri olduğu yorumu yapılabilir. Bununla birlikte genellikle savaş ve askeri anlamda güç uygulama yanlısı olmadığı da anlaşılabilmektedir. Kopenhag Okulu ve güvenlikleştirme sosyal inşacı yaklaşıma daha yakın bir konumda yer almaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışını ve güvenliğin sorumluluğu devlet ve askeri güce bağlıdır, anlayışını değiştirmeye çalışmıştır, sorumluluğun tüm küresel aktörlere ait olabileceğini savunmuştur. Aynı zamanda toplumsal güvenliğin ancak güvensizlik ortamını yok ederek gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

3.2.5. İngiliz Okulu

Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimi, bir dizi faktör tarafından koşullandırılmıştır. Bunların arasında temel olan, akademik toplulukların bir sonraki aşama için gündemi belirleyen önemli bir kitabı veya makaleyi yayınlanması olarak belirtilebilir. Bir disiplinin iç gelişimi üzerindeki diğer bir faktör ise, siyaset teorisi, sosyoloji, hukuk ve tarih gibi diğer akademik topluluklarla yapılan karşılaşmalardan kaynaklanabilir (Dunne, 1998: 1).

Disiplinin tarihine daha sofistike bir yaklaşımda bulunan İngiliz Okulu, iç tartışmaların ileri götürüldüğü bağlama dikkat ederek, kendini bilinçli ve kurumsal olarak Uluslararası İlişkiler hakkında farklı bir sohbeti sürdürdüğünü anlayan akademisyenlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmıştır (Price, 1994, 201-204).

İngiliz Okulu teorisine geçmeden önce, tıpkı diğer teorilerin olduğu gibi bu okulda da teorik anlamda gerçek olup olmadığı çok tartışılmış konulardan biridir. İngiliz Okulu'nun fikirleri ve argümanları hala tartışılmaya da devam etmektedir (Evans and Wilson: 1992: 329-351).

Kendilerini akılcı ve rasyonalist olarak da isimlendiren İngiliz Okulu yaklaşımı, uluslararası sistemde var olan anarşik düzeni ve savaşları kabul etmekte, diğer yandan bunların kontrol edilebileceğini savunmaktadırlar. Bunun kontrol

edilebilmesi için ise literatüre kattıkları devletler toplumu veya uluslar ailesi öğelerinin etkili olacağını savunmaktadırlar (Kanat, 2016: 534). Okul aslında var olan anarşik düzenin de kontrol altında tutulabileceğini savunduğu için, anarşik düzenin var olduğunu reddetmektedir. Bunun yerine uluslararası ilişkilerin tamamen uluslararası toplum tarafından meydana gelebileceğini söylemektedirler. Var olan uluslararası toplum ise ortak kurumlar ve uyulabilen ortak kurallar sayesinde birbirleri ile iletişimde, etkileşimde bulunabilirler demektirler (Bull, 2012:13).

İngiliz Okulu'nun yapısı özetlendiğinde şunlar ortaya çıkmaktadır. İngiliz Okulu'nun dünya görüşü, gerçekçi, akılcı ve devrimci dünya görüşlerinden ciddi anlamda etkilenmiştir. Temel düşünceleri arasında, devletlerin ana aktör konumunda olduğu, devletlerarası ilişkilerin, uluslararası bir toplum oluşturduğunu ve devletlerarasında tehdit algısına dayalı sınırların bulunduğu, şeklinde sıralanabilir. Bunun yanında devletlerin egemenlik ve düzeni sürekli olarak sürdürmek istediklerini, uluslararası toplumun aslında tüm ortak çıkarları ifade ettiğini, düzen ve adaletin süreklilik arz etmesi gerektiğini söylemektedirler. En temel değerler olarak gördükleri kavramlar, ortak çıkarlar, değerler, kurallar, kurumlar, düzen ve iş birliğidir. Temel savları ise iş birliğinin olduğu yerde, uluslararası bir toplumdan bahsedilebilmektedir (Devlen vd., 2005: 171-197).

Kısacası, temel dayanak noktası, toplumun yaşadığı değişim süreci içerisinde var olan yapısal değişimler olan İngiliz Okulu, uluslararası sistemde var olan veya oluşabilecek birleşmeleri veya parçalanmaları uluslararası toplum düzeyinde açıklamaya gayret etmiştir. Öncelikli konusunu ise uluslararası güvenliğin nasıl sağlanabileceği sorusuna cevap aramak olarak belirlemiştir (Devlen ve Özdamar, 2010: 43-67).

Çalışmanın ana konusu gereği İngiliz Okulu'nun güvenliğe hangi açılardan baktığının da belirtilmesi gerekmektedir. Düşünürlerin üç ayrı yaklaşımdan etkilendiğini söylemek doğru olur. Bunlar, realistler, pragmatistler ve idealistler olarak sıralanabilmektedir. Realistler, devletin çıkarlarına ve gücüne odaklanmakta, pragmatistler daha çok akılcı ve uluslararası ilişkilerin iş birliği ile çözülebileceğine

inanmakta, belirleyici unsurun uluslararası toplum olduğuna işaret etmekte, idealistler ise nihai çözümlerin bireylere ve insanlığa dayandırılması gerektiğini savunmaktadır (Brauch, 2008: 1-47).

Yukarıda da bahsedildiği üzere İngiliz Okulu uluslararası toplum veya dünya toplumu olarak adlandırılan kavramsallaştırmayı sıklıkla kullanmış ve güvenlik için bu kavrama büyük önem atfetmişlerdir. Fakat her bir teorinin oluşumundan sonra ortaya çıkan eksik yönler İngiliz Okulu'nda da diğer düşünürler tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu eleştirilerin en fazla dile getirileni ise Buzan (2004)'ın yaptığı eleştiridir. Düşünür dünya toplumunun çok belirsiz bir kavram olduğunu, gelişi güzel bir tanımlama ile bu kavramın tanımlandığını belirtmiştir. Ona göre dünya toplumu tanımı üzerinde çok daha iyi ve titiz bir çalışma ile kavramsallaştırılmalıdır (Buzan, 2004: 161-204).

İngiliz Okulu'na yöneltilen bir diğer eleştiri ise, anlayışı benimseyen düşünürlerin, var olan uluslararası toplumun Avrupa devletlerinin sayesinde diğer dünya ülkelerine yayıldığını savunan, Avrupa merkezli düşünce anlayışıdır. Var olan diğer ülkelerin veya toplumların kendi kültürlerinin yok sayılması diğer düşünürler tarafından fazlaca eleştirilmiştir. (Tepeciklioğlu ve Demirel, 2017: 70-106).

Bull'un adalet ve düzen ikilemini göz önüne alarak, İngiliz Okulu'nun düzen kavramına adalet kavramından daha fazla öncelik verilmesi gerektiğini söylemiştir. Aslında bugün literatüre bakıldığında İngiliz Okulu anlayışı geçmişe oranla daha çok adından söz ettirmeye başlamıştır. Bunun en büyük sebeplerinde birisinin ise bir yandan normatif diğer yandan da analitik çalışmalara imkân sağlama potansiyeli olan bir kuram özelliği taşımasıdır (Devlen ve Özdamar, 2010:43-67).

Genel anlamda bu yaklaşım, toplumun normlar ve iş birliği ile düzene sokulabileceğini savunmaktadır. Güvenlik anlayışını da tek açıdan ele almayarak, üç farklı yaklaşım ile incelemiştir. Realistler gibi deyim yerinde ise sadece savaş ve güç, pragmatistler gibi sadece akılcılık ve iş birliği, idealistler gibi ise sadece insan ve toplum ile çözülemeyeceğini bu faktörlerin her birinin ele alınması gerektiğini

savunmaktadır. Bu faktörlerin her birinin aynı anda ele alınması İngiliz Okulu yaklaşımının adından daha çok bahsettirmesine neden olmaktadır.

3.2.6. Eleştirel Teori

Eleştirel teori olarak isimlendirilen bu yaklaşım Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından uluslararası ilişkilerin sorduğu soruları veya bunlara verilen cevapları eleştirel bir şekilde sorgulaması ile ortaya çıkmıştır. Eleştirel teorinin güvenlik ile ilgili yaklaşımları ve paylaşımları 1990'lı yılların sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Eleştirel yaklaşım, günün şartlarını, tarihsel süreçleri, ekonomik yapıyı, siyasi yapıyı ve bunların etkilerini de içermektedir. Geleneksel güvenlik anlayışından en temel ayrım noktası ise özgürlükçü bakış açısı ile güvenliğin sağlanabileceğini savunmasıdır (Kolasi, 2014: 121-154).

Eleştirel kuramın kapsamının genişlemesi ise 1980'li yıllarda Cox'un, Gramsci'ye ait olan 'Hapishane Defterleri' adlı eseri analiz etmesi ile başlamış, ardından devletler arasındaki ilişkilerin ve dünya düzeninin anlaşılabilmesi için bazı kavramların uluslararası ilişkilerde yer alması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Çıtak, 2016: 133).

Kavramın literatürde gelişimini sağlayan yazarlardan biri olan Cox (1981)'a göre eleştirel teori, tarihsel materyalizme dayanmaktadır. Özgürlük ve demokrasi için küresel koşulları geliştirecek daha radikal dönüşümler aramaktadır. Toplum, iktidar ilişkileri ve kurumlarının hâkim düzenini dayatılan bir çerçeve olarak kabul etmemekte, bu düzenin nasıl oluştuğunu sorgulamayı önemsemektedir. Ayrıca özgürlüğün ve özerkliğin, tahakküm ve dışlama biçimlerinden elde edilebileceğini savunmaktadır (Cox 1981: 129).

Diğer bir görüşe göre, eleştirel teorisyenler, uluslararası 'sistemin' sosyal olarak inşa edildiğini, yani var olması gerektiğini kabul ettiğimiz için var olduğunu savunmaktadırlar. Bu ise bilinçli kararların alınmasında daha ziyade insan etkileşimlerinin uluslararası sistemin yapılarını yarattığı, doğaları gereği doğal veya

mutlak olmadığı anlamına gelmektedir. Yani, uluslararası sistemi anarşik olarak gören realistlerin aksine, eleştirel kuramcılar uluslararası anarşiyi sosyal olarak inşa edilmiş bir yapı olarak görmektedirler. Eleştirel güvenlik anlayışı bu sebeple odak noktasını, güvenlik ve rol hakkında düşünme şeklimiz ve aslında sistemdeki aktörlerin olarak görmektedirler. Bu sebeple eleştirel teorisyenler için uluslararası sistemin önceden belirlenmiş veya değiştirilemeyen bir varlık olduğu şeklindeki temel gerçekçi varsayımı sorgulamaktadırlar (Mutimer, 1999: 81).

Eleştirel teorinin güvenlik yaklaşımı, üç esas fikir üzerinden ilerlemektedir. Bunlar, güvenlik anlayışının temeline bireyi almak, güvenliğin kavramsal açıdan derinleştirilmesini sağlamak, ki bu ilke Kopenhag okuluna da atıfta bulunmaktadır. Daha önce bahsedilen Kopenhag okulunun güvenlik kavramını çok derin açıklamadığı bu okula yapılan eleştiriler arasında yer almaktadır. Eleştirel teorisyenler bu hataya düşmek istememektedirler. Son esas ise, güvenliği, özgürleşme ile ilişkilendirmektir (Kolasi, 2014: 121-154).

Yukarıdaki tartışılan bilgiler dikkate alındığında eleştirel teorinin öncelikli olarak dikkate aldığı en önemli unsur birey veya insan olarak tanımlanmaktadır. Bunun sebebi ise devletin realist ve akılcı bakış açıları da olduğu gibi güvenliği sağlamakta bir araç olmasıdır. Fakat eleştirel yaklaşımda birey unsuru dikkate alınırsa güvenliğin var olabileceği söylenmektedir. Ardından bu yaklaşım olayların ve durumların tarihsel süreçlerine, politik durumlara ve ekonomik durumlara da dikkat çekerek hepsinin bir bütün olarak kabul edilebileceğini ve çözümün bu sayede bulunabileceğini savunmaktadır. Gerçekten de düşünüldüğünde bir toplumu sadece o anki şartlara göre değil, geçmişin getirdikleri ve kültürlerine göre de analiz etmek bugün literatürde daha çok kabul görmektedir. Son olarak ise, güvenliğin ancak özgürleşme ile sağlanabileceğini, toplumlar ne kadar özgürse o denli güvende olarak nitelendirilmektedir.

Eleştirel teorinin yaptığı katkıların çok fazla olduğu bilim insanları tarafından kabul edilebilir bir gerçektir. Bu katkılar son olarak şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak bilgi ve politika arasındaki bağlantıya ilişkin farkındalığı artırmıştır. Eleştirel teori,

teorisyen fikrini nesnel bir gözlemci veya tarafsız bir seyirci olarak reddetmekte, bunun yerine, teorisyen sosyal ve politik yaşamın içinde olarak kabul etmektedirler. İkincisi, modern devlet ve siyasi topluluğun açıklamalarını yeniden yapmışlardır. Geleneksel teoriler devleti, verili kabul etme eğilimindedir, ancak eleştirel teori, topluluğun sınırlarının oluşturulma, sürdürülme ve dönüştürülme biçimlerinin değişen yollarını analiz etmişlerdir. Üçüncüsü ise, küresel özgürleştirici siyaseti geliştirmeyi amaçlamışlardır (Devetak, 2013: 162-186).

Küreselleşme, teknoloji ve iletişim gibi unsurların gün geçtikçe gelişmesi nedeni ile güvenlik kavramının içeriği her geçen gün artmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Artan ve karmaşıklaşan bu yapıya yeni bir güvenlik algısı getiren eleştirel teori hem güvenlik seviyeleri hem de sorumlu olan aktörleri fazlaştıran bir yaklaşım olmuştur (Bakan, 2007: 35-50). Bu sayede görünen değil görünmeyen mekanizmalarla ilgilenilmesini sağlamış, koşulları ve süreçleri inceleyerek bir değişimin yaşanması gerektiğini savunmuştur. Eleştirel yaklaşım, bulunduğumuz dünyayı farklı açılardan değerlendirmemize, yeni bir bakış açısı kazanmamıza yardımcı olmuştur (Çoban ve Buz, 2008: 71-88).

3.3. Genel Olarak Güvenlik ve Strateji

Güvenlik ve strateji kavramlarının birbirleri ile ilişkili olduğu fikri hemen hemen bu alanla ilgili olan tüm yazarlar tarafından savunulmaktadır. Bir strateji ortaya koymadan, belirli bir yöntem seçmeden güvende olma durumunun sağlanamayacağı ise kabul edilmelidir. Güvenlik ve stratejinin birbirleri ile olan ilişkileri açıklanmadan önce literatürde kabul görmüş tanımlamalarının ve benzer yanlarının açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Ardından ise “barışçıl” ve “çatışmacı” güvenlik stratejileri daha detaylı açıklanarak ikisinin eleştirildiği noktalar incelenecektir.

Güvenlik kavramı bu çalışmada da daha önce bahsedildiği gibi bir tehdide karşı önlem alma durumu veya güvende olabilme durumu olarak tanımlanırken, bu somut ifade gibi soyut anlamlar da içerebilmektedir. Güvenlik isim olarak, kilit, alarm, saldırı, saldırıya karşı korunmak, silah gibi somut nesneleri bireylere çağrıştırırken,

kimi toplumlarda geleceğini garanti altına alma, çocuklara yatırım yapma gibi soyut anlamları da ifade edebilmektir. Aslında anlaşılması ve belirli bir tanımlama yapılması zor bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Bu sebeple aslında düşünürler ortak bir tanım etrafında birleşememektedirler (McSweeney, 1999: 13)

Türk Dil Kurumu (2020), güvenlik kavramını, toplumsal yaşamda, düzenin yasal şekilde yürütülmesi, bireylerin emniyette olma durumları, korkmama durumları, olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkıldığında insanların bulundukları düzende kendilerini tehlike içerisinde hissetmeden var olabilmeleri, güvenliği ifade etmektedir. Ayrıca bu tanımlamada güvenliğin temelinde insan unsurunun olduğu da unutulmamalıdır. Fakat devletlerin yer aldığı uluslararası ilişkilerde güvenlik, insan unsurunun yanı sıra devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri ve dünya düzenini de önemli unsurlar olarak görmektedir.

Güvenlik ile stratejinin benzer özelliklerine yer vermeden önce strateji kavramının da farklı düşünürlere göre tanımlanması gerekmektedir. Liddell-Hart (1967) stratejiyi, politikanın amaçlarını gerçekleştirmek için askeri araçları dağıtma ve uygulama sanatı; Bull (1968), politik amaçlara ulaşabilmek için askeri gücün kullanılması; Gray (2010), askeri güç, siyasi amaç arasındaki ilişki ve isteneni elde etmenin yolları; Halle (1984), stratejiyi uluslar için mevcut olan savaş yapma kapasitesinin siyasi sonuçlarıyla ilgili siyasi çalışmaların dalı olarak tanımlamaktadır. Tüm bu tanımlamalardan yola çıkıldığında stratejik araştırmalar, kuvvet araçlarının devletler arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğiyle ilgili olduğu söylenebilir (Buzan, 1987: 3-4).

Türk Dil Kurumu (2020)'na göre ise strateji kavramı, bir ulusun veya bu ulusların oluşması ise meydana gelen topluluğun, izlenen politikalara desteklerini belirtmek amacı ile, politik, askeri, ekonomik güçlerini bir arada kullanabilme sanatı, izlem olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıdaki güvenlik ve strateji kavramlarının açıklamasına bakıldığında birbirleri arasındaki yakın ilişki görülebilmektedir. Devletlerin güven ortamını veya

güvenli olma durumunu sağlayabilmeleri adına izledikleri yollara, yöntemlere verilen isim “strateji” olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik emniyette olma durumunu anlatmakta iken strateji o emniyette olma durumu sağlamak için izlenen yolların bütünü olarak tanımlanabilir. Strateji kavramı gündeme ilk geldiği zamanlarda daha çok askeri mücadelelerde kullanılan farklı yöntemler olarak adlandırılrsa da değişen ve gelişen dünya düzeni ile birlikte çevre sorunlarından, insan ilişkilerinin çözümüne kadar birçok problemin çözülmesine yardımcı olabilen bir kavram haline gelmiştir.

Güvenlik çalışmaları geniş bir güvenlik tanımını benimserken devletlerarası ilişkilerde strateji çok daha önemli bir kavram haline gelmiştir, bunun nedenleri arasında devletler arası ilişkilerde savaşın olması kadar, savaşın nedenleri sonuçları savaşın yürütülmesi, savaşa girme kararı ve savaşın sonucu da önemlidir. Ve bu nedenlerin hemen hepsi stratejileri belirleme konusunda önem arz etmektedir (Snyder, 1999:5). Tabi ki günümüzde strateji kavramını sadece askeri tanımlamalarla özdeşleştirmek pek mümkün görünmemektedir. Devletlerarası veya devletlerin rutin görevlerini yerine getirmek için kullandığı her yol veya yöntem stratejik hamleler olarak değerlendirilebilir. Güvenlik arasındaki bağın bir kısmının da bununla ilgili olduğu söylenebilir.

3.3.1. Güvenlik ve Strateji Kavramlarının İlişkisi

Tehditlerin olmaması veya güvende olma durumu doğrudan güvenlik kavramı ile ilişkilendirilebilirken, bunun nasıl sağlanacağı konusu ise strateji kavramı ile ilişkilendirilebilir. Güvenliği sağlamak için tercih edilen her strateji, bir güvenlik anlayışını temsil ederken, her güvenlik yaklaşımı da kendi içerisinde bir strateji barındırmaktadır. Ayrıca bu stratejilerin uygulanması ve güvenliğin sağlanması bir iş birliği de gerektirmektedir. Uluslararası sistemlerde dünyanın tümünü ilgilendiren sorunların çözümü bu sahnede yer alan tüm aktörleri ilgilendirmektedir. Tıpkı bir ailenin güvenliğinin tüm aile fertlerini ilgilendirmesi gibi (Dedeoğlu: 2018: 147). Strateji ise güvenliği sağlayacak aktörlerin belirli siyasi hedeflere ulaşmak için kullandıkları prosedürler olarak tanımlanmaktadır (Evans and Newnham 1998: 518).

Strateji kavramının tanımı da esas alındığında iki kavramında aktörlerinin aynı aktörler olduğu göze çarpmaktadır.

Bu konuda benzerliklerden daha ziyade güvenliği sağlamak adına uygulanan her yöntemin strateji olarak adlandırılması, bu iki kavramın birbiri ile örtüşmesini ifade etmektedir. Ayrıca Soğuk Savaş döneminde de güvenlik ve stratejik çalışmaların karşılıklı olarak örtüştüğünü gözlemlenmektedir (Suchy, 2004: 7-16). Güvenlik ve stratejik çalışmaların görece önemli ölçüde örtüşmesinin nedeni olarak ise sınırlı güvenlik çalışmaları, verilebilmektedir (Walt 1991: 212). Bu örtüşmenin ise literatürde bazen kafa karışıklıklarına yol açsa da bu iki kavramın birbirinden ayrı düşünülmesinin mümkün olmadığını da söylenmesi gerekmektedir.

Son olarak, temel güvenlik stratejileri sıralandığında iki kavram arasındaki örtüşme daha net şekilde görülebilmektedir. Bu stratejiler şu şekildedir (Dedeoğlu: 2018: 154-155);

- Tüm Dünya'yı ilgilendiren veya bölgesel iş birlikleri içerisinde bulunmak,
- Çok uluslu hareketler söz konusu ise bu hareketlerde lider konumunda olabilme veya içerisinde yer alabilmek,
- Krizleri veya neden olanları belirleyebilme, bunun için diplomatik, politik veya askeri gücü kullanabilme yeteneğine sahip olabilmek,
- Oluşabilecek tehditlere karşı caydırıcılık sağlayabilme ve savunma yeteneklerini geliştirebilmek,
- Uzay teknolojisini kullanabilme veya uzay teknolojisinin kötüye kullanımına engel olmak,
- İletişim sistemlerinin üst seviyede kullanılabilmesini sağlamak,
- Sosyolojik unsurlar ile psikolojik unsurları birlikte kullanabilme yeteneğine sahip olabilmek.

Yukarıda sayılan bu stratejilerin güvenlik kavramı ile ne kadar bağlantılı olduğu görülebilmektedir. Güvenli olma durumunu gerçekleştirebilmek adına bu stratejilere ihtiyaç olduğu aşikardır. Dünya üstünde yaşanan küreselleşme eğilimi ile

birçok problemin bireyden daha çok tüm dünyayı etkileyebilir hale gelmesi, sorunların iş birlikleri ile daha rahat çözüme kavuşturulabileceğini göstermektedir. Bu güvenlik stratejilerinin barışçıl ve çatışmacı olarak ayrılması ise güvenli olma durumunun, farklı yollarla da sağlanabileceğinin kanıtıdır.

3.3.2. Barışçıl Güvenlik Stratejileri

Barışçıl güvenlik stratejisi olarak adlandırılan ifade, uluslararası arenada yer alan aktörlerin güvenliklerini gerçekleştirmeleri adına barış esaslı yöntemlerin uygulanmasını ifade etmektedir. Tercih edilen bu strateji genellikle amaçlara ulaşabilmek veya güvenliğini sağlayabilmek için diplomatik yollara, arabuluculuğa veya uzlaşmaya dayanmaktadır (Dedeoğlu, 2018: 155). Diğer bir deyişle barış, savaş veya diğer şiddet biçimlerinin olmaması gerektiğini savunmaktadır (Anderson 2004, 102). Fakat literatürde, barışın en etkili şekilde nasıl teşvik edeceğine dair net bir yöntem bulunmamaktadır. İki kutupluluk ve tek kutupluluk gibi son derece asimetrik güç dağılımlarının bulunduğu, hangi aktörlerin en güçlü olduğuna dair şüphe olduğunda ve en güçlü devletlere meydan okuma şansı olmadığında, sinyallerin ve bilgilerin netliği nedeniyle, savaşın olmaması durumu barışın kendisi olarak nitelendirilmektedir (Waltz, 1979: 38; Hansen 2011: 40).

Barışçıl güvenlik stratejilerinin uygulanmasında birden fazla yöntemden bahsedilebilmektedir. Bu yöntemler kendi arasında diplomatik yöntemler ve ekonomik yöntemler olarak ayrılmaktadır. Diplomatik yöntemler ise, her iki tarafında sorun veya tehdit hakkında görüş sahibi olmak istediği müzakere yöntemi, sorun veya tehdit ile ilgili olmayan bir aktörün müdahil olduğu ve diğer iki aktör arasındaki sorunu giderici olarak devreye girdiği arabuluculuk yöntemi, son olarak ise tamamen gizli yürütülmesi gereken haber alma ve karar alıcıların yönlendirilmesi tekniğidir. Ekonomik yöntemler ise devletler arası sıkıntıların giderilmesi adına ulus üstü kurumların da devreye girebileceği, mali araçlara başvurularak barış ortamının sağlanmasına fayda sağlayacak yöntemlerdir (Dedeoğlu, 2018: 155-158).

Tıpkı bireyler gibi devletlerde barışçıl tutumu bir davranış haline getirmekte, böylece barışçıl tutum, bireyler arası sosyal ilişkilerde olduğu gibi, devletlerarası ilişkilerde de daha egemen bir hal almıştır (Asal, 2013: 1-14).

Temelde savaşın veya çatışma ortamının olmaması gerektiğini savunan ve anlaşmazlıkların uzlaşma, arabuluculuk gibi yöntemlerle giderilebileceğini savunan barışçıl stratejiler biraz ütöpik olarak gözükebilir. Fakat günümüz dünyasında aşırı silahlanmanın her bir devlet için ortak tehdit olarak kendini kabul ettirmesi uluslararası ilişkilerde devletlerin diplomasiye daha çok yönelmesine neden olmuştur. Aynı zamanda küreselleşmenin etkisi ile devletlerarası farklılıklar devletleri anlaşmaya ve iş birliğine yöneltmiştir. Buda anlaşma zeminlerinin fazlalaşmasına yol açmıştır.

3.3.3. Çatışmacı Güvenlik Stratejileri

Dünya sahnesinde yer alan aktörler, tehditleri veya tehdit olabilecek durumları tespit etmelerinden sonra bir önceki strateji yani barışçıl strateji veya çatışmacı strateji yollarından birini tercih etmektedirler. Tabii ki devletlerin o anki şartlara göre karşılarındaki muhataplara göre aynı anda farklı stratejileri de tercih edebilecekleri de unutulmamalıdır. Bir devlete barışçıl, diğer bir devlete ise çatışmacı strateji uygulanabilmektedir (İşyar, 2008: 1-42).

Çatışmacı güvenlik stratejisinin temel odak noktalarından biri ve yaklaşımı tanımlayabilecek olan yaklaşımlarından biri sert güç olarak belirtilebilir. Sert güç kavramı veya çatışmacı yaklaşım, diğerlerinin fikirlerini yahut davranışlarını değiştirebilmek amacı ile sert komuta gücünün kullanılması olarak tanımlanabilir. (Nye, 2003: 10-12).

Çatışmacı yaklaşım olarak bilinen stratejiler boykot, ambargo, abluka, tedhiş, sabotaj, diplomatik yöntemler ve askeri yöntemler olarak ayrılmaktadır. Diplomatik yöntemlerin tıpkı barışçıl stratejiler gibi, çatışmacı stratejilerde de kullanılabileceği unutulmamalıdır. Fakat çatışmacı diplomatik yöntemler barışçıl yöntemlerin devam edemeyeceğinin anlaşılması ile gündeme gelir ve tek yanlı karar alma veya oldu bittiye getirme yöntemi şeklinde kullanılır. Yani iki taraf arasında belirli bir tartışma veya konuşma ortamı oluşmuştur fakat barışçıl yolların artık çözüm getirmeyeceği

düşünüldüğünde yukarıdaki iki çatışmacı diplomatik yoldan biri kullanılarak, müzakereler sonlandırılmaktadır (Dedeoğlu, 2018: 165).

Çatışmacı güvenlik stratejileri olarak yukarıda sayılan yöntemler literatürde genellikle savaşa varmayan çatışmacı stratejiler olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde en fazla güç veya şiddet içeren çatışmacı strateji ise savaş veya askeri müdahale olarak adlandırılabilir. Yine bu stratejide kendi içerisinde soğuk savaş ortamı yaratma, tek taraflı veya çift taraflı askeri tatbikatlar yapmak olarak ikiye ayrılmaktadır (Sandıklı, 2020: 20).

Fakat çatışmacı stratejilerin günümüzde silahsızlanma ve barış stratejileri ile iç içe olduğu yukarıdaki bilgilere bakılarak anlaşılabılır. Aktörlerin günün şartlarına göre hareket ettiği ve ulus üstü kuruluşları ve birlikleri de dikkate alarak stratejilerine karar verdiği unutulmamalıdır.

3.4. Uluslararası Güvenlik Stratejileri

Devletler arası anlaşmazlıkların giderilebilmesi adına hatta bu anlaşmazlıkların ortaya çıkışını engelleyebilmek adına birtakım yöntemler bulunmaktadır. Bu çalışmada bu yöntemlerin dört tanesinde değinilecektir. Bunlar sırasıyla, devletlerin kendi aralarında veya ulus üstü kuruluşlar aracılığıyla yaptıkların iş birlikleri, diğeri silahsızlanma uygulamaları, bir diğeri kriz yönetimi son olarak ise kolektif güvenliktir.

Devletler arası iş birliği ile güvenlik sağlama anlayışı esas olarak sorunları oluşmadan engellemek veya caydırmaktan daha ziyade güven vermeyi esas alan bir yöntem olarak kabul edilebilir. İşbirliğine dahil olmayanları dışlamak yerine kapsayıcı olmayı ve iki taraflılığı tercih eden bir yöntemdir. Devlet dışı aktörlerin de devletler kadar etkili aktörler olduğunu savunmaktadır. En önemlisi ise diyalogun anlaşmalarda temel araç olduğunu savunmaktadır. (Born, 2003: 17). İş birliği stratejisi, özellikle Soğuk Savaş sonrası küreselleşme ile birlikte sorunların küresel boyutlarda tehdit etmesi sebebiyle ve bu sorunlara karşı ortak akıl oluşturabilmek adına büyük önem arz etmektedir (Gürkaynak, 2004: 5).

Bir diğer yöntem silahsızlanma uygulamalarıdır. Silahsızlanma kelimesi kavramsal olarak, birbirleri ile anlaşılan üye devletlerin, kendi veya başka topraklarda

bulundurduğu silah sistemlerinin karşılıklı bir şekilde azaltılarak ya da tamamen ortadan kaldırılarak, barış ve güvenlik ortamının sağlanmasını ifade etmektedir (Reshetnikova, 2008: 3). Silahsızlanma uygulamalarının başarılı olup olmadıkları ise, silahsızlanmanın oranının ne olacağı, ilgili devletlerin arasındaki güç mücadelesini mi ifade ettiği, ülkelerin eş değer olup olmadıkları gibi sorulara cevap bulunmalıdır. Ancak bu sorulara doğru cevaplar bulunduğu ve ilgili ülkeler arasındaki anlaşma bir oranda sağlandıktan sonra silahsızlanma başarı getirebilecektir (Morgenthau vd, 1985: 419).

Bir diğer uluslararası güvenlik stratejisi ise kriz yönetimidir. Kriz yönetimi ile asıl amaçlanan hedef savaşın ortaya çıkmasından, gerekirse güç göstererek veya kullanılarak savaşın oluşmasını engellemektedir. Kriz yönetimi ile savaş ortaya çıkmadan diğer tüm müdahalelerin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi ve sonuç elde edilmesi istenmektedir. Tabi tüm güçler kullanılırken, diğer devletlerin veya kuruluşların desteklerini almak da önemlidir. Kriz yönetiminde unutulmaması gereken önemli bir nokta da bir devlet olarak yeterli gücün elinde bulunması kadar, bu gücün kullanılma iradesine de ihtiyacın bulunmasıdır. Kriz yönetimi ile ulusal çıkarlar arasında da doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Yılmaz, 2008: 145-169).

Son olarak uluslararası güvenlik stratejisi olarak uygulanan yöntemlerden birisi ise kolektif güvenliktir. Bu uygulamaya göre topluluğun içerisinde yer alan bir üyeye yapılan herhangi bir saldırı bütün topluluğa yapılmış sayılacak ve tüm topluluk karşılık verebilecektir (Duncan vd., 2003: 33). Kolektif güvenliğin sağlanması, ortak bir örgüt kurmaya, güvensizliğe neden olan etkenleri ortadan kaldırmaya ve kolektif güvenceye bağlıdır (Hans, 2003: 17). Başarılı olabilmesi ise, devletlerin birbirinden üstün olmamalarına, tüm devletlerin aynı derecede sorumluluk sahibi olmalarına, maliyetlere katlanabilmelerine, gerekli askeri ve ahlaki otoriteye sahip olmalarına bağlıdır (Heywood, 2007: 221).

3.5. Kamu Güvenliği Kavramı

Daha öncede bahsedildiği üzere güvenlik kelimesinin tanımı hakkında ortak bir kanaat olmamakla birlikte kavramın karşılığı, değişen şartlara göre gün geçtikçe

değişiklik göstermektedir. Fakat uzlaşılan bir nokta vardır ki ulusal güvenliğin sağlanması anlayışıdır. Ulusal güvenliğin ancak askeri müdahalelerle veya önlemlerle sağlanabileceği kabul edilmektedir (Baylis, 2008: 69-85).

Güvenlik kavramının birçok kavramla birlikte kullanıldığı unutulmamalıdır. Bunlara örnek olarak, ulusal güvenlik, toplumsal güvenlik, kamu güvenliği verilebilir. Çalışmanın bu kısmında devletler arasındaki güvenliği ifade eden kavram ise kamu güvenliği kavramı olarak tanımlanmıştır. Kamu güvenliği kavramı, literatürde ulusal güvenlik kavramı olarak da isimlendirilmektedir (Özdemir, 2016: 84).

Ulusal güvenlik kavramı aslında Brauch (2008)' un aktardığı gibi, devletin güvenliğini esas alan, egemenlik ve toprak bütünlüğünün risk altında olarak görüldüğü, tehditlerin ise diğer devletler ve devlet dışı faktörler olduğu güvenlik türü olarak isimlendirilebilir (Brauch, 2008: 1-47).

Tıpkı güvenlik kavramı gibi kamusal güvenlik kavramı da zaman içerisinde değişen teknolojinin ve küreselleşmenin etkisiyle dönüşüm yaşamıştır. Günümüzde bireyleri kendilerini daha fazla tehdit altında, güvensiz ve korkmuş, paniğe daha yatkın ve ilgili her şeye daha tutkulu hissetmektedirler. Günümüz insanları güvenliğe diğer toplumların çoğundan daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun sebepleri arasında, bireylerin koruması gereken değerlerin artması, kişisel özgürlüklere olan düşkünlüklerinin artması, sosyal düzen bozukluklarının artması ve suç oranlarının artması sayılabilmektedir (Bauman, 2006: 133).

Sayılan sebeplerden ötürü güvenlik kavramından yaşanan bu değişim kişisel güvenlik, toplumsal güvenlik gibi kavramlar ile de ilintili hale gelmiştir. Kamu güvenliği ise bu değişimle birlikte ortaya çıkmıştır (Acar, 2019: 6). Bu dönüşümle birlikte kamu güvenliği politikalarında yaşanan dönüşümler Crawford (1997)'e göre şu şekilde özetlenebilir;

- Tespitler yerine önlemlere odaklanılmaya başlanmıştır.
- Daha geniş sosyal sorunlara vurgu yapılmaya başlanmıştır.
- Sosyal kontrol ve yerel düzenler ile bağlantı kurma biçimlerine odaklanılmıştır.
- Politikaların yerel düzenlemeler yoluyla uygulanmasına karar verilmiştir.

- Çeşitli kurumlar ve paydaşlar bir araya getiren bir ortaklık yaklaşımıyla geliştirilmeye çalışılmıştır.
- Son olarak ise, sorun odaklı, bütünsel çözümlerin üretilmesi amaçlanmıştır.

Kamu güvenliği politikaları hem toplumlar için hem de devletler için fazlasıyla önem arz etmektedir. Kamu güvenliğinin sağlanması adına tedbirler alınması gerektiğini ve bu tedbirlerin kontrol edilmeleri gerektiği unutulmamalıdır. Bu tedbirler arasında, devlet ve toplum arasındaki bütünleşmenin sağlanması, güvenlik kuvvetlerinin ve vatandaşların iş birliği içerisinde olması, terör eylemleri içerisinde olan örgütlerin finans kaynaklarının yok edilmesi, teknolojik ilerlemelerin takip edilmesi ve uluslararası iş birliklerinin kurulması ve devam ettirilmesi, sayılabilmektedir (Acar, 2019: 18-19).

Tüm bu yukarıda sayılan önlemler kamu güvenliğinin sağlanması için olsa da tüm devletler tarafından uygulandığında, küresel barışın da sağlanacağı unutulmamalıdır. Küresel barışın sağlanabilmesi adına her bir devlete düştüğü kadar, bireylere de görevler düşmektedir.

4. TÜRKİYE’NİN GENEL GÜVENLİK POLİTİKALARI

Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile sadece dünya siyasetinde uygulanan politikalar değişmemiş, bununla birlikte devletler arası ilişkilerde de ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Ülkeler arasındaki bu ilişkilerin değişmesi güvenlik ile ilgili de ciddi endişeleri beraberinde getirmiştir. Bunun en büyük sebepleri arasında ise küreselleşme ve yaşanan teknolojik gelişmeler sayılabilmektedir. Artan tehditler, riskler güvenlik ile ilgili kavramsallaştırmanın derinleşmesine, daha ciddi araştırmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. Çalışmanın önceki kısımlarında da yer aldığı üzere sahnede yer alan aktörler değişmiş, güvenliğin sağlanması adına sorumluluklar tüm aktörlere yüklenmiştir.

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte elbette Türkiye’de yaşanan bu değişime ayak uydurmak ve kendi politikalarını yenilemek zorunda kalmıştır. Özellikle 1990 yılından sonra bulunduğu coğrafi konum ve jeopolitik konumlar neticesinde güvenlik kaygıları daha da artmıştır. Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu gibi üç kritik bölgenin ortasında konumlanan Türkiye, aynı zamanda terörizm gibi güvensizlik ortamı yaratan durumlarla da karşı karşıya kaldığından, güvenlik politikalarını çok daha sağlam temeller üzerine oturtmak için çabalamıştır. Türkiye’nin güvenlik ile ilgili endişe duymasına sebep olan meseleler arasında ise, nükleer silahlar, uzun menzilli füzeler, bölgesel savaşlar ve çatışmalar, bölgesel gücü ele geçirme çabaları, mali krizler sayılabilmektedir (Bakan, 2007: 35-50).

Son olarak değişen politikalar arasında ulus üstü kuruluşların yer aldığı da unutulmamalıdır. Bu kuruluşlar sayesinde devletler arası anlaşmazlıkların, güvensizliğin, ekonomik riskleri azaltılmak istenmekte, kayıpların en aza indirgenmesi istenmektedir. Bu kuruluşlara üye olunması veya bu kuruluşlarla ortak çalışılması da güvenlik politikaları içerisinde yer almaktadır (Doğan, 2004: 40).

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye’nin coğrafi konumu, jeopolitik konumu, konumlardan kaynaklanan sorunlar, uluslararası güvenlik ve Türkiye ilişkisi, Türkiye’nin iç ve dış güvenlik politikaları ve güvenlik politikalarının nasıl değiştiği ele alınacaktır.

4.1. Coğrafi Konum

Coğrafi konum olarak bahsedilen kavram aslında, ülkenin Dünya üzerinde var olduğu yer olarak tanımlanabilir. Kıta olarak bulunduğu yer ve diğer kıtalarla olan ilişkisi, deniz ve okyanuslarla olan bağlantısı, rakımı, hangi ticaret yolları ile bağlantısı olduğunu, mali ve kültürel özellikler açısından farklılık gösterip, göstermediği coğrafi konum ile anlaşılabilir. Özetle, bir ülkenin yer küre üzerinde bulunduğu noktayı enlem ve boylamlara ifade edebilmek, coğrafi konum olarak tanımlanmaktadır (<https://www.kpsrehber.com/>, Erişim Tarihi: 22.09.2020).

Türkiye'nin coğrafi konumu ise şu şekildedir. Türkiye, 36° - 42° Kuzey paralelleri ile 26°-45° Doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır ve doğu-batı arasındaki mesafe olarak çok geniş olmadığı ortak saat dilimi kullanılmaktadır. Dikdörtgen şekline benzer bir alanda yayılmış olup, eni 600 km, boyu ise 1600 km civarındadır. Avrupa İstatistik Ofisinin 2020 verilerine göre nüfusu 82 milyondur. Yüz ölçümü ise 780.000 kilometrekare olarak ifade edilmektedir (Çakır, 2013: 18).

Türkiye'nin coğrafi konumunun özellikleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir; Birincisi, bulunduğu konum itibarı ile Asya ve Avrupa kıtalarının arasında bağlayıcı bir köprü niteliği taşımaktadır. Bu sayede birçok kültürü kendi içerisinde barındırma ve kendi kültürü ile kaynaştırma kabiliyetine sahip olmuştur. İkincisi, Asya-Avrupa ve Afrika kara sınırlarının ortasında konumlanması, Asya, Balkan Yarımadası ve Avrupa ile birleşen bir konumda bulunmasıdır. Üçüncüsü, üç tarafı denizlerle çevrili olan bir konuma sahiptir, aynı zamanda bir deniz ülkesi olarak isimlendirilebilmektedir. İstanbul ve Çanakkale boğazlarına sahip olması büyük bir stratejik önem arz etmektedir. Fakat denizlere çok fazla ilgi göstermediği de düşünürler tarafından yapılan yorumlar arasında yer almaktadır. (Turan, 1992: 53-55).

Tüm bu coğrafi konum bilgilerine bakıldığında geniş bir yüz ölçümüne sahip olması, dikdörtgen şekline benzer bir yapıya sahip olması, önem arz eden denizlerle sınırının bulunması, önem arz eden geçişlere ve boğazlara sahip olması, güvenlik konusunda endişe duymasına ve güvenliğe daha fazla önem vermesine sebep olmaktadır.

4.2. Jeopolitikten Kaynaklanan Sorunlar

Kökeni Latince olan jeopolitik kelimesi, politika ve coğrafya kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiş, genellikle siyasi bir coğrafyanın devletlere sağladığı faydaları ve zararları inceleyen veya coğrafyanın siyasete etkileyen bir bilim dalıdır. Kullanan ilk siyaset bilimci Rudolf Kjellen olmakla birlikte, Avrupa'nın tekrar şekillenme sürecinde literatürde ciddi anlamda yer almaya başlamıştır. Coğrafya ve askeri bilimler ile ciddi bir ilişki içerisinde yer alan jeopolitik kavramı, aynı zamanda devletler arası ilişkileri ve siyasi ilişkileri anlayabilmek adına büyük önem arz etmektedir. Bir diğer tanımlamaya göre ise devletlerin bulundukları coğrafyalarını, güç sahibi olabilmek, söz sahibi olabilmek adına politikada kullanmalarıdır. Bu sebeple devlet üst mevkilerinde yer alan bürokratların jeopolitik bilimle ilgili olmalarını beklemek yanlış bir beklenti olmayacaktır (Kaya, 2017: 1-14).

Türkiye'nin jeopolitik konumundan oluşan sorunlarından bahsetmeden önce jeopolitik konumunun neresi olduğu konusundan bahsedilmesinde fayda bulunmaktadır. Türkiye, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu üçgeninin tam ortasında bulunmaktadır. Bu üçgen ise, gelecek için istikrardan yoksun, belirsizliğin yüksek olduğu ve her an bazı krizlerin yaşanabileceği bir yer olarak görülmektedir. Balkanlar tarafında, Yunanistan, Bulgaristan, Kafkasya tarafında Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Orta Doğuda ise İran, Irak ve Suriye komşu devletler olarak sayılabilmektedir. Deniz aşırı komşu olarak da Rusya söylenebilir. Daha öncede bahsedildiği gibi dikdörtgen bir yapısının olması tehditler kadar, komşu sayılarının da fazla olmasına sebebiyet vermektedir (Çakır, 2013: 23).

Türkiye'nin önemli bir konumda bulunmasından ve çok geniş olmasa da yapısı gereği birçok ülke ile sınırlarının bulunmasından ötürü tarihi süreçte birçok problem ile karşılaşmış ve karşılaşmaya da devam etmektedir. Bu sorunların tamamını ele almak çalışma gereği pek mümkün değildir. Fakat burada birkaç sorundan da bahsedilmeden geçilmemesi gerekmektedir. Bunlar Kıbrıs sorunu, Bosna Hersek sorunu, Ermenistan sorunu, Filistin sorunu, Suriye sorunu ve Ege Denizi sorunu olarak sıralanabilir. Tabi bu sayılanların dışında da birçok problem ile karşılaşmıştır. Ancak örnek verebilmek açısından bu sorunları incelemek fikir verici olacaktır.

Öncelikle, var olan Kıbrıs sorunu yıllardır devam etmekte olan sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Sorunun temel kaynaklarından biri Kıbrıs Rum Kesiminin adanın tamamı üzerinde egemen olma isteğidir. Fakat Türkiye için Kıbrıs'ta bölgesel veya küresel bir güç, aktör olabilmek ciddi anlamda önem taşımaktadır. Kıbrıs'ın konumunun önemi gereğince de tüm ülkeler burada söz sahibi olabilmek için çeşitli mücadeleler yürütmüştür. Türkiye için ayrıca önemi ise adanın Türkiye'nin güvenliği için büyük önem teşkil etmesidir. Siyasi olarak ise artık Türkiye için milli bir dava haline gelen Kıbrıs meselesi, başa gelen siyasal iktidarın görüşüne bakılmaksızın çözüme ulaştırılması gereken mesele olarak adlandırılmaktadır. Hem coğrafi konum hem de dünya üzerinde siyasi konumun belirlenmesi adına önem arz eden Kıbrıs meselesi bu konuda verilmesi gereken öncelikli örneklerden biri olarak nitelendirilebilir (Taşkesen, 2015: 99-114).

Bosna Hersek sorunu incelendiğinde ise Türkiye yaşanan olayların ilk gününden beri hem komşu olması hem de Müslümanların orada var olması sebebiyle daha büyük hassasiyet göstererek duruma yaklaşmıştır. Türkiye, Bosna Hersek bölgesinde yer Türk ve Müslüman varlığının devam etmesini bu sayede daha güvenli komşu ilişkileri kurabilmeyi, Avrupa ile bütünleşme sağlayacak şekilde bir yapılanma kurabilmeyi, kültürel varlıkların muhafaza edilebilmesini, iç güvenliği daha rahat sağlanmayı istemesi sorunun coğrafi boyutunu açıklamaktadır. Türklerin Osmanlı zamanında balkanlarda huzur ve refah ortamını sağladığının Avrupa'ya gösterilmek istenmesi ise olayın siyasi olarak önemini anlatmaktadır. Bahsedilen her bir neden jeopolitik olarak Türkiye açısından önem arz etmektedir (Seyhan, 2007: 104-105).

Ermenistan sorunu aslında var olan kaynaklardan, ekonomik gücünden veya siyasi gücünden daha ziyade, Ermenistan'ın komşu olduğu ülkeleri veya bölgeleri güçsüzleştirebilmesinden veya istikrarsızlaştırabilmesinden kaynaklan bir sorundur, denilebilir. Aynı zamanda Azerbaycan Türk'lerinin Karabağ bölgesine uzun zaman önce yerleşmiş olmaları da Ermenistan'la yaşanan bir diğer problem olarak görülebilir. Tabi Ermenistan bölgeyi zayıflatma girişimlerini tek başına yapmamakta, yanında Rusya, İran gibi ülkelerde destek vermektedir. Özellikle Karabağ sorununda diplomatik hareketleri yok sayan Ermenistan, bu sorunu çözebilmek adına sınır çatışmalarına girişmiş ve Türkiye'nin komşusu olarak da ciddi rahatsızlık vermeye

başlamıştır. Hem coğrafi hem de siyasi olarak oluşan güvensiz bölge, bu sorunun neden jeopolitik bir sorun olduğunu da daha net olarak açıklamaktadır. Ayrıca meselenin sadece Ermenistan- Türkiye arasında bir mesele olarak görülmemesi gerekmektedir. Rus devletinin tarihten bu yana sıcak denizlere inme isteğini gerçekleştirmesi için de fırsat oluşturan bu sorunun, Türkiye açısından ne kadar önem teşkil ettiğini daha iyi ifade edecektir (Şihaliyev, 2011: 139-160).

Bir diğer yaşanan sorun ise Filistin sorunu olarak isimlendirilmektedir. Bu sorun üç büyük dini (İslam-Musevilik-Hristiyanlık) ilgilendirmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Sorunun günümüzdeki haline gelmesi, Yahudilerin büyük oranda ettikleri göç sonucunda Filistin toprakları üzerinde İsrail Devleti oluşturma girişimleri ile başlamıştır, denilebilir. Bu girişimden sonra büyük oranda toprak kayıpları ve insanların topraklarını terk ederek mülteci konumuna düşmeleri oluşan sonuçlar arasında yer almaktadır. Sorun incelendiğinde aslında coğrafi konum olarak Türkiye açısından herhangi bir problem teşkil etmiyormuş gibi gözükse de Müslüman bir ülkenin toprak kaybetmesi ve buna sessiz kalınması halinde dünya siyasetinde Türkiye'nin söz sahibi olmadığı sonucu ortaya çıkabilir. Aynı zamanda İslam dininin kutsal yerlerinden birinin orada olması, yine siyasi anlamda Müslüman topluluklarının büyük bir yara almasına sebep olacaktır. İşte bu sebeplerle Türkiye, Filistin sorunu ile ilk günden bu yana ciddi şekilde uğraş vermiş, bu sorun giderilene kadar da uğraş vermeye devam edecek gibi gözükmektedir (<https://cografyahocasi.com/>, Erişim Tarihi: 23.09.2020).

Türkiye'nin özellikle son zamanlarda gündeminde yer alan ve jeopolitik konumundan kaynaklanan hem coğrafi hem de siyasi olarak yakından ilgilendiren diğer bir sorun ise Suriye sorunudur. Tarihi süreç içerisinde, Suriye ile Türkiye arasında pek çok kez krizler yaşanmış, bazı zamanlar aşılrsa dahi aradaki gerginlik bugün dikkate alındığında devam etmektedir. Kara sınırının hayli fazla olduğu Suriye bu sebeple dahi olsa büyük önem arz etmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Hatay sorunu ve terör örgütüne verdiği destekler neticesinde Türkiye'nin maddi ve manevi büyük kayıplar yaşamasına neden olmuştur (Boyras, 2013). Ardından 2011'de ise Esad rejiminin halkına yapmış olduğu zulme karşı, Türkiye Suriye'ye karşı sert bir tutum içerisine girmiş uluslararası politikada ve

bölgede söz sahibi olma isteğini göstermiştir (Hinnebush, 2015: 14-22). Bugün ise çok fazla gündemde olan Suriye'den Türkiye'ye edilen göç dalgası, Türk Devletini ve halkını ilgilendiren sorun olarak görülebilir. İki ülkenin coğrafi kara sınırlarının fazla olması ve Türkiye'nin siyasi olarak Suriye'den daha fazla söz sahibi olması göç dalgasına neden olmaktadır. Bu ise jeopolitik konumun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Son olarak verilebilecek örnek ise Ege Denizleri sorunu, Türkiye ve Yunanistan diplomatik ilişkilerinde Ege Denizi fazlasıyla önem teşkil etmektedir. Bu sorunun başlangıcı ise, Yunanistan'ın kıta sahanlığını ve Ege hava sahasının karasu sınırlarını 12 mil civarına çıkartmasına ve Ege denizini tamamen kapatmasına dayandırılabilir. Bu sayede Yunanistan, Türkiye'nin belirli kaynaklara ulaşımına engel olacak ve ayrıca petrol çıkarmasını engellemiş olacaktır. Ege'nin Türkiye'ye kapanması ile de Türkiye etrafı denizlerle çevrili bir kara devleti haline dönüşmüş olacaktır. Türkiye bu sorunları çözebilmek ve kendi çıkarlarını koruyabilmek adına diplomatik girişimlerine devam etmektedir. Türkiye açısından siyasi ve coğrafi anlamda büyük önem teşkil eden bu sorun jeopolitik konumun nasıl sorunlara yol açabileceğinin iyi göstergelerinden biridir (Ercan, 2004: 167-215).

Yukarıda bahsedilen sorunlara bakıldığında bazı sorunların çok uzun zamanlardan beri var olduğu bazı sorunların ise günümüz şartlarında olduğu söylenebilir. Jeopolitik konumun önemi de tam burada devreye girmektedir. Kelimenin politik kısmı, dünya siyasetinin neresinde yer alındığına, ne kadar söz sahibi olunduğuna göre sorunlar ve çözümler değişmektedir, denilebilir. En başta da bahsedildiği gibi fazlasıyla komşu ülkeye sahip olmak bu sorunların fazla olacağı anlamına da gelmemektedir. Siyasi arenada yer alan aktörlerden biri olmak sorunların oluşmadan engellemesini sağlayabilmektedir. Dengeli bir politika izleyebilmek, isteklerin net bir şekilde belirtilebilmesi, ülkelerle iyi ilişkiler içerisinde bulunmak, ülkenin çıkarlarını ve menfaatlerini düşünerek hareket etmek gibi ilkeler tamamen sorunların oluşmasını engellemese dahi sorunların çözümü için kolaylaştırıcı unsurlar olarak nitelendirilebilir.

Bugün bakıldığında dünya genelinde küreselleşmenin de etkisiyle bölgeler arası bağımlılıklar üst düzeydedir. Karşılıklı bağımlılık ilişkileri iyi yürütüldüğü

takdirde komşu sayısı fazla olan Türkiye, bu ilişkileri olumlu yürüttüğü takdirde ciddi kazanımlar elde edebilecek güçtedir (Davutoğlu, 2001: 292).

4.3. Türkiye’de Güvenlik Kavramı

Türkiye tarihi süreç içerisinde boğazların kontrolünü elinde tutması, Asya ve Avrupa’nın arasında bir köprü görevi görmesi, ülkelerin birbirleri ile arasında yer alan ticaret yollarının üstünde yer alması, yer altı kaynakları bakımından zengin olması ve diğer pek çok durum stratejik önemini arttırmaktadır. Dünya’da yer alan sayılı çok güçlü devletlerden olmasa dahi siyasi arenada söz sahibi olan ülkelere biri olduğu ileri sürülebilir. Türkiye’nin güvenliğe bakış açısı etkileyen unsurlar ise farklı ülkesel çıkarların var olması, tarihsel süreçte yer alan konumu sebebi ile meydana gelen olaylar, sert güç kullanması ve toplumsal olarak askeriyeye bakış açısı şeklinde sıralanabilir (Aydın ve Ereker, 2014: 127-156).

Güvenliğin dünya çapında farklı anlamlar ifade etmesi, özellikler Soğuk Savaş döneminden sonra güvenliğin boyutlarının bir hayli genişlemesi bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de güvenlik kavramına bakış açısının değişmesine neden olmuştur. Bu sayede artık güvenlik, ulusal kimlik ve çıkarlara göre şekillenmeye başlamıştır. Artık güvenlik sadece var olan tehditleri yerine, olası tehditlerle ve küresel problemlerle de ilgilenmeye başlamıştır (Bakan, 2017: 35-50).

Temelde geleneksel ulusal güvenlik kavramı askeri güvenliği vurgular ve bir devletin şiddet tehditlerini caydırmak veya bunlara karşı savunma yapmak için askeri yeteneklerine odaklanır. Fakat Türkiye artık güvenliğin sadece var olan güvensizliği ortadan kaldırmak olmadığını ve daha geniş kapsamlı güvenlik politikalarının uygulanması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Martin, 2000: 83-106).

Türkiye açısından iç ve dış güvenlik konuları bağlamında birtakım karışıklıkların yer aldığından da bahsetmek gerekmektedir. Fakat bu konunun detaylı açıklaması Türkiye’nin iç ve dış güvenliği başlığı altında incelenecektir. Türkiye’nin güvenlik anlayışı, ülkenin var olduğu coğrafi konum, uluslararası siyasette yaşadığı sıkıntılar, Türk silahlı kuvvetlerinin ülkenin siyasi arenasında üstlendiği rol, Türk toplumunun tarihsel süreç içinde yaşadığı deneyimler gibi sebeplerden ötürü özel bir

güvenlik kültürü anlayışına sebep olmuştur. Türkiye uzun yıllar boyunca güvenliği, tehlikeli bir durumla karşı karşıya kalmama ve tehlikeden korunma olarak tanımlamıştır (Aydın, 2003: 163-184).

Türkiye’de güvenlik kelimesinin veya kavramının kullanımı ise Avrupa’ya oranla daha yeni tarihlidir. Özellikle ABD ile İkinci Dünya Savaşı sonrası artan ilişkiler, ‘security’ kelimesine karşılık olarak yeni bir kelime bulunması zorunluluğunu ortaya çıkarmış önceleri kullanılan emniyet veya savunma kavramları yetersiz kalmıştır. 1961 Anayasası ile Milli Güvenlik Kurulu kurulmuş ve güvenlik kavramının kullanımı ciddi anlamda yayılmıştır (Özcan, 2010: 305-349).

Kanunlarda Türkiye’nin güvenlik anlayışından geniş olmasa dahi dar anlamda bahsedilmektedir.

“Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”
(<https://www.tbmm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 24.09.2020).

Bu tanımlama T.C. Anayasasının 5 maddesi olup, devletin güvenlik için neleri esas aldığını biraz da olsa anlatmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu kanununa göre ise;

“Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması” olarak ifade edilmektedir.
(<https://www.mevzuat.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 24.09.2020).

Yukarıdaki kanun maddelerinden yola çıkıldığında Türkiye’nin güvenlik kavramıyla ilgili coğrafi konumların, stratejik konumların önemli olduğu, var olan siyasi düzenin korunması ile ilgili olduğu söylenebilir. Hatta güvenlik anlayışının askeri güçle sağlanabileceği anlayışının hala devam etmekte olduğu bile söylenebilir.

Fakat küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte güvenlik anlayışı da ciddi bir dönüşüm yaşamıştır.

Özellikle var olan güvenlik tehdidi kavramlarının da değişmesi güvenlik algısının farklı bir yöne kaymasına neden olmuştur. Değişen güvenlik tehditleri, mali veya politik istikrarsızlıklar, etnik çatışmalar, siber saldırılar, terör eylemleri, küresel çevre sorunları, kaçakçılık, nükleer silahlar, uzun menzilli füzeler şeklinde sıralanabilmektedir (TASAM, Beyaz Kitap, 2011). Bu bilgilerden yola çıkıldığında ise artık güvenlik kavramının coğrafi konumdan ziyade ülkelerin, küresel güvenlik ve küresel barış kavramlarına da dikkat etmeleri gerektiğini ve güvenlik politikalarını bu şekilde düzenlemeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışı dikkate alındığında bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve devletin devamının daha fazla dikkate alındığı görülebilmektedir. Aynı zamanda iç tehditlere karşı, siyasal rejimin korunması birinci öncelik olarak kabul edilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik anlayışı dahi Türkiye'nin güvenlik anlayışının askeri kavramlara dayalı olmasını çok fazla değiştirmemiştir. Bu değişim daha sonraki bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Güvenlik ile ilgili risklerin, tehditlerin değişmesi, insani, mali ve sosyo-kültürel meselelerin de bu kavram içerisinde yer almasına neden olmuştur. Yeni söylemler ve riskler ciddi anlamda ortaya çıkmaya başlamışsa da ülkenin güvenliğine gerçek katkı yaptıkları sürece ciddiye alınan konular olarak kalmışlardır. Avrupa Birliği uyum süreci içerisinde güvenlik politikaları artık askeri güce göre belirlenmemekte, sivil bürokrasinin güvenlik anlayışı da dikkate alınmaktadır (Aydın ve Ereker, 2014: 127-156).

Türkiye açısından güvenlik kavramı artık sadece askeri güç olarak görülmekten öteye taşınmış, bu sayede diğer ülkelerle olan iş birliklerinin geliştirilmesine önem verilmiştir. Türkiye için güvenli kavramı, artık sadece toprak bütünlüğünü ifade etmemekte, bunun yanında insanların özgür bir yaşam sürmesini, insani haklarını özgürce kullanabilmelerini, çevre kirliliği gibi gelecek nesilleri ilgilendiren tehditleri, küresel yani tüm dünyayı ilgilendiren riskleri de içerisinde barındırmaktadır, denilebilir.

4.3.1. İç Güvenlik Kavramı Açısından Türkiye

Her ülkenin olduğu gibi Türkiye’de de güvenliğin sağlanmasından sorumlu kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu iç güvenliğin sağlanması ve dış güvenliğin sağlanması olarak ikiye ayrılabilir. Türkiye için iç güvenliğin sağlanması ile ilgili hususlar, 3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir. Bu Kanun’un 1. maddesine göre, bu kanunun amacı;

"... yurdun iç güvenliğinin ve asayişinin sağlanması, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması, mülki idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmaların yapılması, mahalli idarelerin yönlendirilmesi, kaçakçılığın men ve takibi, yurt sathında sivil savunma, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi için İçişleri Bakanlığının kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir” şeklinde belirtilmiştir.

Aynı kanuna göre bu görevleri yerine getirebilmek için ise kanunda belirtilen kurum ve kuruluşlar, bakanlığın merkez teşkilatı, taşra teşkilatları, denetim birimleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı olarak belirtilmektedir.

Yukarıda bahsedilen tüm kurum ve kuruluşlar ülkenin iç güvenliğini sağlama konusunda yetkili birimler olmakla birlikte, güvensizlik ortamı riskiyle karşılaşıldığında ise cezai yaptırım uygulayabilme gücünü de ellerinde bulundurabilmektedirler. Fakat askeri gücün de yeri geldiğinde iç güvenlik sorunlarının giderilmesi için görev aldığı unutulmamalıdır.

Ülkenin iç güvenliğinin sağlanmasında yaşanan birtakım sorunlardan da bahsetmek gerekmektedir. Bunlar Yılmaz (2012)’a göre;

- 1- Komuta Birliğinin Olmaması: Bu kurum ve kuruluşlarda görev alan kişilerin birden fazla üst yetkiliden aynı anda emir alması olarak açıklanabilir. Bu ise, bu kurumlarda etkinsizlik ve verimsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
- 2- Hesap Verebilirlik Sorunu: Özellikle jandarma ve sahil güvenliği ilgilendiren bu sorun, bu kurumda çalışanların askeri niteliklere sahip

olmalarından ötürü, siyasi otoritelere tamamen bağıllık hissetmemelerinden kaynaklanmaktadır.

- 3- Koordinasyon Sorunu: Tüm kurum ve kuruluşların tam olarak birbirleriyle uyumlu çalışmaları gerekmektedir. Fakat yetki karmaşası ortaya çıktığında, iletişimsizlik ve koordinasyon sorunun ortaya çıkmaktadır.
- 4- Adli Kolluk ve İdari Kolluk Ayrımı: Bu ayrım aslında, her iki kolluk kuvvetinin de örgüt yapılanmasının ve görev dağılımının farklı olmasının anlaşılması değil, görevlerinin niteliklerinin ve amaçlarının farklı olduklarının anlaşılması gerekmektedir.
- 5- Değişim Gerekliliği: Aslında yukarıda bahsedilen tüm sorunlar için değişimin olması, günün şartlarına uyum sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Güvenlikten sorumlu kurumların çevresel faktörler, teknoloji ve iletişim gibi unsurları dikkate alması gerekmektedir.

Türkiye’de var olan iç güvenlik anlayışı hakkında, değişime kapalı, bürokrasinin yoğun olduğu, askeri güç kullanmanın makul görüldüğü bir yapıdadır yorumu yapılabilir. Yukarıda yer alan sorunlar giderildiği takdirde, iç güvenlikte etkinlik ve verimliliğin artacağı ileri sürülebilir. Bir ülkenin iç güvenliği sağlamak için uyguladığı kurallar ve normlar, sahip olduğu yapılanma dış güvenliğin sağlanması konusunda da önem ihtiva etmektedir.

4.3.2. Dış Güvenlik Kavramı Açısından Türkiye

Bugün güvenlik kavramı ile ilgili literatür taraması yapıldığında iç ve dış güvenlik kavramlarının birbirlerinden ayrılmasının mümkün olmadığı, birçok eser ve bilim insanı tarafından savunulmaktadır. Bunun en büyük nedenleri arasında birey ve devlet güvenliğinin ayrı olarak değerlendirilmesinin pek mümkün olmamasıdır. Fakat her ne kadar aralarında doğrudan bir bağ bulunsa da belli ayrımlar yapılması da gerekmektedir (Sancak, 2013: 123-134).

Dış güvenlik kavramı, ilgili devlet veya devletlerin, başka devlet veya devletlerin etkisi altında olmaması amacıyla saldırılara karşı savunma veya karşı

koyabilme faaliyetleri şeklinde tanımlanabilir. Devlet statüsü kazanmış ülkelerin her biri için dış tehdit olarak sayılabilecek tehditler mevcuttur ve daima olacaktır. Bunun en büyük nedenlerinden biri ise devletlerin kendi çıkarlarını maksimize etmek istemeleridir. Devletler ise gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikelere karşı belirli stratejiler ve politikalar geliştirmektedirler. Kendilerinin merkezinde yer aldığı bu strateji ve politikaların bütününe ise dış güvenlik stratejileri veya dış güvenlik politikaları ismi verilebilmektedir (Çeçen, 2005: 115).

Türkiye'nin dış güvenlik politikasında var olan hedeflerden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Dünya'da ve bölgede barış ve istikrarın artmasını sağlamaya yardımcı olmak, vatanın bölünmezliğini savunmak, gerektiğinde diğer ülkeler ile iş birliği ve anlaşmalar yapmak, ulusal menfaatlerin ve çıkarların korunmasını sağlamak, var olan krizleri yönetebilmek ve son olarak ise barışın desteklenmesi adına ilgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmaktır. Bu hedeflerin hemen hemen bütün ülkelerin dış güvenlik politikasında geçerli olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Dış güvenlik politikasının özellikleri ise, uluslararası kanun ve kurallara uymak, diğer ülkelerin bağımsızlıklarına gerekli özeni göstermek, insan hak ve özgürlüklerine dikkat etmek şeklinde sıralanabilmektedir (<https://www.turkcebilgi.com/>, Erişim Tarihi: 25.09.2020).

Türkiye'nin dış güvenlik konusunda yaşadığı sorunlar belli başlı nedenlerle ile açıklanabilmektedir. Bu nedenler; birincisi, bölgesel olarak Türkiye'nin var olduğu konumun coğrafi ve politik olarak fazlasıyla önem teşkil etmesi, doğal kaynaklar açısından fazlaca zengin bir yerde bulunması kısacası Türkiye'nin jeopolitik konumu. İkincisi, Türkiye'nin tarihsel ve kültürel olarak birçok döneme ev sahipliği yapmış olması. Üçüncüsü ise Ortadoğu gibi istikrarsız olarak nitelendirilen bir bölgede güçlü, pasif bir devlet olmak yerine sözü geçen ve etkin bir devlet olma isteği, şeklinde sıralanabilir (Coşkun, 2015: 5-30).

Türkiye açısından dış güvenlik kavramı değerlendirildiğinde her ülke gibi kendi çıkar ve menfaatlerine öncelik verdiği görülebilmektedir. Bu yaklaşımla Türkiye dış güvenliğini sağlamak adına gerekli örgütlenmeyi sağlamıştır. Fakat burada önemli olan nokta gerekli düzenlemelerin süreklilik arz edecek şekilde olmaması ve her sorun için aynı düzenlemelerin kullanılamayacak olmasıdır. Devletlerarası var olan ilişkiler,

anlaşmalar, birbirleri ile olan karşılıklı politikaları değişen koşullara göre sürekli değişiklik gösterebilmektedir. Bir güvenlik yapılanması eskime veya yıpranma gibi etkenlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Önceden tehdit olarak algılanamayan birçok sorun sonraki süreçlerde risk olarak algılanabilmektedir. Bunlara örnek olarak ise, siber saldırılar, küresel ısınma verilebilmektedir. Bu sorunların üstesinden gelebilmek adına ülkeler sürekli olarak yeni politikalar ve yeni stratejiler belirlemelidirler (Çeçen, 2005: 105-127).

Son olarak bahsedilmesi gereken diğer bir konu bir ülkenin iç ve dış güvenliğinin birbirinden tamamen bağımsız düşünülmemesi gerekliliğidir. Görüldüğü üzere iç ve dış güvenlik kavramlarının her ikisinde de vatanın bölünmezliği, insani değerlere saygı gibi ortak noktalar yer almakta ve her ikisini etkileyen ortak unsurlardan -jeopolitik konum, tarihsel süreç vb.- bahsedilebilmektedir. Bu sebeple ancak, birbiri ile uyumlu iç ve dış güvenlik stratejileri benimsendiğinde başarılı bir politika yürütülmüş olabilir. Ayrıca Dünya üzerinde yer alan her ülkenin iş birliği içerisinde çalışması gerekliliği de unutulmamalıdır.

4.4. Türkiye'nin Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm

Tüm dünyada her geçen gün daha çok hissedilen globalleşme etkileri, var olan tüm ülkeleri mali, siyasi ve yönetim anlamında birtakım değişimler yapmaya zorlamış, bu sayede ülkeler oluşan yeni düzen içerisinde söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Çalışmanın kapsamı gereği Türkiye'nin güvenlik kavramında ne gibi değişiklikler olduğu, sebepleri, sonuçlarında nasıl değişimlerin yaşandığı bu başlık altında açıklanmaya çalışılacaktır.

Yaşanan dönüşümlerden bahsetmeden önce bu dönüşümlerin hangi zaman dilimleri açısından ele alınacağını açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Bu kapsamda, (a) Cumhuriyetin ilk yıllarında var olan güvenlik anlayışı, (b) NATO üyeliğinden sonraki güvenlik anlayışı, (c) Soğuk Savaş sonrası var olan güvenlik anlayışı, dönüşümü anlatan temel zaman dilimleri olarak belirlenmiştir. Bu zaman

dilimleri arasındaki değişimler ve sebepler açıklandığında Türkiye açısından güvenlik kavramında yaşanan dönüşüm daha iyi anlaşılabilir.

Birçok siyaset ve uluslararası ilişkiler bilim adamının savunduğu görüşe göre, her ülke ve toplum kendi varoluş koşulları sebebiyle dış ilişkiler konusunda kendi yaklaşımını geliştirmeye yönelmektedir. Bu sebeple diplomasinin ve tüm sosyal kurumların, uyguladığı medeniyete özgü gelenek ve değerleri bünyesine katmak zorunda olduğu anlamına gelmektedir (Bozeman, 1960: 324).

Türkiye'nin güvenlik kültürü ve güvenliğe bakış açısı, tarihsel dönemler boyunca ve farklı iç ve dış bağlamlarda varlığını sürdürmüştür. Temelde Türkiye'nin güvenlik anlayışı, Türkiye'nin tarihsel olarak, yüzyıllar boyunca *hâkim hücum* karakterinden, *hâkim savunma* karakterine dönüşen nispeten tutarlı bir reel-politik güvenlik kültürü sergilemesine, Cumhuriyet döneminde Batılılaşma anlayışını benimsemesine, ordunun dış politika ve güvenlik politikası yapımında önemli bir rol oynamaya devam etmesine bağlanmaktadır. Savunma karakterine bürünmesi güvenlik anlayışında caydırma politikasını tercih etmesine, Batılılaşma kimlik sorunlarının yaşanmasına, ordunun kontrolünün fazla olması ise sert müdahale anlayışını benimsemesine neden olmuştur (Karaosmanoğlu, 2000: 200).

Türkiye'de var olan kültür neticesinde, askeri müdahalelerin iç ve dış güvenlik politikalarında fazlasıyla rol oynadığı görülse de NATO üyeliğinin hemen ardından güvenlik konusunda uzmanlaşmış kişilerin güvenlik politikalarında rol oynadığı da unutulmamalıdır (Akmanlar, 2019: 92-93). Bu bilgilerden yola çıkıldığında daha önce savunulan güvenlik yaklaşımlarının var olan koşullara göre değiştirdiği fikrinin doğru olduğu görülebilmektedir. Dönemsel olan bu politikalar sürekli gelişim göstermekte ve güvenlik kavramı giderek gelişmektedir. Bu gelişmenin hiç sonlanmayacak olduğu da kabul edilmelidir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında var olan güvenlik anlayışından bahsetmeden önce, Akmanlar (2019)'ın aktardığı ve tarihsel bir bakış açısını yansıtan aşağıda yer alan güvenlik anlayışının dönüşüm tablosundan da bahsetmek gerekmektedir;

Tablo 4.1. Türkiye'nin güvenlik yaklaşımlarının dönemsel analizi

Tarihsel Süreç	1920-1938	1930-1945	1946-1991	1992 ve sonrası
Tehdit Algısı	İşgalci ülkeler, Saltanat ve Hilafet Yanlıları	Mussolini, Hitler Politikaları ve 2. Dünya Savaşı	Sovyetler Birliği ve İki Kutuplu Sistem	Bölgesel Çatışmalar, PKK Terörü, İrticai Risk ve Asimetrik Tehditler
Güvenlik Yaklaşımı	Askeri Odaklı, Geleneksel Yaklaşım	Devlet Merkezli, Askeri Odaklı, Geleneksel Yaklaşım	Askeri ve Kolektif İşbirliğine Dayalı, Geleneksel Yaklaşım	Çevresel, Toplumsal, Bireysel Tehditlere Duyarlı, Dönüşen Güvenlik Anlayışı

(Kalyon, 2008: 52)

Yukarıdaki tablodan ve çalışmanın daha önceki bölümlerinde bahsedilen bilgilerden yola çıkıldığında aslında güvenlik yaklaşımının nasıl bir dönüşüm yaşadığı görülebilmektedir. Tablo açıklandığında; birincisi, cumhuriyetin ilk yıllarında daha realist yani geleneksel güvenlik anlayışının veya askeri güce dayalı bir güvenlik anlayışının benimsendiği görülebilmektedir. Bu sebeple fiziki sınırların güvenliği, tehditlerin askeri güç ile yok edilmesi, söz sahibi olan kurum ve kuruluşların askeriye olduğu, güvenli olma durumunun savaş ve sert güç ile sağlanabileceği, görüşleri bu zaman diliminin özellikleri arasında yer almaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında güvenlik politikalarının şekillenmesinde etkili olan unsurlardan da bahsedilmesi gerekmektedir. Bu unsurların en başında ise Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok kıtada hakimiyet kurmuş bir imparatorluğun ardından ve devamı özelliği taşıyan bir ülkeden bahsediliyor olmasıdır. Her ne kadar devamı niteliğinde olsa dahi Türkiye bir imparatorluk değil, cumhuriyeti benimseyen bir ulus devlet olarak kurulmuştur. Fakat birçok ulusa, millete, kültüre ev sahipliği yapması

sebebiyle kimlik sorunları ve işgal gibi problemlerle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu problemler ise askeri gücün ve geleneksel güvenlik anlayışının benimsenmesini normal kılmaktadır (Salomone, 1989: 33-62).

Bu bahsedilenlerin dışında cumhuriyetin ilk yıllarında var olan güvenlik anlayışı, Türkiye'nin büyük bir imparatorluğun çöküş döneminden sonra ortaya çıkması nedeni ile biraz daha savunmacı ve dengeleyici bir politika, toprak kaybını ve ulusal bütünlüğü korumaya dayalı bir politika, riskli bir jeopolitik konum nedeniyle istikrarlı olmaya dayalı bir politika, uluslararası arenada söz sahibi olmayı hedefleyen bir politika, olarak özetlenebilir. Sevr Anlaşmasının ortaya çıkardığı korkular da unutulmamalıdır (Aydın ve Ereker, 2014: 127-156).

İkinci dönem için, yani İkinci Dünya Savaşının kendini hissettirdiği dönemde artık Türkiye tıpkı dünyanın diğer ülkeleri gibi küresel bir savaşla mücadele etmekte ve dünyanın her yerinde oluşan sorunları kendi ülkesinde de hissetmeye başlamıştır. Bu sebeple artık güvenlik anlayışının temelinde devlet yer almaya başlamış, iç güvenlik ve dış güvenlik politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde de realist veya geleneksel güvenlik anlayışından vazgeçilmemiş, hala güvenliğin savaş yoluyla sağlanması fikri daha fazla savunulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem biraz daha detaylandırılacak olunursa, bu dönemden sonrası için de dünya'da savaşların bitmiş olacağı veya ülkelerin birbirleri ile sürekli bir barış ilan edeceği pek kabul edilebilir bir olay değildir. Nihayetinde böyle de olmuş savaştan sonra küresel sahnede ortaya çıkan güç boşlukları ülkeler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Fakat bu dönemde Türkiye açısından ekonomik veya siyasi bir güçlülükten bahsedilememektedir. Bu sebeple Türkiye *Truman Doktrini* ve mali durumunu düzeltmek adına *Marshall Planı* 'na dahil olmuştur. Bu dönemde Türkiye daha çok tarafsızlığa dayalı bir politika izlemiş, çatışmadan mümkün olabildiğince uzak kalmayı tercih etmiştir. Fakat tek başına bunun yapılamayacağı anlaşıldığında ise Türkiye iş birliğine dayalı güvenlik politikalarına yönelmeye başlamıştır. Ardından hem ulusal bütünlüğünü korumak hem

de mali, siyasi varlığını koruyabilmek adına batıda yer alan ulus üstü kurum ve kuruluşlar da yer almak için gerekli girişimlerde bulunmaya başlamıştır (Gül, 2016: 303-320).

Üçüncü dönem, zaman kriteri dikkate alındığında, NATO üyeliğinin başladığı ve Soğuk Savaş dönemi ile iç içe geçmiş bir dönem olarak belirtilebilir. NATO gibi ulus üstü kurumların söz sahibi olmaya başladığı bu dönem aslında küresel anlamda güvenlik anlayışının tüm devletlerin iş birliğine dayanması gerektiğini söylemektedir. Dünya’da yer alan tüm aktörlerin güvenliği sağlama konusunda birbirleri ile ortak hareket etmesi ve iletişim sağlanması gerektiği tüm ülkeler/aktörler tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. Ortaya çıkan uzun menzilli füzeler, devletlerin fazlasıyla silahlanması, yeni tehditlerin de ortaya çıktığını göstermektedir.

Rusya tarafından uygulanan ilerlemeci politika, Batı’nın güvenlik endişelerini gidermesi adına bir adım atmasına sebebiyet vermiştir. ABD’nin de içerisinde bulunmadığı güvenlik adına ortaya atılacak bir yapının, çok bir anlam ifade edemeyeceği düşüncesi üzerine, ABD’nin de içerisinde yer aldığı, Sovyetler Birliği’ne karşı caydırıcı politikalar oluşturabilecek NATO, 4 Nisan 1949 tarihi itibarıyla resmi olarak kurulmuştur. Türkiye ise İkinci Dünya Savaşı sırasındaki tehditler neticesinde 1950 yılında bu birliğe dahil olmuştur. Bu adımdan sonra Türkiye bu birliğin şartlarına göre güvenlik politikalarını belirlemeye başlamış hatta bu birlik sebebi ile bazı komşularıyla ilişkilerinde birtakım bozukluklar dahi yaşamıştır (Gül, 2016: 303-320). NATO barış için topyekûn bir mücadele içerisinde olunması gerektiğine vurgu yapmış, Türkiye’nin de bu birlik içerisinde yer alması gerekmiştir. İşbirliğinin öneminin giderek daha da önemli hale geldiği bu dönemde Türkiye geleneksel, realist ve fazla aktif olmayan güvenlik politikalarını Soğuk Savaşın bittiği yıllara kadar sürdürmeye devam etmiştir (Bakan, 2007: 35-50). Bu dönem için güvenliğin sağlanması yönünde ülkelerin yaklaşımlarının çok fazla değişmediği görülebilmektedir. Fakat üzerinde durulması gereken noktalarda bulunmaktadır. Bunlar öncelikle, artık ülkelerin tek başlarına belirli bir düzeni sağlamak için yetersiz olduğu ve başka ülkeleri tehdit eden risklerin, dolaylı olarak dünyanın tümünü

etkileyebileceği anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, caydırıcılık yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntem barışın sağlanması için savaşın tek çözüm olmadığı, problem çıkarabilecek unsurların vazgeçirilebileceği anlamına gelmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönem ise tüm dünyada var olan tehdit ve risklerin, küreselleşme ve teknolojinin de etkisiyle tamamen değişmiştir denilebilir. Artık küresel anlamda gelecek nesillerin güvenliğini tehlikeye atan çevresel riskler, gelişen teknoloji ile artan siber saldırılar, tüm ülkeleri ilgilendiren terör sorunları gibi sorunlar ülkelerin gündemlerinde yer almaya başlamıştır. Türkiye’de ise bu sorunlar arasında, çevresel tehditler, özellikle PKK terör sorunu, nükleer silah sorunları, jeopolitik konumundan kaynaklanan göç sorunları, enerji kaynakları sorunu, sayılabilmektedir. Bu sebeplerden ötürü ülke güvenlik kavramını genişletmeye ve dönüştürmeye başlamıştır. Artık güvenliğin sadece savaşlarla ve sert güç ile sağlanabileceği anlayışı terk edilmiş, bunun yerine güvenliği sağlamada, caydırıcılık, tehditleri oluşmadan önlemek, bireysel ve çevresel tehditleri duyarlı politikalar oluşturmak, iyi diplomatik ilişkiler kurmak gibi yöntemler tercih edilmeye başlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönem Türkiye açısından birçok güvenlik problemiyle karşılaştığı ve sorunların çözüme kavuşturması gereken zorlu bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu sorunlar etnik çatışmalar, ekonomik krizler, komşu ülkelerle yaşanan sorunlar, Batı dünyası ile yaşadığı anlaşmazlıklar, uluslararası terör olayları olarak sıralanabilmektedir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte Türkiye’nin var olduğu alanda bölgesel istikrarsızlıkların giderek artması, pasif bir güvenlik politikası izleyen Türkiye’nin daha aktif bir politika ihtiyacı duymasına neden olmuştur. Ardından giderek artan uzmanlaşma ve sivil toplumun güvenlik anlayışında daha fazla yer alması güvenlik kavramının genişletilmesine yol açmıştır (Bakan, 2007: 35-50).

Bu dönemde Türkiye güvenliği iş birliği ile sağlama anlayışını sürdüreceğini belirtmiştir. Bölgesel istikrarsızlıklar, Türkiye’nin askeri gücünü arttırması gereken ve bölgesel güç olmaya iten politikaları tercih etmesine sebep olmuştur. Türk güvenlik değişimine yön veren askeri elit kavramı ise, güvenliğin daha kapsamlı ve birey odaklı

olmasını sağlamıştır. Ayrıca ülke güvenliğinin sadece sınırlar olmadığı anlaşılmış, toplumsal, bireysel hak ve özgürlüklere, çevresel tehditlere karşı da politikalar oluşturulmaya başlanmıştır (Akmanlar, 2019: 102-116).

Dönüşen bu güvenlik anlayışını dört esas süreçte incelemek doğru olsa da şu an uygulanan güvenlik politikalarının bu halinin son hali olduğundan bahsetmek mümkün değildir. Günümüzde değişen birçok şart güvenliğin kapsamının biraz daha genişlemesine sebep olmaktadır. Bu sebeple 2002 yılından sonra yaşanan, tek parti iktidarı olan, AKP hükümeti dönemindeki güvenlik politikalarından da bahsetmek gerekmektedir.

Bu dönemde tek başına hükümet kurabilme gücüyle, siyasal iktidarı ele geçiren AKP, Türkiye'nin güvenlik kavramına olan yaklaşımını, teorik olmaktan daha ziyade uygulanabilir bir hale yaklaştırmaya çalışmıştır. Bu dönem içerisinde uygulanan politikalar sonuç kısmında güvenlik teorileri ile birlikte daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Fakat uygulanan politikalardan da bahsetmek gerekmektedir. Güvenlik politikalarının özellikleri, yumuşak gücün uygulandığı, diğer ülkelerle olan etkileşimlerin daha fazla olduğu, bulunduğu jeopolitik konum itibarı ile düzeni sağlayan güçlü bir güvenlik anlayışını benimseyen, uluslararası kuruluşlarda söz hakkı elde etmek isteyen ve çözüm odaklı bir yönetim anlayışı şeklinde sıralanabilir (Korkmaz, 2017: 158-160).

SONUÇ

İnsanoğlunun ilk andan itibaren kendinde bir endişe hissetmeme isteği, kendini bulunduğu ortamda emniyette hissetme isteği her zaman var olmuş her zamanda var olacaktır. Aynı şekilde devletlerin de insanların oluşturduğu bir yapı olarak düşünüldüğünde, bu yapıların da tıpkı insanlar gibi güvende ve emniyette olmak istemeleri doğal karşılanmalıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek uğruna hem bireyler hem toplumlar hem de devletler kendi bulundukları konumları koruyabilmek için ve güvende olmalarını sağlayabilmek için tehlikelerden uzak durmak veya tehlikelerle mücadele etmek gibi çeşitli yöntemler tercih etmişlerdir. Bu tercihlerin her biri bir sebebe dayanmaktadır ve ayrıca bu sebepler ve tercihler günün şartlarına göre değişiklik göstermekte, hatta nasıl daha güvende olunur sorusu bile günün şartlarına göre sürekli değişmektedir. Güvenlik literatüründe bu kavramın ne kadar açıklanabildiğine dair bazı ipuçları bulunsa da düşünürler güvenlik, güvende olma, güvensizliğin nedenleri gibi kavramları her an biraz daha genişletmeye çalışmaktadırlar.

Geleneksel güvenlik anlayışı ile yeni güvenlik anlayışının güvenlik boyutlarını nasıl değiştirdiğinin açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Birincisi, tehditlerin kaynağı, geleneksel güvenlik anlayışına göre tehditler sadece diğer devletlerin size saldırması, toprak işgali olarak görülürken, yeni güvenlik yaklaşımına göre tehditler artık devletin kendi içinde var olan sorunlara, terör örgütlerine, mali krizlere, etnik çatışmalara işaret etmektedir. İkincisi, ortaya çıkabilecek tehditlerin boyutları, geleneksel güvenlik anlayışına göre önemsenmeyen çevresel, ekonomik, siyasi, sosyal boyutlar, özellikle küreselleşme ve iletişim çağının yarattığı teknoloji ile artık çok daha fazla önemsenmeye başlamıştır. Üçüncüsü, tehditlerin veya sorunların çözüm aşaması, tehditler veya ortaya çıkabilecek sorunların sadece sert güç -askeri güç- ile çözülebileceği yaklaşımı, yeni güvenlik anlayışı ile birlikte yerini caydırıcılık, uzlaşma, iş birliği gibi daha yumuşak çözüm yöntemlerine bırakmıştır. Dördüncüsü, güvenliği sağlama konusundaki aktörlerin kimler olduğu konusu, geleneksel yaklaşıma göre güvenliğin bir tek devlet tarafından sağlanabileceği savunulurken, yeni

güvenlik anlayışında aktörler bireyler, toplumlar, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kurumlar olarak belirlenmiştir. Son olarak ise, korunması gereken değerler arasına birey hak ve özgürlüklerin dahil edilmesi güvenlik yaklaşımının nasıl bir değişim yaşadığını açıklamaktadır (Karabulut, 2015: 225-233).

Bu değişimler, her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de güvenlik kavramının genişletilmesi açısından etkili olmuştur. Etkili olan bu genişleme güvenlik kavramına bakış açısını da etkilemiştir. Tarihsel süreçte bir imparatorluğun zor zamanlarından sonra kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti devleti güvenlikte realist fikir ile hareket etmiştir. Realist düşünürlere göre güvenlik askeri anlamda güç kullanma ve sınırlarını idame ettirme olarak görülmekte, kalıcı barışın sağlanması gibi bir fikrin olmadığı savunulmaktaydı. Tabi ki o zamanın koşullarına göre bu normal karşılansa da zaman içinde fikirler değişim göstermiştir.

Ardından İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri güvenliğin sadece askeri güç ile sağlanamayacağı, bunun yanında ülkelerin belirli iş birliklerine dahil olmaları gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Türkiye ise bu anlayışın daha yararlı olacağı ve değişen düzene ayak uydurulması gerektiği düşüncesi ile NATO üyeliğini kabul etmiştir. Bu adım dahi güvenliğin sadece savaşla sağlanamayacağı konusunda önem arz etmektedir ve yavaş yavaş ülkeler artık güvenliğin sınırlardan ibaret olmadığını fikrini de kabul etmeye başlamışlardır.

Bu bağlamda küreselleşmenin belirgin olarak ülkeler tarafından hissedilmeye başlanmasından söz edilebilir. Çalışmanın genelinde de savunulan fikir ortaya çıkmış, yani küreselleşme artık güvenliğin tanımını ve güvenliğin sağlanmasında uygulanması gereken politikaların değişmesi gerektiğini göstermiştir. Bunun için atılan ilk adım ise güvenliğin ne olduğunun tanımlanması, güvensizlik ortamını yaratan risklerin ve tehditlerin yeniden belirlenmesi, güvenliğin kimin için sağlanması gerektiği ve nasıl sağlanacağını belirlenmesi olmuştur.

Küreselleşme kavramı ile birlikte var olan sorunlar daha da artmış, insanların güvenliğini sağlayacak tek yetkili kurumun devlet olmadığı anlaşılmış ve güven

ortamı için tüm ülkelerin iş birliğinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Böylece güvenliğin küreselleşmenin etkisiyle değişmiş olduğu kabul edilebilir bir fikir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın diğer kısmında ise Türkiye'nin değişen güvenlik algısının nasıl bir seyir izlediği anlatılmaktadır. Türkiye, özellikle Soğuk Savaş'ın bitimine kadar askeri güç, sert müdahale ve geleneksel güvenlik yaklaşımın benimserken bunun yeterli olmayacağını 1990'lı yıllardan sonra fark etmiştir. Ardından ise güvenlik anlayışının dönüşümüne katılmış, daha işbirlikçi, yeni tehditlerin nasıl çözümlenebileceği konusunda fikir üreten, yumuşak güç ile güvenliğin sağlanabileceği fikrini savunmaya başlamıştır.

Son dönemlerde maruz kalınan mülteci sorunu ve uzun yıllardır devam eden terör sorunundan dolayı özellikle iç güvenliği sağlayabilmek adına güvenlik politikaları yeniden düzenlemiştir. Dış güvenlik politikalarında ise bölgesel istikrarsızlıklardan kaynaklanan ve bu ortamın zorunlu olarak ortaya çıkardığı daha aktif ve yakın bölgesindeki olaylara açık veya kapalı müdahalede bulunan bir güvenlik politikası izleyen, ulus üstü kuruluşlarda aktif bir hale gelmeye çalışan bir Türkiye'den bahsedilebilir.

Doğal olarak bu politikaların günün koşullarına göre değişebileceği göz ardı edilmemelidir. Ancak genel itibarıyla Türkiye daha önce de detaylı bir biçimde bahsedilen inşacı bir güvenlik anlayışını benimsemiş, savaştan daha ziyade işbirliği ve uzlaşma yolları ile barış ve güven ortamının sağlanabileceği fikrini savunmuştur. Fakat 2016 yılından sonra ise komşu ülkelerin, terör örgütlerine verdiği destekler, ulusal bütünlüğün ve insan özgürlüklerinin tehlikeye girmesi, Türkiye'nin inşacı yaklaşımı bir kenara bırakarak sınır ötesi askeri operasyonlar gerçekleştirmesine neden olmuştur. Bu dönemde ise daha realist bir güvenlik anlayışının ülkede hâkim olduğu ileri sürülebilir.

Bu bahsedilenler ışığında çalışmanın esas varsayımı olan "Türkiye'nin güvenlik yaklaşımının günün siyasi ve mali şartlarına göre değişkenlik gösterdiği" fikri

doğrulanmaktadır. Genel güvenlik politikalarında dönüşüm ve değişim olması gereken bir olgudur. Ülkeler çok uzun süren devlet yapılarına sahip olsalar dahi hep aynı politikalar ve yaklaşımlarla güvenliklerini sağlayamamışlardır. Bu dönüşüme ayak uydurabilmek adına yapılması gerekenler ise şu şekilde özetlenebilir;

- 1- Ülkeler arası iş birliklerinin artırılması gerekmektedir.
- 2- Ülkelerin birbirleri ile iletişim ve haberleşme kanallarının artırılması gerekmektedir.
- 3- Değişen dünya düzeni ve teknolojinin takip edilmesi gerekmektedir.
- 4- Güvenlik sadece belirli olguları değil tüm olguları kapsayacak nitelikte düşünülmelidir.
- 5- Güvenliği sağlamak adına ayrıştırıcı politikalardan ziyade, bütünleştirici politikaların kullanılması gerekmektedir.
- 6- Güvenliğin sosyal ve toplumsal açıdan insanlara anlatılması gerekmektedir.
- 7- Küresel çapta tehditlerin olduğu ve bu tehditlerin de zararlarının tüm insanlara olacağı fark edilmelidir.

Güvenlik ve güvenliği sağlamak için var olan yöntemler, stratejiler, politikalar günün değişen koşullarına göre sürekli değişiklik göstermekte ve güvenlik kavramının dönüşümü üzerinde küreselleşmenin yoğun bir etkisinin olduğunun belirlenmesi bu çalışmanın ulaştığı en önemli sonuçtur.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). *Kamu Güvenliği Politikaları ‘Yerelden Küresele’*, Ankara: Nobel Yayın.
- Ağbal, N. (2000). Public Administration Theory and International Trends, *Türk İdare Dergisi*, 72 (428), 223-225.
- Ağca, F. (2010). *AB’nin Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye’nin Konumu*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Akmanlar, H. (2019). *Soğuk Savaş Sonrasında Güvenlik Algısının Değişimi: Doğu Avrupa ve Türkiye Karşılaştırması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aktan, C. C. (1997). *Değişim ve Yeni Global Yönetim*, İstanbul: MESS Yayınları.
- Anderson, R. (2004). A definition of peace. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 10(2), 101–116.
- Archer, M. (1996). Social Integration and System Integration: Developing the Distinction, *Sociology*, 30(4), 679-700.
- Argün, U. (2013). *Küreselleşme Güç Bağlamında Organize Suç Örgütlerindeki Değişimin Karşılaştırmalı Analizi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Arı, Ö. & Kıran A. (2011). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 15, S.46, 49-64.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (8. Basım). Ankara: MKM Yayıncılık.
- Arıboğan, D. Ü. (1993). *Güç ve Global Sistemde Rol Oynayan Aktörler*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Asım, U. Y. (2013). 21. Yüz Yılda Sürdürülebilir Barış İçin Küresel Stratejiler, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 1-14.
- Ateş, D. (2004). Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 213-235.
- Aydın, M. (2003). Securitization of History and Geography: Understanding Security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3(2), 163-184.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.

- Aydın, M. & Ereker, F. (2014). Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı. *Uluslararası İlişkiler*, 11(43), 127-156.
- Bakan, S. & Şahin S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 135-152.
- Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları. *21. Yüzyıl*, 1(3), 35-50.
- Bauman, Z. (2006). *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, UK.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Baysal, B. & Lüleci, Ç. (2015) Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- Beland, D. & Orenstein, M. A. (2013). International Organizations as Policy Actors: An Ideational Approach, *Global Social Policy*, 13(2), 125-143.
- Bhagwati, J. (2004). *In Defense of Globalization*, US: Oxford University Press.
- Bolat, T. & Oya Seymen A. (2005). Çokuluslu İşletmelerin Kavramsal Açıdan İncelenmesi, Seyman, O. A. ve T. Bolat (Eds.) içinde, *Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 53-68.
- Boyraz, C. (2013). Crisis Of Turkish Foreign Policy In Syrian Issue: From Regional Leadership To Overall Disappointment, *Research Paper*
- Bozeman A. B. (1960). *Politics and Culture in International History*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 324.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü, *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 5(18), 1–47.
- Bull, H. (1968) *Strategic Studies and Its Critics*, *World Politics*, 20(4), 593–605.
- Bull, H. (2012) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. (1987) *An Introduction to Strategic Studies: Military, Technology and International Relations*. Palgrave Macmillan, London.
- Buzan, B. (2004) From international to world society? English school theory and the social structure of globalisation. *Cambridge*, UK: Cambridge University Press, 161-204.

- Buzan, B. & Wæver, O. (2003) *Regions and Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B. Wæver O. & Wilde J. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO & London: Lynne Rienner.
- Carr, E. H. (1946) *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: an introduction to the study of international relations*. Londra: Macmillian & Co. Ltd.
- Cerny, P. G. (1996) Globalization And Other Stories: The Search For a New Paradigm for International Relations, *International Journal*, 51(4), 617-637.
- Chatterjee, J. (2005) The Changing Structure of Organized Crime Groups Research and Evaluation Branch Community, *Contract and Aboriginal Policing Services Directorate Royal Canadian Mounted Police, Canada*, 1-32.
- Coşkun, B. (2015) Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye İran, *ASSAM Uluslararası Dergi*, 2(4), 5-30.
- Cox, R. W. (1981) Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory, *Millennium: Journal of International Studies*, 10(2), 126–155.
- Cox, R. W. & Jacobson, H. K. (1973) *The Anatomy of Influence: Decision Making in International Organization*, Yale University Press, London.
- Crawford, A. (1997) *The Local Governance of Crime: Appeals to Community and Partnerships*, Oxford: Clarendon Press.
- Çakır, N. (2013) *Türkiye'nin Güvenliği ve Terörizm*, Korza Yayıncılık, Ankara.
- Çam, E. (2000) *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- Çeçen, A. (2005), Türkiye'nin Güvenliği, Gamze Güngörmüş Kona (Der.), *Uluslararası Çalışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*, İstanbul: IQ Yayınları.
- Çetin, H. (2014). *Siyaset Bilimi*, Orion Yayınevi, Ankara.
- Çıtak, E. (2016). *Yeni Güvenlik Politikaları Bağlamında Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü*, Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan, Ankara.
- Çıtak, F. (2019). *Güvenlikleştirme Pratiklerinin Değişen Doğası*, Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan, Ankara.
- Çoban, İ. A. & Buz S. (2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri ve Sosyal Hizmette Kullanımı, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(1), 71-88.

- Davutoğlu A. (2001) *Stratejik Derinlik (Türkiye'nin Uluslararası Konumu)*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Dedemen, E. (2016). *Yeni Güvenlik Politikaları Bağlamında Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü*, Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, Ankara.
- Dedeoğlu, B. (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yeni Yüzyıl Yayınları İstanbul.
- Demiray, M. & İşcan İ. H. (2008). Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişim Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(150).
- Devetak, R. (2005) Critical Theory. S. Burchill ve diğerleri (Eds.), *In Theories of International Relations*, New York: Palgrave Macmillan.
- Devlen, B. & Özdamar, Ö. (2010) Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları, *Uluslararası İlişkiler*, 7(25), 43-67.
- Doğan, F. (2012) Küreselleşme Tartışmaları ve Bir Aktör Olarak Devletin Gücü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 81-104.
- Doğan, N. (2004). Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu. *Manas Dergisi*, 6(10), 25-41.
- Doğan, S. (2017) Uluslararası Güvenliğe Liberal Bir Bakış. 09/09/2020 tarihinde <https://medium.com/@srcndgn/uluslararasi-guvenlige-liberal-bir-bakis-e60d25080adc> adresinden erişilmiştir.
- Dohf, J. P. & Teegen, H. (2002). Nongovernmental Organizations as Institutional Actors in International Business: Theory and Implications, *International Business Review*, 11, 665–684.
- Donnelly, J. (2005) Realism. S. Burchill ve diğerleri (Eds.) *In Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Drezner, D. W. (2000). Bottom Feeders, *Foreign Policy*, 64–70.
- Duncan, W. R. Jancar-Webster, B. & Switky B. (2003). *World Politics in the 21. Century*, Addison Wesley Longman, USA.
- Dunne, T. (1998). *Inventing International Society: A History of The English School*, Macmillan Press, London.
- Dunne, T. (2011). Liberalism, John Baylis et.al. (Der.). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, 102-113.

- Dunning J. H. & Lundan S. M. (2008). *Multinational Enterprises and the Global Economy*, 2nd edn. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dursun, H. (2015). Organize (Örgütlü) Suçlulukla Mücadelede İtalya, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Ocak, 327-389.
- Ecevit, C. (2008). Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Politik Risk. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ECOSOC, (1968). Consultative status with ECOSOC.
- Elman, C. (2007) Realism. M. Griffiths (Ed.), *In International Relations Theory For The Twenty First Century: An Introduction*. Oxon: Routledge, 17-18.
- Ercan, Y. (2004) Ege Sorunları Paneli, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Mayıs- Kasım, 167-215.
- Erdoğan, İ. (2013) Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı, *Akademik Bakış*, 6(12), 265-292.
- Eren, E. (2001). *Yönetim ve Organizasyon*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Erenel, F. & Caymaz, E. (2014) Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Yeterliliği: Afrika Birliği Örneği, *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 117-136.
- Evans, G. & Newnham, J. (1998). *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books.
- Evans, T. & Wilson P. (1992). Regime Theory and the English School of International Relations: A Comparison, *Journal of International Studies*, 21(3), 329-351.
- Evik, V. S. (2013) Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 667-697.
- Fischer, R. J. & Green, G. (2004) *Introduction to security*. Boston: Elsevier Butterworth-Heinemann, 21.
- Fischer, R. J. Halibozek, E. & Green, G. (2008) Introduction to Security, *Security Journal*. 14(4), 17-28.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press, USA.
- Gilpin, R. (2001). *Global political Economy: Understanding the International Economic Order*, Princeton University Press.
- Gray, C. S. (2010) *The Strategy Bridge: Theory For Practice Illustrated Edititon*, Oxford Univesity Press.

- Gül M. (2016) Güvenlikteki Kavramsal Değişim Ve Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), Bahar, 303-320.
- Gürkaynak, M. (2004). *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, Ankara: Asil Yayınları.
- Güven, H. Z. (1996) Çok Uluslu Şirketlerde Yönetici Sağlama Politikaları: Etnosentrizm, Polisentrizm, Geosentrizm Regiosentrizm Uygulanabilirlikleri ve Öneriler, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Halle, L. J. (1984) *The Cold War as History*, Peter Smith Publisher.
- Hans, B. (2003). *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, İlkler, Mekanizmalar ve Uygulamalar*. Parlamenterler için El Kitabı, No:5, TESEV Yayınları.
- Hansen, B. (2011). *Unipolarity and World Politics: A Theory and its Implications*. London: Routledge.
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwel.
- Held, D. (1999). Global Transformations. *ReVision*, 22(2), 6-17.
- Heywood, A. (2007) *Siyaset*, Bekir Berat Özipek (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara: Adres Yayınları.
- Higgott, R. (1999) Coming to Terms with Globalisation: Non State Actors and Agenda for Justice and Governance in the Next Century, *GHC Working Paper*, 99(3).
- Hinnebusch, R. (2015) "Back To Enmity: Turkey-Syria Relations Since The Syrian Uprising, *Orient, Journal of German Orient Institute*, 56(1), 14-22.
- Hirst P. & Thompson G. (1996). *Küreselleşme Sorgulanıyor*. Dost Kitapevi, Ankara.
- Hobbes T. (1985). *Leviathan*, London: Penguin Books.
- Huysmans, J. (2007). Revisiting Copenhagen: Or, on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe, *International Security*, 4. 43–67.
- İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 3152 Sayılı Kanun, 25/09/2020 tarihinde <http://www.isgsp.info/Dokuman/1.5.3152.pdf> adresinden erişilmiştir.
- İşyar, Ö. G. (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama, *Akademik Bakış Dergisi*, 2(3), 1-42.
- Kalyon, L. (2008). *Cumhuriyet Dönemi Savunma Politikaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

- Kan, H. (2009). Actors in World Politics, *Government in Politics*, 2, 242-259.
- Kanath, M. (2020). Uluslararası Örgütler. 08/09/2020 tarihinde web.hitit.edu.tr, adresinden erişilmiştir.
- Kant, I. (1991). *Perpetual peace: a philosophical sketch in Kant: Political Writings*, H. Reiss (Ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Karabulut, A. & Değer F. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşımına Genel Bakış, *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 69-79.
- Karabulut, B. (2010). *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Ankara: Barış Kitabevi.
- Karabulut, T. V. (2019) *Yönetişim ve Çok Uluslu Şirketler*, Uysal, T. U. ve Kurt G. (Eds.) Disiplinler Arası Bakış Açısı İle Yönetişim, Ankara: Gazi Kitabevi. 155-179.
- Karaosmanoğlu A. L. (2000). The Evolution of the National Security Culture and The Military in Turkey, *Journal of International Affairs: Turkey: A Struggle between Nation and State*, içinde. 54(1), 199-216.
- Kartal, Ç. (2016). Küreselleşme Sürecinin Devlet Yapısı Üzerine Etkileri, *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 287-327.
- Kaya, F. (2017). Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Kaya, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63(3), 83-111.
- Kearney, N. (1999). Corporate Codes of Conduct: The Privatized Application of Labour Standards, in Picciotto, S./Mayne, R.(eds.), *Regulating International Business: Beyond Liberalization*, Basingstoke, UK: Macmillan, 205–234.
- Keohane R. & Martin S. (1995). The Promise of Institutional Theory, *International Security*; 20(1), 42.
- Kettl, F. D. (2000). The Transformation of Governance: Globalization, Devolution and the Role of Government, *Public Administration Review*, 60(6), 488-498.
- Klotz, A. (1995). *Norms in International Relations: The Struggle Against Apartheid*. Ithaca.
- Kolasi K. (2014). Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?. *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Teorik Değerlendirmeler*, 121-154.

- Korkmaz, F. (2017). AK Parti Dış Politikasında Güvenlik Algısı: 2002-2015 Dönemi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lambright, G. & Walle N. (2001). Globalization in the Developing World: State Capacity, Social Fragmentation, and Embeddness, Preet S. Aulakh, Michael G. Shechter (ed.).
- Lennox, V. (2008). Conceptualising Global Governance in International Relations, E-International Relations.
- Liddell-Hart B. H. (1967). *Strategy: The indirect approach*, (4th Edition). London: Faber.
- Machiavelli N. (2002). *Askerlik Sanatı*, (Çev. Nazım Güvenç), İstanbul: Anahtar Kitapları Yayınevi.
- Martin L. (2000). Turkey's National Security in the Middle East, *Turkish Studies*, 1(1), 83.
- Mayrhofer U. (2012). *Management of Multinational Companies: A French Perspective*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- More, T. (2003). *Utopia*. (Çev. Paul Turner). Londra: Penguin Books.
- Morgenthau H. J. Kennet W. & Thompson (1985). *Politics Among Nations*, The Struggle for Power and Peace, New York: Alfred-A-Knoft,
- Mutimer D. (1999). Beyond Strategy: Critical Thinking and the New Security Studies. In: Snyder C.A. (Eds.) *Contemporary Security and Strategy*. London: Palgrave.
- National Security Council. (2011). Strategy to Combat Transnational Organized Crime.
- Nye J. S. (2002). *The Paradox of American Power*, New York: Oxford University Press.
- Onuf, N. G. (1989). *World of our making: rules and rule in social theory and international relations*, South Carolina: University of South Carolina Press.
- Owen IV, J. (2017) *Liberalism and Security*. Oxford Research Encyclopedia of International Studies.
- Öner, A. Ş. (2019). "Sonuç: Küresel Yönetişimin Evreleri ve Uluslararası Göç, Öner, N. A. Ş. ve Öner, S. G. I. (Der.) *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: Der Yayınları. 307-328.

- Özcan G. (2010). Türkiye’de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi", Evren Balta Paker ve İsmet Akça (Der.), *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 305-349.
- Özcan, A. B. (2011). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22. 451-470.
- Özdemir, A. (2016). Kamu Düzeni” ve “Kamu Güvenliği” Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği). *International Journal Of Legal Progress*, 2(2). 78-115
- Özel, M. & Dönmez, D. (2016). Toplum Sözleşmecilerinden 11 Eylül’e Güvenlik Anlayışındaki Değişim, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 482. 239-282.
- Özer, M. A. (2005). Yeni Kamu Yönetimi: Teoriden Uygulamaya, Ankara: Platin Yayınları.
- Özgen, H. (2002). İşlem Maliyetleri Teorisi: Sağlık Hizmetleri Sunumunda Sözleşmem mi Yoksa Örgüt İçi Yapılanma mı?. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(2), 49-59.
- Öztürk, Z. A. (2014). Küresel Siyaset, H. Çetin (Ed.) içinde, *Siyaset Bilimi*, Ankara: Orion Yayınevi. 662-697.
- Pazarcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Price, R. (1994) Interpretation And Disciplinary Orthodoxy İn International Relations, *Review of International Studies*. 20.
- Realuyo C.B. (2014) Hezbollah’s Global Facilitators in Latin America. Testimony at a hearing entitled: Terrorist Groups in Latin America: The Changing Landscape. *Subcommittee on Terrorism, Non-Proliferation, and Trade, House Committee on Foreign Affairs*, U.S. House of Representatives.
- Reshetnikova, V. (2008) *1960’lardan Bu Yana Nükleer Silahsızlanma Alanında Yaşanan Gelişmeler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rethinking Globalization(s): *From Corporate Transnationalism to Local Interventions*, New York: Palgrave.
- Reus-Smit, C. (2005). Constructivism. S. Burchill ve diğerleri (Eds.) *In Theories of international relations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rosenau, J. (1992) Governance, Order and Change in World Politics, in James N. Rosenau and Ernst-Ottawa Czempel (Eds.), *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge University Press. Chapter 1, 1-29.

- Rosenau, J. N. & Czempiel E. O. (1992) "Governance Without Government: Order and Change in World Politics", Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Rudolph, C. (2003). Globalization and Security, *Security Studies*, 13(1). 1-32.
- Salamone S. D. (1989). The Dialectics of Turkish National Identity: Ethnic Boundary Maintenance and State Ideology (Part I), *East European Quarterly*, 23(1). 33–62.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6. 123-134.
- Sandıklı, A. (2020). *Milli Güvenlik Sistemi Milli Güvenlik Siyasetinin Tespiti ve Vasıtaları*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 1-63.
- Sandıklı, A. & Emeklier B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm, *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Atilla Sandıklı (Der.), İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A Critical Introduction*, Macmillan International Higher Education.
- Sevim, H. (2006). Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 3(9). 89-124.
- Seyhan, E. (2007). Bosna Hersek'in Jeostratejik Önemi ve Türkiye, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 3(1).
- Shinoda, H. (2004). The Concept Of Human Security: Historical And Theoretical Implications, Shinoda H. ve Jeong H. W., (Eds.). In *Ipsu English Research Report Series No. 19: Conflict And Human Security: A Search For New Approaches Of Peace-Building*. 5-22.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Suchy, P. (2004). Role Of Security and Strategic Studies Within International Relations Studies, *Defence and Strategy*. 7-16.
- Synder, C. A. (1999). *Contemporary Security and Strategy*. London: Macmillan Press LTD.
- Şıhaliyev, E. (2011). Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermenistan-Azerbaycan Çatışması, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1). 139-160.
- TASAM, (2011). *Beyaz Kitap*. 24/09/2020 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/2326/turkiyenin_milli_savunma_politikasi adresinden erişilmiştir.

Taşkesen, A. (2015). Jeopolitik ve Stratejik Bağlamda Kıbrıs'ın Türk Toplumundaki Yeri, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 1(2). 99-114.

TDK (2020). <https://sozluk.gov.tr/>. 07/09/2020 tarihinde erişilmiştir.

Tepeciklioğlu, A. & O. Demirel, M. (2017). İngiliz Okulu Kuramı Perspektifinden Uluslararası Çevre Sorunları. *Alternatif Politika: İklim Değişikliği ve Enerji Özel Sayısı*. 70-106.

Turan, E. (2015). Kamu Yönetiminde Reform, Konya: Palet Yayınları.

Turan, S. (1992). Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Dış Politikasına Etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, S. & Köroğlu, N. Ö. (2017). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar*. London: Transnational Press London.

Waever, O. (1995). Securitization and Desecuritization, in Ronnie D. Lipschutz (Ed.), *On Security*, Chapter 5, New York: Columbia University Press.

Walt, S. M. (1991). The Renaissance of Security Studies. *International Studies Quarterly, Mershon Series*, 35(1). 211—239.

Waltz, K. N. (1979). "Theory of International Politics". New York: McGrawHill.

Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State, *American Political Science Review*, 88(2). 384-396.

Werner J. F., Robert S. J. & Hurwitz L. (1988). *International Organisations, A Comparative Approach*, New York: Praeger. 218-221.

Wilkinson C. (2007). The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?, *Security Dialogue*, 38(1). 5-25.

Williams, O. F. (2000). *Global Codes of Conduct: An Idea Whose Time Has Come*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.

Yılmaz, E. A. & Akbulut, A. (2016). Küreselleşme Sürecinde Ulus Devletlerin Rolü, Ulus Devlet Güçleniyor mu?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16). 71-88.

Yılmaz, S. (2008). Kriz Yönetimi ve Güç Kullanımı. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 7(1). 145-169.

Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3). 17-40.

<https://cografyahocasi.com/>, Erişim Tarihi: 23.09.2020.

<https://en.wikipedia.org/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.

<https://www.kpsrehber.com/>, Erişim Tarihi: 22.09.2020.

<https://www.mevzuat.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 24.09.2020.

<https://www.tbmm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 24.09.2020.

<https://www.turkcebilgi.com/>, Erişim Tarihi: 25.09.2020.

<https://www.un.org/en/> , Erişim Tarihi: 12.09.2020.

